

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БУРАШНІКОВА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК 141.7:316]:[336.221.4:004]:330.34-026.16(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФЕНОМЕН ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК
СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

За спеціальністю 033 – Філософія
Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 О. С. Бурашнікова

Науковий керівник:

Воронкова Валентина Григорівна,
доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри управління та
адміністрування, Інженерний навчально-науковий інститут імені
Ю. М. Потебні Запорізького національного університету

АНОТАЦІЯ

Бурашнікова О.С. Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» (03 – Гуманітарні науки). – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2026.

У кваліфікаційній роботі проаналізовано еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку, удосконалено поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри; розроблено методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку. З'ясовано міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи, досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової держави, систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку. Сформовано соціально-філософську модель цифрової податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України, репрезентовано напрями оптимізації цифровізації податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою і громадянином, обґрунтовано цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення.

Основні складові наукової новизни, що виносяться на захист конкретизуються у таких положеннях:

Уперше:

– сформовано методологію дослідження цифровізації податкової системи, яка розгортається від діалектичного до синергетичного, постструктуралістського, постмодерного та аксіологічного методів, що дозволяє вперше концептуалізувати цифровізацію податкової системи як соціально-філософський феномен сучасності, у якій цифрові технології стають

інструментом формування нових моделей алгоритмічно опосередкованої справедливості та довіри, забезпечуючи трансформацію державності у напрямі цифрової, сервісно-орієнтованої та сталорозвиненої парадигми;

- досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації. Ризики цифровізації податкової системи розглядаються як цивілізаційний процес, що трансформує знання, соціальну реальність, систему цінностей. Гносеологічно ризики цифровізації податкової системи змінюють способи отримання та використання інформації, формуючи нові механізми прийняття рішень на основі даних і алгоритмів. Онтологічно вони створюють нову реальність податкових відносин, де взаємодія між державою та платниками податків відбувається через цифрові платформи та інформаційні системи. Аксіологічно переосмислюють баланс між ефективністю управління та захистом прав і свобод людини, ставлячи у центр уваги прозорість, справедливість і довіру до державних інституцій;

- сформовано соціально-філософську модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України, що представляє собою виявлення онтології держави, яка поєднує ефективність, прозорість та соціальну справедливість. Розкрито подвійний характер цифровізації, яка одночасно трансформує управлінські практики та формує нові структури довіри і взаємодії в цифровому суспільстві. Показано, що така модель сприяє консолідації соціальної спільноти, інтеграції у глобальний інформаційний простір та розвитку інституцій, здатних забезпечити стійкі принципи сталого розвитку. Філософський аспект передбачає баланс між державними інтересами та правами платників податків, формування цінностей відповідальності та взаємної підтримки для забезпечення сталого розвитку та ефективного повоєнного відновлення країни.

Удосконалено:

- поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри в епоху цифрової держави, у межах якого цифровізація податкової системи концептуалізується як соціальний

процес трансформації державної влади та податкових відносин, поєднуючи її із технологічною модернізацією адміністрування. Запропоновано авторське визначення категорії «цифрова податкова довіра» як нового виду інституційної довіри, що виникає через алгоритмічне опосередкування владних рішень і забезпечує легітимацію цифрової державності. Розкрито поняття «алгоритмічна справедливість» як філософсько-етичну категорію, що трансформує принцип рівності оподаткування в умовах автоматизованого адміністрування. Доведено, що цифровізація призводить до трансформації податкової системи від фіскально-контрольної до сервісно-аналітичної моделі;

– систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку, що враховує глобальні виклики – цифровізацію, автоматизацію податкового адміністрування, боротьбу з ухиленням від сплати податків та забезпечення прозорості. Сучасні концепції розвиваються у контексті синтезу технологічних, соціально-економічних і управлінських аспектів, що дозволяє оцінити не лише ефективність інструментів ШІ, а й їхній вплив на природу податкових відносин, соціальні цінності та форму взаємодії держави і суспільства. Вони виступають ключовим чинником сталого розвитку, забезпечуючи економічну стабільність, підвищуючи прозорість державних інститутів, сприяючи соціальній справедливості та формуванню довіри між громадянами та державою. Обґрунтовано, що сучасні концепції цифровізації податкової системи виступають цивілізаційним механізмом прогресу, який поєднує технологічний розвиток із морально-етичними та соціальними цінностями;

– репрезентовано напрями удосконалення цифровізації податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою і громадянином, що відображає трансформацію онтологічних та аксіологічних засад суспільного договору, передбачає перехід від ієрархічно-контрольної моделі до мережевої, партнерсько-сервісної, опосередкованої цифровими технологіями. В умовах повоєнного відновлення України ця модель набуває особливого значення як чинника сталого розвитку цифрової трансформації державного управління,

електронних сервісів податкових органів, відновлення інституційної довіри, забезпечуючи становлення суспільного договору між державою і громадянином, що сприятиме легітимації публічної влади через прозорість, підзвітність і відкритість податкового адміністрування в умовах повоєнного відновлення України.

Набули подальшого розвитку:

– положення про еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку, яке в античній думці розглядалося крізь призму обов'язку громадянина перед полісом; у середньовічній традиції як елемент морального порядку та божественної ієрархії; у добу Нового часу як складова суспільного договору і гарантія захисту прав. Просвітницька філософія надала податкам нормативного виміру, пов'язавши їх із принципами справедливості, рівності та загального блага. У ХХ столітті податкова система почала сприйматися як механізм соціальної перерозподільчої політики, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною рівністю. У сучасному контексті сталого розвитку оподаткування постає як інструмент реалізації довгострокових цілей – екологічної відповідальності, міжпоколінної справедливості, інклюзивного економічного зростання. Доведено, що оподаткування стає не лише фіскальним механізмом, а й регулятором ціннісних орієнтацій суспільства;

– положення про міжнародний досвід використання ІІІ у системі цифровізації податкової системи, включаючи автоматизацію податкового адміністрування, протидію ухиленню від сплати податків, забезпечення прозорості. Показано філософсько-методологічне осмислення впливу технологій на податкові відносини, соціальні цінності та взаємодію держави і суспільства, а також визначення інноваційних підходів до адаптивного та стратегічного управління податковими системами в умовах глобалізації. ІІІ впливає на податкову сферу в кількох напрямках, включаючи автоматизацію, прогностичну аналітику, виявлення шахрайства, податкове планування, дотримання податкового законодавства, зниження витрат та покращення обслуговування

платників податків. Крім того, ШІ застосовується в таких галузях, як підвищення продуктивності, покращення взаємодії з платниками податків, виявлення податкових тенденцій та багатоканальну взаємодію з платниками податків. Цифровізація податкової системи – це не лише технічне вдосконалення обліку та адміністрування, а глибокий соціокультурний процес, що змінює саму структуру взаємодії між державою і громадянином;

– положення про цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як чинника забезпечення сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення, що включає не лише технологічну та інституційну складові, але й соціокультурні, ціннісні та комунікативні аспекти розвитку суспільства в умовах трансформаційних змін, зокрема ідей мережевого суспільства, комунікативної раціональності та владно-дискурсивних практик, що дозволило виявити її як інструмент підвищення ефективності державного управління та водночас механізм трансформації соціального контролю.

Ключові слова: ІКТ, інформаційне суспільство, оподаткування, податкова система, повоєнне відновлення України, ризики цифровізації, синергетика, соціальна і технологічна сингулярність, соціальні цінності, сталий розвиток, суспільний договір, цифрова довіра, цифровізація податкової системи, штучний інтелект.

ABSTRACT

Burashnikova O.S. The phenomenon of digitalization of the tax system as a factor of sustainable development: socio-philosophical analysis. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 09.00.03 «Social Philosophy and Philosophy of History» (03 – Humanities). – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2026.

The qualification work analyzed the evolution of the historical and philosophical prerequisites of taxation as a factor of sustainable development, improved the conceptual and categorical apparatus of the digitalization of the tax system as an understanding of new forms of justice and trust; developed a methodology for the socio-philosophical analysis of the digitalization of the tax system as a factor of sustainable development. The international experience of using AI in the system of digitalization of the tax system was clarified, the risks of digitalization of the tax system in the conditions of the formation of a digital civilization were investigated, and modern concepts of digitalization of the tax system as a factor of sustainable development were systematized. A socio-philosophical model of the digital tax system as a factor of sustainable development in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine has been formed, directions for improving the digitalization of the tax system as an embodiment of a new model of a social contract between the state and the citizen have been represented, and Ukraine's civilizational readiness for the digitalization of the tax system as a factor of sustainable development in the conditions of post-war reconstruction has been substantiated.

The main components of scientific novelty submitted for protection are specified in the following provisions:

First:

– a methodology for studying the digitalization of the tax system has been developed, which extends from dialectical to synergistic, post-structuralist, postmodern and axiological methods, which allows for the first time to conceptualize the digitalization of the tax system as a socio-philosophical phenomenon of modernity,

in which digital technologies become a tool for forming new models of algorithmically mediated justice and trust, ensuring the transformation of statehood in the direction of a digital, service-oriented and sustainably developed paradigm;

- the risks of digitalization of the tax system in the context of the emergence of a digital civilization have been investigated. The risks of digitalization of the tax system are considered as a civilizational process that transforms knowledge, social reality, and the system of values. Epistemologically, the risks of digitalization of the tax system change the ways of obtaining and using information, forming new mechanisms for making decisions based on data and algorithms. Ontologically, they create a new reality of tax relations, where the interaction between the state and taxpayers takes place through digital platforms and information systems. Axiologically, they rethink the balance between management efficiency and the protection of human rights and freedoms, focusing on transparency, fairness, and trust in state institutions;

- a socio-philosophical model of digitalization of the tax system as a factor of sustainable development in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine has been formed, which represents the identification of the ontology of the state, which combines efficiency, transparency and social justice. The dual nature of digitalization is revealed, which simultaneously transforms management practices and forms new structures of trust and interaction in the digital society. It is shown that such a model contributes to the consolidation of the social community, integration into the global information space and the development of institutions capable of ensuring stable principles of sustainable development. The philosophical aspect involves a balance between state interests and taxpayer rights, the formation of values of responsibility and mutual support to ensure sustainable development and effective post-war reconstruction of the country.

Improved:

- the conceptual and categorical apparatus of the digitalization of the tax system as an understanding of new forms of justice and trust in the era of the digital state, within which the digitalization of the tax system is conceptualized as a social process of transformation of state power and tax relations, combining it with the technological

modernization of administration. The author's definition of the category «digital tax trust» is proposed as a new type of institutional trust that arises through algorithmic mediation of government decisions and provides legitimization of digital statehood. The concept of «algorithmic justice» is revealed as a philosophical and ethical category that transforms the principle of equality of taxation in the conditions of automated administration. It is proven that digitalization leads to the transformation of the tax system from a fiscal-control to a service-analytical model;

- modern concepts of digitalization of the tax system as a factor of sustainable development are systematized, taking into account global challenges – digitalization, automation of tax administration, combating tax evasion and ensuring transparency. Modern concepts are developed in the context of a synthesis of technological, socio-economic and managerial aspects, which allows us to assess not only the effectiveness of AI tools, but also their impact on the nature of tax relations, social values and the form of interaction between the state and society. They act as a key factor of sustainable development, ensuring economic stability, increasing the transparency of state institutions, contributing to social justice and building trust between citizens and the state. It is substantiated that modern concepts of digitalization of the tax system act as a civilizational mechanism of progress that combines technological development with moral, ethical and social values;

- the directions for improving the digitalization of the tax system are represented as the embodiment of a new model of a social contract between the state and the citizen, which reflects the transformation of the ontological and axiological principles of the social contract, provides for the transition from a hierarchical-control model to a network, partnership-service model, mediated by digital technologies. In the conditions of the post-war reconstruction of Ukraine, this model acquires special importance as a factor in the sustainable development of the digital transformation of public administration, electronic services of tax authorities, the restoration of institutional trust, ensuring the formation of a social contract between the state and the citizen, which will contribute to the legitimization of public authority through transparency,

accountability and openness of tax administration in the conditions of the post-war reconstruction of Ukraine.

Further development:

– a statement on the evolution of the historical and philosophical prerequisites of taxation as a factor of sustainable development, which in ancient thought was viewed through the prism of a citizen's duty to the polis; in the medieval tradition as an element of moral order and divine hierarchy; in the Modern Age as a component of a social contract and a guarantee of the protection of rights. Enlightenment philosophy gave taxes a normative dimension, linking them to the principles of justice, equality and the common good. In the twentieth century, the tax system began to be perceived as a mechanism of social redistribution policy, ensuring a balance between economic efficiency and social equality. In the modern context of sustainable development, taxation appears as a tool for implementing long-term goals – environmental responsibility, intergenerational justice, inclusive economic growth. It has been proven that taxation becomes not only a fiscal mechanism, but also a regulator of the value orientations of society;

– provisions on international experience in using AI in the system of digitalization of the tax system, including automation of tax administration, combating tax evasion, ensuring transparency. A philosophical and methodological understanding of the impact of technologies on tax relations, social values, and interaction between the state and society is shown, as well as the definition of innovative approaches to adaptive and strategic management of tax systems in the context of globalization. AI affects the tax sphere in several directions, including automation, predictive analytics, fraud detection, tax planning, tax compliance, cost reduction, and improved taxpayer service. In addition, AI is used in such areas as increasing productivity, improving interaction with taxpayers, identifying tax trends, and multi-channel interaction with taxpayers. The digitalization of the tax system is not only a technical improvement of accounting and administration, but a deep socio-cultural process that changes the very structure of interaction between the state and the citizen;

– the provision on the civilizational readiness of Ukraine for the digitalization of the tax system as a factor in ensuring sustainable development in the conditions of post-war recovery, which includes not only the technological and institutional components, but also the socio-cultural, value and communicative aspects of the development of society in the conditions of transformational changes, in particular the ideas of the network society, communicative rationality and power-discursive practices, which allowed to identify it as a tool for increasing the efficiency of public administration and at the same time a mechanism for transforming social control.

Keywords: ICT, information society, taxation, tax system, post-war recovery of Ukraine, risks of digitalization, synergetics, social and technological singularity, social values, sustainable development, social contract, digital trust, digitalization of the tax system, artificial intelligence.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Публікації у наукових фахових виданнях України з філософських наук:

1. **Бурашнікова О. С.** Міжнародний досвід цифровізації у податковій сфері. *Humanities studies. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2023. 14 (91). С. 148-157.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17>

URL: <http://humstudies.com.ua/article/view/277865/272613>

2. **Бурашнікова О. С.** Філософія цифровізації податкової системи у контексті державності та сталого розвитку. *Humanities studies. Zaporizhzhia*: Publishing house «Helvetica», 2025. № 24(101). С. 9–21.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-01>

URL: <https://humstudies.com.ua/article/view/340853/328845>

3. **Бурашнікова О. С.** Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2025. № 55. С. 12-18.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.2>

URL: https://apfs.nuoua.od.ua/archive/55_2025/4.pdf

4. **Бурашнікова О. С.** Соціально-філософський аналіз цифровізації податкової системи як втілення нової форми суспільного договору. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 62, С. 24-34.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.3>

URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/62_2025/5.pdf

5. **Бурашнікова О. С.** Концепція цифрової податкової системи як підґрунтя держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 63, С. 45–55.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.5>

URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/63_2025/7.pdf

Стаття, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

6. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів ефективного функціонування податкової системи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2024. Вип. 1(10) С. 60-66.

DOI: 10.33930/ed.2019.5007.47(12)-6

URL: <http://decs.ici.od.ua/index.php/journal/article/view/301/287>

Розділи зарубіжних монографій:

7. **Бурашнікова О. С.** Міжнародний досвід побудови цифрових та інтелектуальних податкових сервісів та систем. *Vectors of the development of science and education in the modern world : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 46-66.*

<https://doi.org/10.51587/9798-9866-95976-2023-014-46-66>

URL: <https://surl.li/pnxago>

Розділи монографії в закордонному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus:

8. Voronkova V., Nikitenko V., Metelenko N., Silina I., Popova A., Slyusar M., **Burashnikova O.**, Afonov R. Synergy of digital technologies and green development and their impact on achieving a sustainable environment in the conditions of instability. *Transformations of national economies under conditions of instability. Collective monograph Edited by Tetiana Cherniavska. Tallinn Estonia. P. 73-111.*

DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch3>

URL: <https://monograph.route.ee/rout/catalog/book/978-9916-9850-6-9>

Розділи монографій у вітчизняному виданні:

9. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Фурсін О. О., Коломоєць І. В., Фурманова О. В, Грамчук М. О., **Бурашнікова О. С.** *Цифрова трансформація*

екологічного менеджменту: гуманізм, урбанізм, туризм і право в контексті сталого розвитку. *Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки та бізнесу* / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н. Г.: Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 71-141.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-542-9-2>

URL: <https://surl.li/swwxjv>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби: теорія і сучасна практика. *The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (August 25-27, 2022). CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 410-419.

URL: <https://surl.li/itkcgf>

11. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Зарубіжний досвід цифровізації податкової служби у країнах ЄС. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2022. С. 97-100.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf2/znirbyk_22.pdf

12. Бурашнікова О. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби. *Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2022 року* / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова. Львів: Liga-Pres, 2022. С. 35-42.

URL: <https://surl.li/zvlab>

13. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби (на прикладі Запорізького регіону). *Проблеми та*

перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 13-14 жовтня 2022 року. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 62.

14. Мар'єнко В. Ю., **Бурашнікова О. С.**, Грамчук М. О. Технології інформаційного забезпечення менеджменту як нового наукового напрямку XXI століття. *XI наукова конференція «Наукові підсумки 2022 року»: збірка наукових праць* (20.12.2022 р.). Харків : Технологічний центр, 2022. С. 66.

URL: <https://lnk.ua/EEMrQzvTj>

15. **Бурашнікова О. С.**, Воронкова В. Г. Цифрові технології медицини у країнах ЄС. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 лютого 2023 року).* Запоріжжя : ЗДМУ, 2023. С. 47-49.

URL: <https://lnk.ua/JGRk30LEt>

16. **Бурашнікова О. С.** Принципи оподаткування як чинники сприяння економічному розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023».* Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т.5. С. 204-206.

URL: <https://surl.li/dcvprk>

17. **Бурашнікова О.** Інноваційна політика впровадження «цифрового податку» епохи цифрової економіки. *Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good – Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys.* Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С. 11-12.

URL: <https://lnk.ua/gL1xKgckh>

18. **Бурашнікова О. С.** Трансформація податкової системи в умовах цифрової економіки. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України :*

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023. С. 253-257.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf7/zbirnyk_23.pdf

19. Воронкова В. Г., **Бурашнікова О. С.** Міжнародний досвід податкових систем світу: податкова система у Сінгапурі. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» 17-20 жовтня 2023 року Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 528-529.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf6/zbirnyk_23.pdf

20. **Бурашнікова О.** Синергетична методологія аналізу податкової системи. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2023 року / Наукові редактори: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова, д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. Львів: Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 269-275.*

URL: <https://surl.li/odvgyq>

21. **Бурашнікова О. С.** Сучасний стан та креативні цифрові технології у податковій сфері (міжнародний досвід). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (5-6 грудня 2023р., м. Запоріжжя)/за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2023. С. 338-340.*

URL: <https://dSPACE.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/19174/1/0057006.pdf>

22. **Бурашнікова О. С.** Формування новітньої парадигми податкової системи у країнах ЄС. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня*

2024 р. Електронне видання у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 40-44.

URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44750/1/TEZY.pdf>.

23. Бурашнікова О. Нові можливості та виклики для управління податками в умовах цифровізації. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts*, 14th–15th of May. Virtual Conference. Kaunas, Lithuanian Sports University, 2024. С. 36.

URL: <https://lnk.ua/s1pboF3b3>

24. Бурашнікова О. Екологічне оподаткування підприємств в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали V-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 травня 2024 року* / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 355-357.

URL: <https://surl.li/dpnrms>

25. Бурашнікова О. С. Податкова система медичної галузі в країнах Європейського союзу. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. Матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 281-283.

URL: https://mphu.edu.ua/upload/razdel/240405_zb.pdf

26. Бурашнікова О. С. Синергетична парадигма податкової сфери. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції* [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. здоб. вищ. освіти і мол. вчених, 26 квітня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 135-141.

URL: <https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi/>

27. Бурашнікова О. Технології інформаційного забезпечення (ІТ) у менеджменті податкової системи (досвід країн ЄС). *Збірник наукових праць*

студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024». Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т.5. С. 353-354.

URL: <https://surl.lt/hefdhu>

28. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Нововведення у сфері оподаткування в умовах сучасних викликів: зарубіжний досвід. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні* (09–10 травня 2024 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 899-903.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf10/zbirnyk_24.pdf

29. Бурашнікова О. С. Екологічний податок у Китаї як основа зеленої системи оподаткування, охорони довкілля та формування екологічно орієнтованої економіки. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 228-232.

URL: <https://lnk.ua/yGX53Ntzip>

30. Бурашнікова О. С. Цифрова податкова система як чинник сталого розвитку: міжнародні податкові правила. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (5-6 грудня 2024 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 259-260.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/sprofeupi25/zbirnyk.pdf

31. Бурашнікова О. С. Особливості оподаткування в розвинених країнах Азії: порівняльний аналіз. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* 23-24

квітня 2025 р. у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. Т.1. 587 с.

URL: <https://surl.li/baccdq>

32. Бурашнікова О. Податкові системи країн Азії: структура, особливості та тенденції розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. Т.5. С. 94.

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

33. Бурашнікова О. С. Вплив податкового контролю на функціонування криптовалют і блокчейн-технологій: регуляторні механізми та виклики прозорості. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (15–16 травня 2025 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 755-760.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/2025/4zbirnik_konfer_2025.pdf

34. Бурашнікова О. С. Цифрові технології в податковій системі: можливості, виклики та перспективи *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі: матеріали VI-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2025 року. / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 199-200.*

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

35. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Соціально-філософські засади цифрової податкової культури як маркера суспільства: між технологією та відповідальністю. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 170-172.

URL: <https://surl.li/txygdX>

36. Бурашнікова О. С. Світоглядні передові моделі цифровізації податкової системи в контексті глобальних викликів. *Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 листопада 2025 року / ред.-упорядники: д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкова, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів. Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 180-185.*

URL: <https://lnk.ua/vlhTNRR3a>

37. Бурашнікова О. С. Феномен податкової системи медицини та «здоров'я як суспільного блага». *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 лютого 2026 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2026. С. 63-65.*

URL: https://mphu.edu.ua/p_4060.html

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	38
1.1 Еволюція історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку.....	38
1.2 Поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри.....	56
1.3 Методологія соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.....	72
Висновки до першого розділу.....	91
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	94
2.1 Міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи.....	94
2.2 Ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової держави.....	113
2.3 Сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.....	129
Висновки до другого розділу.....	146
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	150
3.1 Соціально-філософська модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України.....	150
3.2 Напрями оптимізації цифрової податкової системи як втілення моделі суспільного договору держави і громадянина.....	168
3.3 Цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи як основи сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України.....	183
Висновки до третього розділу.....	199
ВИСНОВКИ.....	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	207
ДОДАТКИ.....	230

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність соціально-філософського осмислення феномена цифровізації податкової системи зумовлена глибокими трансформаціями, які переживає сучасне суспільство на межі технологічного, соціального та ціннісного зсуву. Умови глобальної цифрової революції, прискорені розвитком штучного інтелекту, великих даних та алгоритмічного управління, переводять податкову систему з інституційної сфери державного адміністрування у простір стратегічного конструювання соціальної реальності. Цифровізація податкової системи розуміється як багатовимірний концептуальний конструкт, що відображає ключові зрушення сучасної соціальної реальності. Податки перестають бути лише економічним інструментом і дедалі більше виконують функцію механізму відтворення суспільного договору в умовах інформаційного суспільства. Особливої гостроти ця проблема набуває у контексті сталого розвитку, оскільки саме податкова система забезпечує фінансову основу соціальної, екологічної та міжпоколінної відповідальності держави.

По-перше, актуальність дослідження пов'язана з осмисленням «нової алгоритмічної онтології» суспільства, у контексті якої відбувається трансформація соціальної реальності, яка засвідчує зміну самої природи реальності, яка постає як гібридний простір взаємодії людини та алгоритму. Податкова система переходить від матеріально-бюрократичної форми до цифрово-мережевої, де реальність конструюється через дані, алгоритми та цифрові платформи. По-друге, цифрова податкова система змінює уявлення про людину як суб'єкта права та економічної діяльності, що пов'язано з антропологічним виміром, в основі якого редефініція суб'єктності. Актуальність дослідження посилюється трансформацією цифрової ідентичності платника податків, так як індивід дедалі більше постає як «цифровий профіль», набір поведінкових патернів і ризикових індикаторів. Це актуалізує проблему редукції особистості до даних і ставить питання про збереження автономії, гідності та

свободи в умовах алгоритмічного управління. Філософський сенс полягає у переосмисленні людської суб'єктності в цифрову епоху, так як у цифровій податковій системі людина редукується до набору даних, ризикових профілів, поведінкових моделей, що аналізуються штучним інтелектом. Це ставить під сумнів класичні уявлення про суб'єктність, автономію та відповідальність, які лежать в основі сучасного правового й соціального порядку. По-третє, епістемологічний вимір цифровізації податкової системи змінює способи виробництва знання про суспільство, в основі якого влада алгоритмів. Дані, аналітика та штучний інтелект стають основою прийняття рішень, формуючи нову конфігурацію влади тих, хто контролює алгоритми. По-четверте, аксіологічний вимір цифрової трансформації податкової системи актуалізує питання цінностей – справедливості, довіри та відповідальності. Алгоритмічні рішення можуть як посилювати рівність і прозорість, так і відтворювати нові форми дискримінації та нерівності. Тому виникає потреба у формуванні цифрової етики як системи принципів, які регулюють допустимість використання технологій у сфері оподаткування. Філософський смисл аксіологічного виміру полягає у пошуку балансу між ефективністю та гуманістичними цінностями. По-п'яте, соціально-політичний вимір трансформації податкової системи змінює характер взаємодії між державою та громадянином. Податки перестають бути лише інструментом фіскальної політики і стають механізмом формування довіри або недовіри в цифровому суспільстві. Актуальність полягає в осмисленні нової моделі «цифрового суспільного договору», в якому ключову роль відіграють прозорість, підзвітність і участь громадян. Вкрай актуальним залишається питання: чи стане цифровізація інструментом сталого розвитку і соціальної гармонії, чи джерелом нових форм нерівності та конфліктів. Цифровізація, з одного боку, відкриває можливості для підвищення податкової справедливості, прозорості та ефективності перерозподілу ресурсів, а з іншого – породжує принципово нові соціальні ризики: алгоритмічну дискримінацію, асиметрію інформаційної влади, ерозію приватності та зростання цифрової нерівності. У цьому сенсі цифрові

технології стають не нейтральним інструментом, а активним соціальним агентом, що формує нові структури довіри або недовіри між державою і громадянином.

Цифровізація податкової системи постає сьогодні не просто як технічна модернізація державних процесів, а як глибинний соціально-технологічний феномен, що формує нові способи взаємодії між державою, громадянами та бізнесом. З точки зору філософського аналізу, цифрові податкові платформи є акторами соціальної реальності, здатними впливати на структуру влади, норми соціальної справедливості та розподіл відповідальності в суспільстві.

Стан наукового опрацювання проблеми.

Сучасний соціально-філософський аналіз цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку відображений у роботах філософського, економічного, соціального напрямку зарубіжних та вітчизняних робіт. Стан наукового опрацювання теми аналізується за наступними напрямками:

1. *Філософсько-методологічний напрям* охоплює дослідження цифровізації як суспільного процесу, у межах якого аналізуються трансформації природи держави, довіри, соціального контракту, переосмислення ролі податкової системи в умовах цифрового суспільства. Це роботи таких авторів, як В. Андрущенко, Т. Бутченко, В. Воронкова, В. Глазунов, О. Дзьобань, А. Кравченко, О. Краснокутський, І. Чайка, І. Утюж, Н. Бостром, М. Кастельс, Н. Луман, О. Тоффлер, Л. Флоріді, Р. Флорида, Ю. Харарі, та ін.

2. *Економіко-інституційний напрям* зосереджений на дослідженні цифровізації податкової системи як інструменту підвищення ефективності фіскальної політики та забезпечення сталого розвитку. У працях цього напрямку розглядаються питання автоматизації адміністрування податків, зниження трансакційних витрат, боротьби з тіньовою економікою, впровадження електронних сервісів та аналітичних платформ у податковій сфері. Це роботи таких авторів, як Н. Метеленко, А. Череп, О. Череп, В. Оглобдіна, К. Брайян, Т. Гріффітс, Дж. Стігліц, М. Тегмарк, Т. Пікетті та ін.

3. *Соціально-комунікативний напрям* націлений на вивчення впливу цифровізації податкової системи на взаємодію держави і суспільства. Основна увага приділяється формуванню податкової культури, підвищенню рівня прозорості та довіри громадян, розвитку електронної демократії та цифрових сервісів як механізмів комунікації між платниками податків і державою. Це роботи таких авторів, як К.-О. Апель, З. Бауман, Е. Гідденс, П. Бурдьє, Р. Патнем, Я. ван Дейк та ін.

4. *Технологічно-управлінський напрям* охоплює дослідження впровадження цифрових технологій (Big Data, штучний інтелект, блокчейн) у систему податкового адміністрування. У межах цього підходу аналізуються інноваційні моделі управління, GovTech-рішення, цифрові платформи, кібербезпека, ризики цифрової трансформації податкових органів. Такий поділ дозволяє комплексно осмислити і виявити міждисциплінарний характер проблеми цифровізації податкової системи в контексті сталого розвитку. Це роботи Д. Белла, М. Гудмена, С. Гупта, К. Шваба, Е. Бріньольфссона, Кай-Фу Лі, К. Кевіна, К. Лохані, Е. Макафі, К. Скіннера, Д. Тапскотта, М. Янсїті та ін.

Такий аналіз напрямів демонструє міждисциплінарність дослідження, що поєднує філософію, економіку, соціологію, управління, цифрову гуманітаристику.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах держбюджетної науково-дослідної роботи Запорізького національного університету «Цифрова людина і суспільство у контексті глобальних викликів», затвердженої планом Міністерства освіти і науки України (Держаний реєстраційний номер 122U001432, 2022-2024pp.), де авторкою розроблено концепцію цифровізації податкової системи. Тему дисертації «Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз» затверджено протоколом №3 від 24 жовтня 2022 року, уточнено протоколом № 1 від 23 січня 2025 р. Науково-технічною радою Запорізького національного університету.

Метою дослідження є здійснення соціально-філософського аналізу феномена цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

- проаналізувати еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку;
- удосконалити поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри;
- розробити методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку;
- з'ясувати міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи;
- дослідити ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової держави;
- систематизувати сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку;
- сформувати соціально-філософську модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України;
- репрезентувати напрями оптимізації цифрової податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою і громадянином;
- обґрунтувати цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як основи сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України.

Об'єкт дослідження – податкова система як суспільне явище.

Предмет дослідження – вплив цифровізації на податкову систему як чинника сталого розвитку.

Методологія дослідження.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціальних філософських методів, зокрема системного, діалектичного, герменевтичного та критичного підходів. Для аналізу впливу цифровізації податкової системи на сталий розвиток застосовано інституційний

аналіз, порівняльний метод, а також сучасні інструменти аналізу даних та кейс-стаді, дозволяючи розкрити як сутність цього явища, так і його соціальні, етичні та світоглядні наслідки.

Діалектичний метод дає змогу розглядати цифровізацію не як статичний процес, а як динамічну систему суперечностей і змін. У цьому контексті цифровізація податкової системи постає як взаємодія протилежних тенденцій: з одного боку – підвищення прозорості, ефективності та зменшення корупції, а з іншого – ризики посилення контролю держави, втручання у приватність та цифрової нерівності.

Критичний метод спрямований на виявлення прихованих аспектів і можливих негативних наслідків цифровізації. Представники критичної традиції звертають увагу на те, що впровадження цифрових технологій у податкову сферу може не лише спрощувати адміністрування, але й відтворювати соціальну нерівність або створювати нові форми залежності громадян від державних інституцій. У цьому контексті ідеї М. Фуко допомагають зрозуміти цифровізацію як інструмент біополітики, через який держава отримує нові можливості для контролю та управління населенням за допомогою даних.

Системний метод забезпечує цілісне бачення податкової системи як складної соціально-економічної структури, що взаємодіє з іншими підсистемами суспільства, дозволяє розглядати цифровізацію як частину ширших процесів трансформації державного управління, економіки та соціальних відносин. Завдяки цьому підходу стає очевидним, що вплив цифровізації на сталий розвиток проявляється через зміну інституційної довіри, поведінки платників податків та ефективності державної політики.

Постструктуралістський підхід, пов'язаний з ідеями таких мислителів, як Ж. Дерріда та М. Фуко, виходить із того, що соціальна реальність не є стабільною і однозначною, а формується через мову, дискурси та владні відносини. У контексті цифровізації податкової системи це означає, що такі поняття, як «прозорість», «ефективність» чи «податкова дисципліна», не є нейтральними, а конструюються державою, інституціями та технологічними

платформами. Постструктуралізм дозволяє показати, що цифрові податкові інструменти не лише обслуговують управління, а й формують нову реальність, у якій платник податків стає «об'єктом даних», а контроль здійснюється через алгоритми та інформаційні системи. Таким чином, увага зосереджується на тому, як влада проявляється через цифрові структури та як змінюється роль людини у цих процесах.

Феноменологічний підхід дозволяє осмислити цифровізацію як досвід, що переживається учасниками системи – громадянами, податковими службовцями та бізнес-структурами. Ця взаємодія формує нові смисли та уявлення про прозорість, ефективність і легітимність державного управління. Податкова цифровізація стає простором, де технологія і соціум формують реальність, в якій алгоритми автоматизованого контролю одночасно забезпечують ефективність і ставлять етичні та антропологічні виклики. Постфеноменологічний підхід розвиває ідеї класичної феноменології, але переносить акцент на взаємодію людини з технологіями. Його представники, зокрема Д. Айд, розглядають технології не як нейтральні інструменти, а як посередників, що змінюють наше сприйняття світу. У сфері податкової цифровізації це означає, що електронні сервіси, автоматизовані системи та штучний інтелект впливають на те, як людина сприймає державу, обов'язок сплати податків і сам процес взаємодії з владою. Наприклад, використання онлайн-кабінетів платника податків створює відчуття зручності та швидкості, але водночас може зменшувати особистий контакт і викликати відчуження. Постфеноменологія допомагає зрозуміти, що технології не просто спрощують процеси, а змінюють сам досвід людини, її довіру та поведінку.

Постгерменевтичний підхід виникає як розвиток класичної герменевтики і орієнтується не лише на інтерпретацію текстів, а й на аналіз складних інформаційних систем і мереж. У працях Г-Г. Гадамера закладено основу розуміння інтерпретації як діалогу, однак у сучасних умовах цей підхід трансформується: інтерпретація відбувається не тільки між людьми, а й між людиною і цифровими системами. У податковій сфері це проявляється в тому,

що рішення дедалі частіше приймаються алгоритмами, а «текстом» стають дані, коди та цифрові записи. Постгерменевтичний метод дозволяє дослідити, як змінюється процес розуміння в умовах цифровізації: людина вже не завжди може повністю інтерпретувати логіку системи, що породжує проблему «чорної скриньки» алгоритмів. Водночас виникає новий тип смислотворення, де значення формуються на перетині людської інтерпретації та машинної обробки даних.

Синергетичний підхід виявився у нашому дослідженні основоположним, так як через його категорії – біфуркації, емерджентності, атрактора, самоорганізації вдалося показати, як можна концепцію цифровізації податкової системи зробити ефективною та не ворожою для людини

Отже, ці методи та підходи дозволяють глибше проаналізувати цифровізацію податкової системи: постструктуралізм виявляє приховані владні механізми та дискурси, постфеноменологія – трансформацію людського досвіду під впливом технологій, а постгерменевтика – зміну процесів інтерпретації у цифровому середовищі. Їх поєднання дає змогу розкрити цифровізацію не лише як технічний чи економічний процес, а як складне соціально-філософське явище, що впливає на структуру сучасного суспільства та перспективи його сталого розвитку. Отже, поєднання цих методів дозволяє комплексно дослідити цифровізацію податкової системи як багатовимірне явище. Вони доповнюють один одного, забезпечуючи глибоке розуміння як об'єктивних процесів, так і суб'єктивних смислів, що є необхідним для оцінки її ролі у забезпеченні сталого розвитку сучасного суспільства.

Основні складові наукової новизни, що виносяться на захист конкретизуються у таких положеннях:

Уперше:

– сформовано методологію дослідження цифровізації податкової системи, яка розгортається від діалектичного до синергетичного, постструктуралістського, постмодерного та аксіологічного методів, що дозволяє вперше концептуалізувати цифровізацію податкової системи як соціально-

філософський феномен сучасності, у якій цифрові технології стають інструментом формування нових моделей алгоритмічно опосередкованої справедливості та довіри, забезпечуючи трансформацію державності у напрямі цифрової, сервісно-орієнтованої та сталорозвиненої парадигми.

– досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації. Ризики цифровізації податкової системи розглядаються як цивілізаційний процес, що трансформує знання, соціальну реальність, систему цінностей. Гносеологічно ризики цифровізації податкової системи змінюють способи отримання та використання інформації, формуючи нові механізми прийняття рішень на основі даних і алгоритмів. Онтологічно вони створюють нову реальність податкових відносин, де взаємодія між державою та платниками податків відбувається через цифрові платформи та інформаційні системи. Аксіологічно переосмислюють баланс між ефективністю управління та захистом прав і свобод людини, ставлячи у центр уваги прозорість, справедливість і довіру до державних інституцій.

– сформовано соціально-філософську модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України, що представляє собою виявлення онтології держави, яка поєднує ефективність, прозорість та соціальну справедливість. Розкрито подвійний характер цифровізації, яка одночасно трансформує управлінські практики та формує нові структури довіри і взаємодії в цифровому суспільстві. Показано, що така модель сприяє консолідації соціальної спільноти, інтеграції у глобальний інформаційний простір та розвитку інституцій, здатних забезпечити стійкі принципи сталого розвитку. Філософський аспект передбачає баланс між державними інтересами та правами платників податків, формування цінностей відповідальності та взаємної підтримки для забезпечення сталого розвитку та ефективного повоєнного відновлення країни.

Удосконалено:

– поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри в епоху цифрової держави, у

межах якого цифровізація податкової системи концептуалізується як соціальний процес трансформації державної влади та податкових відносин, поєднуючи її із технологічною модернізацією адміністрування. Запропоновано авторське визначення категорії «цифрова податкова довіра» як нового виду інституційної довіри, що виникає через алгоритмічне опосередкування владних рішень і забезпечує легітимацію цифрової державності. Розкрито поняття «алгоритмічна справедливість» як філософсько-етичну категорію, що трансформує принцип рівності оподаткування в умовах автоматизованого адміністрування. Доведено, що цифровізація призводить до трансформації податкової системи від фіскально-контрольної до сервісно-аналітичної моделі;

– систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку, що враховує глобальні виклики – цифровізацію, автоматизацію податкового адміністрування, боротьбу з ухиленням від сплати податків та забезпечення прозорості. Сучасні концепції розвиваються у контексті синтезу технологічних, соціально-економічних і управлінських аспектів, що дозволяє оцінити не лише ефективність інструментів ШІ, а й їхній вплив на природу податкових відносин, соціальні цінності та форму взаємодії держави і суспільства. Вони виступають ключовим чинником сталого розвитку, забезпечуючи економічну стабільність, підвищуючи прозорість державних інститутів, сприяючи соціальній справедливості та формуванню довіри між громадянами та державою. Обґрунтовано, що сучасні концепції цифровізації податкової системи виступають цивілізаційним механізмом прогресу, який поєднує технологічний розвиток із морально-етичними та соціальними цінностями;

– репрезентовано напрями удосконалення цифровізації податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою і громадянином, що відображає трансформацію онтологічних та аксіологічних засад суспільного договору, передбачає перехід від ієрархічно-контрольної моделі до мережевої, партнерсько-сервісної, опосередкованої цифровими технологіями. В умовах повоєнного відновлення України ця модель набуває особливого значення як

чинника сталого розвитку цифрової трансформації державного управління, електронних сервісів податкових органів, відновлення інституційної довіри, забезпечуючи становлення суспільного договору між державою і громадянином, що сприятиме легітимації публічної влади через прозорість, підзвітність і відкритість податкового адміністрування в умовах повоєнного відновлення України.

Набули подальшого розвитку:

– положення про еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку, яке в античній думці розглядалося крізь призму обов'язку громадянина перед полісом; у середньовічній традиції як елемент морального порядку та божественної ієрархії; у добу Нового часу як складова суспільного договору і гарантія захисту прав. Просвітницька філософія надала податкам нормативного виміру, пов'язавши їх із принципами справедливості, рівності та загального блага. У ХХ столітті податкова система почала сприйматися як механізм соціальної перерозподільчої політики, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною рівністю. У сучасному контексті сталого розвитку оподаткування постає як інструмент реалізації довгострокових цілей – екологічної відповідальності, міжпоколінної справедливості, інклюзивного економічного зростання. Доведено, що оподаткування стає не лише фіскальним механізмом, а й регулятором ціннісних орієнтацій суспільства;

– положення про міжнародний досвід використання ІІІ у системі цифровізації податкової системи, включаючи автоматизацію податкового адміністрування, протидію ухиленню від сплати податків, забезпечення прозорості. Показано філософсько-методологічне осмислення впливу технологій на податкові відносини, соціальні цінності та взаємодію держави і суспільства, а також визначення інноваційних підходів до адаптивного та стратегічного управління податковими системами в умовах глобалізації. ІІІ впливає на податкову сферу в кількох напрямках, включаючи автоматизацію, прогностичну аналітику, виявлення шахрайства, податкове планування, дотримання

податкового законодавства, зниження витрат та покращення обслуговування платників податків. Крім того, ШІ застосовується в таких галузях, як підвищення продуктивності, покращення взаємодії з платниками податків, виявлення податкових тенденцій та багатоканальну взаємодію з платниками податків. Цифровізація податкової системи – це не лише технічне вдосконалення обліку та адміністрування, а глибокий соціокультурний процес, що змінює саму структуру взаємодії між державою і громадянином;

– положення про цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як чинника забезпечення сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення, що включає не лише технологічну та інституційну складові, але й соціокультурні, ціннісні та комунікативні аспекти розвитку суспільства в умовах трансформаційних змін, зокрема ідей мережевого суспільства, комунікативної раціональності та владно-дискурсивних практик, що дозволило виявити її як інструмент підвищення ефективності державного управління та водночас механізм трансформації соціального контролю.

Теоретичне значення дисертації. Дисертаційне дослідження має значний теоретичний внесок у розвиток соціально-філософської та економічної науки, оскільки розширено наукове розуміння феномену цифровізації податкової системи як складного соціально-економічного явища, що впливає на функціонування державних інститутів та суспільних відносин. Систематизовано концептуальні підходи до аналізу впливу цифрових технологій на податкове адміністрування, що дає змогу окреслити рамки для подальших досліджень у сфері цифрової економіки та податкової політики. Визначено соціально-філософські аспекти цифровізації, включно з питаннями справедливості, легітимності, етики та приватності, що дозволяє поєднати економічний та гуманістичний підходи до вивчення цифрових трансформацій. Розроблено теоретичні моделі взаємозв'язку між цифровізацією податкової системи та принципами сталого розвитку, що сприяє формуванню нових наукових уявлень про взаємодію технологій, економіки та соціуму. Закладено підвалини для практичного застосування результатів у державній політиці та податковому

регулюванні, створюючи теоретичну основу для формування ефективних і етичних моделей цифрового податкового адміністрування

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення податкової політики, підвищення прозорості та ефективності цифрового адміністрування, а також для розробки нормативно-правових актів. Вони можуть бути застосовні у таких дисциплінах та сферах: економіка та фінанси для розробка цифрових моделей податкової політики та бюджетного планування; правознавство та державне управління для формування етичних і легітимних механізмів цифрового оподаткування; соціологія та соціальна філософія для оцінки впливу цифровізації на соціальні відносини, довіру громадян та соціальну справедливість; інформаційні технології та кібербезпека для автоматизація процесів адміністрування податків та захист даних; сталий розвиток та екологічна економіка для інтеграції принципів сталого розвитку у цифрову економіку та податкову політику; філософські дисципліни – соціальна філософія, філософія права, етика, політична філософія, філософія технологій та постмодернізму. Результати дослідження можуть бути використані у освітньому процесі при викладанні спецкурсів з філософських дисциплін, зокрема: «Філософія економіки», «Філософія технологій»; «Філософія права», «Філософія технологій», «Філософія управління», «Філософія постмодернізму». Дослідження може стати корисним для розробки концептуальних засад державних програм, спрямованих на оптимізацію функціонування складних соціальних систем в умовах цифрової трансформації. Дослідження має комплексне значення, так як теоретично поглиблює науковий дискурс про цифровізацію та сталий розвиток, а практично забезпечує підґрунтя для впровадження ефективних, етичних та соціально справедливих моделей цифрового податкового адміністрування.

Особистий внесок здобувача. Висновки й основні положення дисертаційного дослідження виконані здобувачем самостійно. Використані у дисертації ідеї, гіпотези та положення інших авторів мають відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретико-методологічні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на методичних та наукових семінарах та засіданнях кафедри управління та адміністрування, філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету, висвітлювались у виступах і доповідях низки міжнародних, всеукраїнських та університетських конференцій, зокрема: The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects» (Tokyo, Japan, August 25-27, 2022); II Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України (м. Запоріжжя, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції «Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства (м. Запоріжжя, 23–24 листопада 2022 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Запоріжжя, 13–14 жовтня 2022 р.); XI науковій конференції «Наукові підсумки 2022 року» (Харків, 20 грудня 2022 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2023 р.); Науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023» (м. Запоріжжя, 17–22 квітня 2023 р.); International Scientific-Practical conference «Managerial, social and technological innovations—the basis of the public good» (Marijampolė, Lithuania, 30–31 may 2023); Міжнародній науково-практичній конференції «Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України» (м. Запоріжжя, 25–26 травня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми управління економічним потенціалом регіонів» (м. Запоріжжя, 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» (17–20 жовтня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції

«Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації» (м. Запоріжжя, 23–24 листопада 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (м. Запоріжжя, 5–6 грудня 2023 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 17–19 квітня 2024 р.); International Scientific-Practical Conference: «Theory and Practice: Problems and Prospects» (Kaunas, Lithuania, 14th–15th of May, 2024); V Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (м. Запоріжжя, 16–17 травня 2024 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині» (м. Запоріжжя, 28–29 лютого 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції» (м. Харків, 26 квітня 2024 р.); Науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024» (м. Запоріжжя, 17–22 квітня 2024 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (м. Запоріжжя, 09–10 травня 2024 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 16–18 жовтня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії» (м. Запоріжжя, 5–6 грудня 2024 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.); Науково-технічній конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025» (м. Запоріжжя, 14–18 квітня 2025 р.); II Міжнародній науково-практичній

конференції «Інженерні інновації та розбудова національної економіки (м.Запоріжжя 15–16 травня 2025 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі» (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2025 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення (м. Запоріжжя, 21–22 листопада 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини» (м. Запоріжжя, 26–27 лютого 2026 р.).

Публікації. Основні ідеї та результати дисертаційного дослідження викладені автором у 37 публікаціях, серед яких: 6 статей – надрукованих у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України категорії Б, із яких – 1 економічного профілю; 1 – одноосібний розділ монографії у закордонному періодичному виданні (США); 1 – розділ колективної монографії у закордонному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus; 1 – розділ у колективній монографії у вітчизняному видавництві; 28 – тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських та університетських конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені поставленою метою та завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з яких основний зміст – 206 сторінок. Список використаної літератури містить 208 позицій, з яких 75 – іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У першому розділі проаналізовано еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку; удосконалено поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри; розроблено методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.

1.1 Еволюція історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку

Поставлено завдання: проаналізувати еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку.

Осмислення оподаткування в історико-філософській перспективі виходить за межі його економічного чи адміністративного тлумачення та постає як проблема співвідношення влади, справедливості й суспільного блага, що потребує філософського підходу. Еволюція історико-філософських передумов осмислення оподаткування як чинник сталого розвитку свідчить, що податок упродовж історії був не лише механізмом наповнення державної скарбниці, а формою нормативного впорядкування соціальних відносин, інструментом вираження морального обов'язку та засобом легітимації публічної влади. Історико-філософський аналіз дозволяє простежити еволюцію підходів до розуміння сутності податків у руслі наукової думки – від примусового збор у до соціального механізму перерозподілу ресурсів і забезпечення суспільного блага [81]. У цьому контексті вивчення цих передумов сприяє глибшому усвідомленню функцій податкової системи в контексті сучасних викликів, де перетинаються філософські, економічні, фінансові, культурні, соціально-

політичні, інформаційні потоки. Спме через інститут оподаткування суспільство визначало межі відповідальності держави перед громадянами й громадян перед державою, формуючи баланс між примусом і солідарністю, свободою та обов'язком, а в офісах податкових систем та їх штаб-квартирах вирішуються долі громадян. Дослідження феномену цифровізації податкової системи актуалізується самим життям у всій різнобарвності соціальних проблем людства [32, с. 9-10].

У вимірі соціально-філософської еволюції різні історичні епохи свідчили про зміни підстав обґрунтування податкового обов'язку – від сакралізації влади й натуралістичних уявлень про порядок до раціоналістичних концепцій суспільного договору та сучасних теорій соціальної держави. Проте незмінним залишався підхід держави до того, що податок виступав механізмом забезпечення відтворення соціальної системи, підтримання публічних благ і створення умов для довготривалої стабільності.

У сучасному контексті сталого розвитку феномен цифровізації податкової системи набуває нового змісту, так як стає інструментом гармонізації економічних, соціальних та екологічних інтересів, забезпечуючи справедливість і відповідальність. Саме тому аналіз історико-філософських передумов осмислення оподаткування є необхідним для розуміння його ролі як чинника сталого розвитку, адже дозволяє виявити ціннісні основи, що визначають трансформацію податкових відносин у сучасній державі. Як свідчить аналіз, еволюція історико-філософського осмислення оподаткування простежується в працях провідних мислителів різних епох, та розгортає зміну уявлень про природу держави, справедливості та суспільного добробуту.

Філософська предтеча античності засвідчує, що проблема публічних фінансів і громадянського обов'язку осмислювалася в контексті політичної організації полісу. Платон у своїх міркуваннях про ідеальну державу розглядав матеріальне забезпечення її функціонування як необхідну умову гармонії суспільства, наголошуючи на пріоритеті загального блага [103]. Арістотель

пов'язував участь громадян у фінансуванні поліса з принципами справедливості та міри, розглядаючи державу як форму реалізації спільного інтересу [3].

У середньовічній традиції оподаткування отримало морально-теологічне обґрунтування. Ф.Аквінський вважав допустимим стягнення податків за умови їх спрямування на спільне благо і дотримання морального порядку, підкреслюючи необхідність справедливості у діях правителя [1]. Християнські основи сприйняття податку у «граді земному» відповідали «граду небесному» і були детерміновані сакральним дискурсом влади (П. Абеляр, Ф. Аквінський, А. Блаженний).

У добу Нового часу проблема податків стала складовою теорії суспільного договору. Т. Гоббс розглядав податки як форму забезпечення безпеки та стабільності держави, що впливає з добровільної передачі частини прав суверену [154]. Джон Локк наголошував, що оподаткування є легітимним лише за згодою громадян і повинно гарантувати захист їхніх природних прав [87]. Ж.-Ж. Руссо підкреслював зв'язок податків із волею народу та принципом рівності [111].

Епоха Ренесансу і Просвітництва розгорнули важливі філософські рефлексії та соціальні теорії про гармонійне та розумне влаштування життя, взаємодію людських спільнот, про владу і панування у повсякденному житті людини, детермінованих податками. Просвітницька економічна думка надала оподаткуванню системного нормативного виміру, у контексті якого А. Сміт сформулював класичні принципи оподаткування – справедливість, визначеність, зручність та економічність, які стали основою сучасної податкової теорії [196]. Ф. Бекон [5] та Р. Декарт [64] започаткували увагу до повсякденного досвіду, до наукової і соціальної практики. У XX столітті соціально-філософський вимір податкової політики розвивався у контексті теорій соціальної держави та перерозподільної справедливості. Дж. Роулз обґрунтував принципи справедливості як чесності, що передбачають допустимість нерівності лише за умови її користі для найменш забезпечених, що безпосередньо впливає на концепції прогресивного оподаткування [110].

Таким чином, історико-філософська традиція демонструє поступовий перехід від розуміння податку як примусового обов'язку до його осмислення як механізму реалізації соціальної справедливості, легітимності влади та забезпечення суспільного добробуту. У класичній політичній економії податки розглядалися насамперед як необхідний атрибут існування держави та форма суспільного договору між громадянами і владою. Історико-філософське осмислення оподаткування неможливо відокремити від загального розвитку політичної економії, концепцій справедливості й соціальної відповідальності.

1. Ранній модерн: XVII – початок XVIII ст. – становлення фіскальної держави

Т. Гоббс (1588–1679) безпосередньо не розробляв податкової теорії, у «Левіафані» (1651), а обґрунтовує необхідність міцної державної влади для забезпечення соціального порядку. Держава, за Т. Гоббсом, має монополію на легітимне насильство та фінансові ресурси, що припускає систематичне стягнення ресурсів від підданих. Т. Гоббс розглядав державу як необхідний соціальний контракт для забезпечення порядку, де податки є обов'язком громадян у межах договору. Саме ця фіскальна логіка – передумова для подальшого осмислення податків як інструмента суспільного порядку та безпеки. У ранньомодерній політичній філософії постає фундаментальна проблема виправдання примусового характеру податку. У «Левіафані» Т. Гоббс податки логічно випливають із абсолютної влади суверена, що гарантує безпеку [154]. Однак таке обґрунтування спирається на страх і необхідність, а не на моральну автономію особи.

Еволюція історико-філософських підходів до осмислення оподаткування як чинника сталого розвитку демонструє поступовий перехід від натуралістичного та договірної розуміння державних фінансів до етико-соціального та екологічно орієнтованого бачення податкової політики. У класичній традиції податок постає як елемент суспільного договору й необхідна умова існування політичного порядку. Витоки такого розуміння сягають філософії Нового часу. Зокрема, у праці «Левіафан» Т. Гоббс обґрунтовував ідею

суверена, якому громадяни передають частину своїх прав заради безпеки; податки в цьому контексті є формою підтримки суверенної влади. Т. Гоббс наголошував: «Обов'язок підданих щодо суверена триває доти, доки він спроможний їх захищати», що імпліцитно легітимізує фінансову участь громадян у забезпеченні цієї функції [154].

Дж. Локк у «Двох трактатах про правління» вводить принцип згоди як умову оподаткування. Дж. Локк підкреслював право громадян на власність і обмежену роль держави у зборі податків для загального блага. Тут виникає проблема можливості реальної згоди всіх у складному суспільстві. Відтак уже на початковому етапі виявляється суперечність між фактичним примусом і нормативною вимогою добровільності. Ідея договірної природи держави отримала розвиток у «Двох трактатах про правління» Дж. Локк, де стверджувалося, що оподаткування можливе лише за згодою суспільства: «Податки не можуть накладатися без згоди народу» [87]. Тут закладається принцип податкової легітимності, що згодом стане фундаментом демократичних фінансових систем.

Критичне переосмислення податкових відносин відбулося в межах соціально-філософської теорії К. Маркса. У «Капіталі» К. Маркс розглядав платки як інструмент класової боротьби та перерозподілу ресурсів у капіталістичному суспільстві, а державні фінанси як інструмент відтворення класових відносин, зазначаючи, що податкова система є складовою механізму перерозподілу додаткової вартості [91]. Податок у цій парадигмі – не нейтральний інструмент, а форма влади та економічного примусу. Такий підхід актуалізує проблему соціальної справедливості й нерівності в податковій політиці. Контрастно до класичного лібералізму, марксистська традиція підкреслювала, що податки відображають розподіл класових відносин, тому у роботах К. Маркса держава й оподаткування розглядаються як механізми відтворення владних і матеріальних нерівностей. У марксистській традиції К. Маркс стверджує, що сама податкова система відображає структуру панування [91]. Податок постає не як нейтральний інструмент, а як механізм

відтворення соціальної нерівності. Проблемність тут полягає в тому, що жодна фіскальна система не може бути повністю поза владними відносинами. У XX столітті дискусія зміщується до питання про допустимі межі державної участі в економіці.

У «Загальній теорії зайнятості, процента і грошей» Дж. М. Кейнс вважав податки інструментом макроекономічного регулювання для стабілізації економіки та стимулювання попиту, обґрунтовує активну фіскальну політику як засіб подолання криз [74]. Представники ліберальної традиції, зокрема М. Фрідман, застерігали, що зростання податкового навантаження підриває економічну свободу [126]. Таким чином, еволюція думки демонструє постійну колізію між цінністю свободи та потребою колективної стабільності. Проблема не зникає, а лише змінює форму.

2. Класична політична економія: XVIII – початок XIX ст. А.Сміт (1723–1790). У фундаментальному трактаті «Дослідження про природу і причини багатства народів». А. Сміт визначав податки як необхідні для функціонування держави, наголошуючи на принципах справедливості, прозорості та ефективності. У класичній політичній економії філософське осмислення податків набуває системності. А. Сміт сформулював чотири канони оподаткування, підкреслюючи: «Піддані держави повинні брати участь у її утриманні, по можливості відповідно до своїх здібностей» [196, с. 12]. Ця теза поєднує економічну раціональність із моральною ідеєю справедливості. Податок мислиться не лише як фінансовий обов'язок, а як вираз етичної відповідальності громадян перед спільнотою. А. Сміт формулює чотири принципи податків: рівність, визначеність, зручність для платника, економічність у стягненні. А. Сміт закладає етичні та раціональні основи оподаткування, що репрезентують не лише фіскальний механізм, а й засіб гарантування справедливого розподілу суспільного тягара. У роботі «Багатство народів» (1776) А. Сміт зазначає, що «податки повинні бути рівними, визначеними і зручними» для платника, підкреслюючи принципи прозорості й пропорційності у податковій системі [196, с. 17]. Такий підхід закладає етичну основу, суть якої у тому, що

оподаткування виступає як питання справедливого розподілу тягара в суспільстві. Так, у концепції А. Сміта оподаткування постає як раціонально впорядкований механізм фінансування державних функцій, які мають ґрунтуватися на принципах справедливості, визначеності, зручності та економності. Податки у цьому контексті є платою за забезпечення безпеки, правопорядку та умов для економічної свободи. Класична політична економія, представлена А. Смітом, прагнула раціоналізувати податки через принцип «відповідно до здібностей» [196]. Проте сама ідея «справедливого внеску» залишається неоднозначною: чи означати справедливість формальна рівність ставок чи прогресивність. Ці філософські питання виходять за межі економіки і торкаються етики розподілу, яку пізніше розвиватимуть теоретики справедливості.

Д. Рікардо (1772–1823), продовжуючи класичну школу, аналізує податки в рамках теорії ренти та впливу фіскального тягара на розподіл доходів. Для Д. Рікардо податки – це інструмент розподілу прибутків між класами; їхня структура впливає на стимулювання праці та капіталовкладення. У працях Д. Рікардо, який аналізував вплив податкового навантаження на розподіл доходів і нагромадження капіталу, акцент робиться на необхідності мінімізації його деструктивного впливу на виробництво [107]. Філософське підґрунтя даного аналізу базувалося на ідеях лібералізму та раціоналізму, де держава мислилася як «нічний сторож», а податок як обмежений і виправданий інструмент підтримання суспільного порядку. Уже в класичній політичній економії XVIII–XIX століть питання податків розглядалося не лише як фінансовий механізм, але і як прояв моральних сутностей держави та суспільства.

3. XIX – початок XX ст.: соціальні теорії та моральна економія. К. Маркс (1818–1883) у «Капіталі» трактує податки як частину надбудови економічних відносин, у контексті якої держава та її фіскальна політика віддзеркалюють класові суперечності. Держава не просто збирають кошти – вони фіксують розподіл влади й доступ до ресурсів між класами. У межах критичної традиції

К. Маркс розглядав податкову систему як елемент надбудови, що відображає інтереси панівного класу і слугує механізмом перерозподілу додаткової вартості. Тут податок уже не нейтральний фінансовий інструмент, а форма прояву владних відносин і соціальної боротьби [91].

Водночас у кейнсіанській парадигмі, сформульованій Дж. М. Кейнсом (1883–1946), оподаткування набуває функції активного регулятора економічної динаміки, у контексті якої держава може через зміну податкових ставок стимулювати попит, зайнятість і стабільність економіки [74]. Таким чином, у XX столітті формується уявлення про податки як інструмент соціальної відповідальності держави та забезпечення відносної рівноваги між ринком і суспільством.

У XIX столітті, соціологи й філософи, зокрема, Е. Дюркгайм (1858–1917) вбачав в податковій політиці один із елементів соціальної солідарності. На його думку, податки формують «колективну свідомість» й укріплюють спільні цінності, коли вони справедливо розподіляють ресурси й забезпечують загальні блага. Е. Дюркгейм підкреслював, що оподаткування взаємопов'язане з соціальною солідарністю. Податки сприяють спільним благам, що підтримують соціальний порядок і колективні інституції [71].

4. XX століття: політична теорія справедливості і добробуту. Неокласична та інституційна думка другої половини XX століття доповнила це бачення аналізом ефективності та раціонального вибору. У XX столітті значний вплив на філософію державних фінансів мала кейнсіанська концепція, представлена у праці «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» Дж. М. Кейнсом. Дж. М. Кейнс підкреслював, що держава повинна активно впливати на економічні процеси, зокрема через податкову політику, задля забезпечення повної зайнятості та макроекономічної стабільності. Податки стають інструментом регулювання сукупного попиту, а отже, засобом досягнення суспільної рівноваги [74]. Водночас неокласична традиція, репрезентована М. Фрідман у праці «Капіталізм і свобода», акцентувала увагу на обмеженні державного втручання: «Економічна свобода є необхідною умовою політичної

свободи», а звідси випливає вимога мінімізації податкового навантаження як гарантії індивідуальної автономії [126]. Теорія суспільного вибору була сформована Дж. Б'юкененом у праці «Розрахунок згоди» (спільно з Г. Таллоком), які підкреслювали контрактний характер фіскальних рішень та необхідність конституційних обмежень податкової влади [140].

Представники монетаризму, зокрема М. Фрідман (1912–2006) виступав за мінімізацію податків і державного втручання, підкреслюючи роль ринкових механізмів, необхідність обмеження податкового тиску задля збереження свободи індивіда та стимулювання підприємницької ініціативи [126]. У теорії суспільного вибору, пов'язаній з іменем Дж. Б'юкенен (1919–2013), була розвинута теорію публічного вибору, який пояснював, як податки впливають на поведінку уряду та громадян, що податкова політика постає результатом політичного процесу, де різні групи інтересів змагаються за ресурси [4]. У контексті цього підходу оподаткування розглядається крізь призму інституційних обмежень, довіри та легітимності влади.

Дж. Роулз (1921–2002) у своїй теорії справедливості прямо не аналізує податки, його теза про справедливість як чесність вимагає, щоб суспільні інституції, включно з податковою системою, забезпечували найширші свободи та справедливий розподіл прибутків [110]. Податки в логіці цього до слідження виступають як інструмент перерозподілу на користь найменш забезпечених.

Американська школа добробуту знайшла подальший розвиток у роботах таких авторів, як А. Пігу [102], Дж. Стігліц [198] та ін. Економісти ХХ ст. зосереджуються на податках як механізмі виправлення ринкових невдач та фінансування суспільних благ. Податкова політика розглядалася через призму ефективності та справедливості, що і виступало важливою передумовою концепції сталого розвитку.

5. Проблема оподаткування кінця ХХ- ХХІ ст. знайшла своє продовження у концепції сталого розвитку, що включала постнекласичні підходи Комісії Брундтланд (1987) у доповіді «Наше спільне майбутнє», у контексті якої податкова політика розглядається як інструмент підтримки екологічної та

соціальної стійкості, забезпечуючи баланс економічного зростання і охорони довкілля. На межі XX–XXI століть під впливом глобалізаційних процесів і екологічних викликів формується нова парадигма сталого розвитку, закріплена в документах Організації Об'єднаних Націй. Сучасна концепція сталого розвитку переносить акцент на відповідальність перед майбутніми поколіннями. У доповіді під керівництвом Г. Х. Брундтланд проголошується принцип задоволення потреб теперішнього без шкоди для майбутнього [97].

У доповіді наголошується, що економічні, соціальні й екологічні сфери мають бути інтегровані так, щоб забезпечити тривалість добробуту для теперішніх і майбутніх поколінь. Тут податки розглядаються як інструмент фінансування екологічних та соціальних програм, що сприяють довгостроковій стабільності. Сучасний етап характеризується інтеграцією етичного, економічного та екологічного вимірів. Концепція сталого розвитку, інституційно оформлена в документах Організації Об'єднаних Націй, передбачає гармонізацію інтересів нинішніх і майбутніх поколінь. У доповіді «Наше спільне майбутнє» під керівництвом Г. Х. Брундтланд зазначено: «Сталий розвиток – це розвиток, що задовольняє потреби сучасності, не підриваючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [97]. У цьому контексті податкова політика набуває нової філософської функції – забезпечення міжпоколінної справедливості, екологічної відповідальності та соціальної інклюзивності.

Це розширює горизонти фіскальної етики, адже податки стають інструментом екологічної та соціальної трансформації. Однак тут виникає нова філософська дилема щодо того, як узгодити інтереси сучасних платників податків із абстрактними правами ще ненароджених поколінь. І чи має держава моральне право обмежувати теперішню економічну свободу заради майбутнього. Проблемність еволюції полягає саме в тому, що кожен новий етап не усуває попередніх суперечностей, а нашаровує їх. У цьому контексті податки набувають стратегічного значення як механізм досягнення балансу між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною

відповідальністю. Оподаткування більше не обмежується фіскальною чи суто регулятивною функцією; воно стає інструментом формування довгострокових моделей розвитку, стимулювання «зеленої» економіки, підтримки інновацій і зменшення соціальної нерівності, – відмічається а авторських дослідженнях [25; 31].

У поствоєнній економічній думці з'являються концепції сталого розвитку, де увага переноситься на баланс економічних, соціальних та екологічних вимірів. У такому контексті оподаткування розглядається як інструмент перерозподілу ресурсів для фінансування екологічних, соціальних та інфраструктурних програм, що забезпечують тривалість суспільного добробуту. У ХХ столітті філософія права й політична теорія значно розширили рамки дискусії. Дж. Роулз, хоч і не писав спеціально про податки, у своїй теорії справедливості поставив акцент на «справедливості як чесності: «Справедливість – головна чеснота соціальних інститутів [110, с. 9].

Еволюція філософського осмислення оподаткування від ХVII до ХХI століття проходить шлях до фіскальної держави до інструмента сталого розвитку: від фіскальної необхідності (Т. Гоббс) до моральної економії (А. Сміт, Д. Рікардо) через соціальну солідарність (Е. Дюркгейм) до справедливості та добробуту (Дж Роулз, філософи та економісти добробуту) і нарешті – до інтегрованої сталості (Комісія Брундтланд, постструктуралісти). Це дає змогу трактувати оподаткування не лише як механізм збору доходів, а як етичний, соціальний і цивілізаційний чинник, що визначає можливості сталого розвитку суспільства.

Постструктуралізм, представлений М. Фуко [127], Ж. Дерріда [65], вважає, що податкові інструменти стають частиною системи влади та норм, що регулюють поведінку й соціальні практики. Податки як універсальні маркери податкових систем світу – це не тільки фіскальні механізми; вони моделюють соціальні відносини, стимулюють або стримують певні форми діяльності. Подальший розвиток індустріального суспільства та загострення соціальних суперечностей зумовили переосмислення ролі податків. Сучасні філософи, як

М. Фуко, запрошують до критичного осмислення податків у ширшому дискурсі влади й знання: податкова система – це не лише економічний механізм, але й частина «біовлади», яка впливає на поведінку індивідів, регулює ринки, формує норми [127].

Такий підхід робить видимим їхню роль у структурі соціального контролю й самоорганізації суспільства. Термін «біовлада» (від фр. *biopouvoir*) запроваджений французьким філософом М. Фуко для позначення особливої форми влади модерної епохи, яка спрямована не лише на територію чи правові норми, а передусім на керування життям людей їхнім тілом, здоров'ям, поведінкою, демографічними процесами та соціальними практиками [127]. Біовлада – це механізм владарювання, який: регулює життєві процеси населення (народжуваність, смертність, працю, споживання); впливає на поведінкові моделі через норми, статистику, контроль і стимулювання; поєднує адміністративні, економічні та соціальні інструменти управління; діє не лише через заборону, а через організацію та нормалізацію життя. М. Фуко показував, що в модерному суспільстві влада діє не стільки через примус, скільки через створення умов, у яких люди самі поводяться «належним» чином [127]. У цьому контексті податкова система не лише акумулює фінансові ресурси, а й формує економічну поведінку (стимулює чи стримує певні види діяльності); регулює споживання (через акцизи, екологічні податки); впливає на ринки праці та підприємництво; створює механізми відповідальності та підзвітності.

У площині міждисциплінарного податкова політика стає інструментом управління соціальними процесами, а саме частиною структури соціального контролю та саморегуляції суспільства. Біовлада у розумінні М.Фуко означає перехід від суверенної влади, що карає та забороняє, до влади, яка управляє життям населення через інститути, статистику, регуляторні механізми та економічні інструменти [127]. Податкова система в цьому контексті постає як один із ключових інструментів біовлади, оскільки через фінансові стимули, нормативні обмеження та алгоритмічне адміністрування вона формує економічну поведінку індивідів і структурує соціальні практики.

Вочевидь еволюція історико-філософських підходів демонструє поступовий перехід від вузькоекономічного розуміння податку як необхідного збору до його усвідомлення як складного соціально-етичного феномена. Якщо в класичній традиції податок був виразом договору та обмеженої ролі держави, то в сучасному дискурсі він постає як інструмент відповідальності перед майбутніми поколіннями [2]. Саме в цьому полягає його актуалізація: оподаткування стає не лише фінансовою категорією, а філософською основою забезпечення сталого розвитку суспільства. Наявність подібної динаміки підводить до ідеї соціокультурної та екзистенціальної багатовимірності оподаткування як соціального процесу.

Отже, еволюція осмислення оподаткування проходить кілька концептуальних етапів: договірно-легітимаційний (Т. Гоббс, Дж. Локк); класично-економічний (А. Сміт); критично-соціальний (К.Маркс); макроекономічно-регулятивний (Дж. М. Кейнс); ліберально-інституційний (М. Фрідман, Дж. Б'юкенен); етико-екологічний (концепція сталого розвитку). У результаті еволюції податок трансформується з інструмента утримання держави у складний морально-політичний механізм формування відповідального суспільства. Сучасне розуміння оподаткування як чинника сталого розвитку спирається на синтез свободи, справедливості та відповідальності, що відображає загальну тенденцію гуманізації економічної теорії та філософії права.

У фокусі сучасної філософської рефлексії еволюція філософського осмислення оподаткування не є лінійним прогресом від «примітивного» до «досконалого» розуміння. Вона має глибоко проблемний характер, оскільки відображає постійну напругу між свободою і примусом, індивідуальним і загальним, економічною ефективністю та моральною справедливістю. Саме ця внутрішня суперечливість і визначає драматургію історико-філософського розвитку ідей про податки.

У результаті проведеного аналізу виникла проблема антиномічної природи оподаткування, у контексті якої оподаткування має антиномічну структуру: воно є одночасно актом примусу і формою солідарності; інструментом перерозподілу

і джерелом нерівності; механізмом розвитку і потенційним гальмом економічної активності; гарантією соціальної безпеки і загрозою індивідуальній автономії. Саме ця антиномічність робить еволюцію ідей про податки відкритим процесом. Жодна концепція – ні договірна, ні ліберальна, ні соціалістична, ні екологічна – не здатна остаточно зняти напругу між свободою і відповідальністю, – вважає Дж. Роулз [110].

Проблемний характер еволюції філософських підходів до оподаткування полягає в тому, що податок є точкою перетину економіки, моралі та політики. Він одночасно виражає силу держави і ступінь зрілості громадянського суспільства. Перехід до парадигми сталого розвитку не скасовує класичних дилем легітимності, справедливості та свободи, а лише поглиблює їх, додаючи вимір глобальної та міжпоколінної відповідальності. Отже, історія філософського осмислення оподаткування – це історія незавершеного пошуку балансу між індивідом і спільнотою, сучасністю і майбутнім, економічною раціональністю та етичною вимогою справедливості.

Отже, еволюція філософських уявлень про оподаткування охоплює декілька ключових етапів: 1) А. Сміт був прихильником класичної політичної економії, де податки розглядаються як принципи пропорційності й справедливості [196]; 2) К. Маркс був автором соціологічних теорій, де податки виступають як елемент соціальної солідарності і віддзеркалення структур нерівності [91]; 3) Дж. Роулз розробив політичну теорію справедливості – вимога перерозподілу на користь найменш привілейованих [110]; 4) Концепція сталого розвитку включає інтеграцію податкової політики в соціально-екологічні цілі, що представлена в документах Організації Об'єднаних Націй у доповіді «Наше спільне майбутнє» під керівництвом Г. Х. Брундтланд [97]; 5) постструктуралісти (М. Фуко, Д. Дерріда) розглядали податки як частину владних і нормотворчих практик [65;127].

Цей філософський континуум дозволяє осмислити оподаткування не просто як фіскальну функцію, а як соціальний і етичний інструмент, який підтримує (або підриває) сталий розвиток суспільства. Філософське осмислення

оподаткування пройшло значну еволюцію, відображаючи зміни в суспільних, економічних та екологічних пріоритетах. На договірно-легітимацийному етапі (Т. Гоббс, Дж. Локк) податки розглядалися як обов'язок громадян перед державою для підтримки порядку та захисту власності. Класично-економічний підхід (А. Сміт) підкреслював принципи справедливості, прозорості та ефективності податків як основи функціонування держави. Критично-соціальна перспектива (К. Маркс) виявляла соціальні нерівності та роль податків у перерозподілі ресурсів. Макроекономічна регуляція (Дж. М. Кейнс) показала податки як інструмент стабілізації економіки та стимулювання попиту. Ліберально-інституційний підхід (М. Фрідман, Дж. Б'юкенен) наголошував на мінімізації податків і впливі держави через ринкові механізми, а етико-екологічна концепція сталого розвитку визначає податкову політику як засіб досягнення соціальної та екологічної стійкості.

Як засвідчив соціально-філософський аналіз, феномен цифровізації податкової системи демонструє поступовий рух – від нормативного обґрунтування державної влади до сучасного розуміння податків як інструменту економічної, соціальної та екологічної політики. Це свідчить про багатовимірну роль оподаткування у забезпеченні справедливості, стабільності та сталого розвитку суспільства, – відмічається в авторських статтях [18;19;25;27;31;32]. Історико-філософське осмислення еволюції оподаткування як чинника сталого розвитку демонструє поступову трансформацію його змісту – від примусового вилучення ресурсів на користь влади до інструмента соціальної солідарності та сталого розвитку. У античній думці оподаткування розглядалося крізь призму обов'язку громадянина перед полісом; у середньовічній традиції як – елемент морального порядку та божественної ієрархії; у добу Нового часу – як складова суспільного договору і гарантія захисту прав. Просвітницька філософія надала податкам нормативного виміру, пов'язавши їх із принципами справедливості, рівності та загального блага. У XX столітті податкова система почала сприйматися як механізм соціальної перерозподільної політики, що забезпечує баланс між економічною ефективністю та соціальною рівністю.

Еволюція феномена оподаткування засвідчила, що якість податкової системи безпосередньо впливає на легітимність режиму та стійкість цивілізації. У Стародавньому Єгипті система переписувачів податків накладала важкий тягар на суспільство; однією з глибинних причин занепаду Римської імперії було те, що її податкова система порушила дух свободи, зрештою підриваючи основи держави. І навпаки, податкові системи, які поважали права платників податків та дотримувалися принципу помірної справедливості, часто ставали наріжним каменем національного процвітання [66]. Першопричиною Громадянської війни в США був не конфлікт з приводу рабства, а гострий конфлікт податкових інтересів, що включав непримиренні розбіжності між південними сільськогосподарськими штатами і північними промисловими штатами щодо тарифної політики. Ця думка переконливо засвідчила, що конфлікти податкових інтересів є глибинною рушійною силою історичних процесів. Історія також демонструє парадокс щодо оподаткування: люди часто скидають старі режими під гаслом «немає податків», але жоден новий режим не може справді виконати свою обіцянку «немає податків. Тим більше, що «функціонування сучасної організації, яка є частиною економічних процесів, і орієнтована на отримання прибутку, сьогодні відбувається в умовах з високим рівнем невизначеності», – відмічають І. Чайка, Є. Цокур, Р. Кравченко [131, с. 168].

Отже, у сучасному контексті сталого розвитку оподаткування постає як інструмент реалізації довгострокових цілей – екологічної відповідальності, міжпоколінної справедливості, інклюзивного економічного зростання [96]. Воно стає не лише фіскальним механізмом, а й регулятором ціннісних орієнтацій суспільства. В авторській статті цифровізація податкової системи представляє системну інтеграцію цифрових технологій (Big Data, AI, хмарні рішення, блокчейн) у процеси адміністрування податків, контролю, аналітики та сервісної взаємодії з платниками. Аналіз засвідчив, що сучасний підхід зводиться до того, що цифровізація трактується не як автоматизація процедур, а як перехід до data-driven taxation – моделі управління на основі аналітики великих даних,

прогнозування ризиків та персоналізованих сервісів, формування інтелектуальних податкових систем та сервісів [18, с. 46-66].

З позицій філософського аналізу цифровізації податкової системи постмодерної доби актуальним виміром еволюції історико-філософських передумов є осмислення «суспільства сингулярностей». Праця А. Реквіца є однією з ключових у сучасній соціальній теорії, в основі якої цифрова економіка та креативні технології, трансформацію індустріального суспільства в постіндустріальне, яке він називає «суспільством сингулярностей». Основна ідея полягає в тому, що сучасне суспільство більше не ґрунтується на стандартизації, раціоналізації та масовості (як це було в модерні), а переходить до логіки унікальності [191]. У центрі уваги опиняються: культурна цінність; креативні індустрії та символічна економіка; соціальна диференціація через «особливість», а не рівність. А. Реквіц підкреслює, що така трансформація породжує нові соціальні нерівності, у контексті яких ті, хто здатен виробляти або репрезентувати «сингулярність», отримують переваги, тоді як інші групи можуть опинитися на маргінесі [191]. Таким чином, концепція «суспільства сингулярностей» є важливою для розуміння цифрової культури, економіки креативності, нових форм соціальної стратифікації, впливу глобалізації та цифровізації на ідентичність людини [67; 68].

У контексті даного аналізу слухними є ідеї О. Койре, який досліджував глибинні інтелектуальні трансформації, що лежать в основі становлення нової науки, яка виступає не просто як накопичення знань, а радикальна зміна картини світу (від «закритого космосу» до «безмежного Всесвіту»). О. Койре показав, що наука розвивається не лише через експерименти, а через глибинні філософські зміни мислення, що представляють процес якісного оновлення способів розуміння світу, які супроводжуються зміною парадигм, цінностей, логіки пізнання та образу людини в реальності [159].

В результаті аналізу еволюції історико-філософських передумов осмислення оподаткування як чинника сталого розвитку, ми прийшли до висновку, що виник новий напрямок дослідження – цифровізація податкової

системи, що представляє інституційно-правову трансформацію механізмів формування, адміністрування та контролю податкових зобов'язань шляхом інтеграції цифрових технологій, автоматизованих алгоритмів, аналітики великих даних і платформних рішень у публічне управління. У сучасній українській практиці цифровізація реалізується через електронні сервіси Державна податкова служба України та цифрову інфраструктуру, що розвивається Міністерство цифрової трансформації України. В українському контексті трансформація відбувається через електронні кабінети платників податків та інтеграцію з цифровими сервісами держави, зокрема екосистемою Дія.

В авторських статтях відмічається, що на відміну від інформатизації (як технічного вдосконалення), цифровізація означає зміну логіки податкового адміністрування, характеру взаємодії «держава – платник», механізмів реалізації принципу справедливості. Традиційна податкова справедливість базується на принципах рівності, пропорційності, недискримінаційності, законності. Поступово у цифровій державі формується новий вимір – алгоритмічна справедливість, що включає неупередженість автоматизованих рішень, прозорість цифрових процедур, однаковість обробки даних, відсутність дискреційного впливу посадової особи. Таким чином, справедливість переходить із нормативно-правової площини в технологічно-алгоритмічну [25; 26; 36].

Подальше удосконалення цифрової трансформації податкової етики пов'язане з появою алгоритмічного адміністрування, що змінює уявлення про відповідальність, прозорість та довіру, та пов'язане з новим філософським осмисленням ролі технологій у забезпеченні справедливості. Сталий розвиток вимагає врахування інтересів майбутніх поколінь, що ставить питання про довгострокові податкові стратегії та екологічне оподаткування. В умовах цифрової економіки постає проблема транснаціональної податкової справедливості, подолання ухилення від оподаткування та формування глобальних етичних стандартів. Податки дедалі більше стають показником рівня громадянської зрілості та довіри до держави, тобто потрібно осмислити

цифровізацію податкової системи як елемент нової цифрової культури відповідальності; пролонгувати дослідження концептуалізації «податкової справедливості» як категорії сталого розвитку. Подальший розвиток проблеми полягає у переході від класичного розуміння оподаткування як фінансового інструмента до його інтерпретації як ціннісно-нормативного механізму сталого розвитку цифрового суспільства, у якому поєднуються технологічна раціональність, стична відповідальність і соціальна довіра.

1.2 Поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри

Поставлено завдання – розкрити поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри.

Цифрова економіка стала новим двигуном економічного розвитку країн, одночасно висуваючи нові вимоги до податкової системи та податкового адміністрування в умовах індустріальної епохи. Цифрова економіка сьогодні стала одним із головних двигунів розвитку сучасних суспільств, одночасно ставлячи нові виклики перед традиційними податковими системами та принципами їх адміністрування. Перехід від індустріальної до цифрової епохи породжує питання справедливості розподілу ресурсів, легітимності оподаткування та захисту прав громадян у цифровому просторі. У цьому контексті філософський підхід дозволяє глибше осмислити моральні, соціальні та правові аспекти цифровізації, визначити етичні рамки податкової політики та розробити принципи, які забезпечують гармонійний розвиток цифрової економіки і суспільства [44, с. 35-42].

Філософи звертаються до теми цифрової економіки та її впливу на етичні, правові, гуманістичні виміри з кількох важливих причин:

1) у філософських дослідженнях вітчизняних вчених І. Коломoeць, В.Воронкової відмічається, що цифровізація економіки змінює правила гри, що включає автоматизацію, онлайн-платформи, криптовалюти та глобальні цифрові сервіси, які створюють нові виклики для справедливості розподілу багатства. Філософи можуть дослідити, які принципи справедливості та рівності слід застосовувати у нових умовах, щоб уникнути соціальної нерівності [76];

2) науковці Т. Коломoeць, Н. Верлос, В. Нікітенко, В. Воронкова вважають, що проблематика права має осмислюватися та реалізовуватися в парадигмі сучасної цифрової економіки, оскільки класичні податкові системи історично орієнтувалися на матеріальні активи та локалізовану зайнятість. У цьому контексті філософський дискурс набуває особливої значущості, адже саме він здатен концептуалізувати морально-ціннісні та методологічні засади формування нових моделей податкових відносин у цифрову епоху [77, с. 207-217].

3) українські дослідниці В. Нікітенко, В. Воронкова, О. Тупахіна, О. Сорокіна вважають, що треба розвивати європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів, так як цифрова економіка ґрунтується на обробці великих обсягів персональних даних. Тут виникає етична дилема: як поєднати ефективне адміністрування податків із правом громадян на приватність, забезпечивши прав цифрового гуманізму [98, с. 52-64].

4) представниця української філософії О. Кивлюк вважає, що порівняльно-аналітичний аналіз сучасних філософських підходів до штучного інтелекту дозволяє не лише окреслити базові теорії його осмислення [75, с. 40-46], але й глибше зрозуміти трансформаційні процеси цифровізації податкової системи як складової цифрової економіки.

Соціально-філософський аналіз засвідчив, що, по-перше, теорія інтелектуальної еквівалентності, сформульована А. Тюрінгом, відкриває можливість розглядати ШІ як функціонального аналога людського мислення. У контексті цифровізації податкових систем це проявляється у впровадженні інтелектуальних алгоритмів для автоматизованого аналізу податкових даних,

виявлення порушень і прогнозування надходжень. Податкові платформи дедалі більше орієнтуються на «машинне мислення», що підвищує ефективність адміністрування, але водночас ставить питання довіри до алгоритмічних рішень [204, с. 433-460].

По-друге, концепція меж симуляції та автентичного розуміння Дж. Серла акцентує увагу на тому, що навіть найскладніші алгоритми не мають справжнього розуміння, а лише імітують його. У податковій сфері це означає, що автоматизовані системи можуть коректно обробляти декларації, але не здатні повністю враховувати соціально-економічний контекст чи етичні нюанси. Отже, зберігається потреба у людському контролі та інтерпретації рішень ШІ.

По-третє, теорія розширеного мислення, представлена К.Кюмар, розглядає технології як продовження когнітивних можливостей людини. У цифровій податковій системі це проявляється у створенні інтегрованих інформаційних екосистем, де ШІ виступає не заміном, а підсилювачем аналітичних можливостей податкових органів і платників податків, сприяючи більш прозорому та ефективному прийняттю рішень [168].

По-четверте, В. Руденко у роботі «Податкова стратегія України як інструмент досягнення цілей сталого розвитку» підкреслює, що технології змінюють спосіб сприйняття реальності. У податковій сфері цифрові інтерфейси, електронні кабінети платників та автоматизовані сервіси трансформують взаємодію між державою і громадянином, формуючи нову «цифрову податкову реальність», де досвід оподаткування стає більш дистанційним, алгоритмізованим і менш персоналізованим [193, с. 183-198].

По-п'яте, теорії штучної агентності, ризиків і морального статусу ШІ, розроблені зарубіжними дослідниками Л. Флоріді, Н. Бостром, Б. Латур та Ю. Н. Харарі акцентують увагу на питаннях відповідальності, контролю та етики. У цифровізації податкової системи це пов'язано з проблемами алгоритмічної упередженості, прозорості рішень, кібербезпеки та захисту персональних даних. Виникає необхідність формування нових нормативно-

правових і етичних рамок, які забезпечать баланс між ефективністю автоматизації та дотриманням прав платників податків [8;129;149; 164].

Отже, з точки зору філософії інтеграція цих п'яти теоретичних підходів дозволяє розглядати цифровізацію податкової системи не лише як технологічний процес, а як глибоку соціально-філософську трансформацію. Вона змінює природу державного управління, формує нові моделі довіри, відповідальності та взаємодії між людиною, державою і штучним інтелектом.

5) Українські вчені О. Кривонос та М. Козловець вважають, що формування культури відповідального використання технологій ґрунтується на усвідомленні того, що штучний інтелект виступає не заміником, а розширенням людського розуму. У такому контексті регламентація набуває нового змісту, так як постає не як механізм контролю, а як інструмент, що сприяє свідомому, етичному та доброчесному розвитку інтелектуального потенціалу особистості [79]. Виховання культури відповідального використання технологій передбачає глибоке розуміння того, що штучний інтелект є лише доповненням до людського розуму, а не його заміною. Таким чином, регламентація перетворюється з інструменту контролю на засіб стимулювання свідомого та доброчесного розвитку інтелектуального потенціалу особистості [79]. Звернення філософів до теми цифрової економіки та податків допомагає створити глибше розуміння того, як технологічні зміни трансформують економічні, правові та соціальні системи, і як ці трансформації можна робити етичними та справедливими.

У період індустріальної економіки основними чинниками виробництва були капітал та технології. В епоху цифрової економіки основними факторами виробництва є дані та мережі. Ця різниця в основних факторах виробництва обумовлює відмінні характеристики цифрової економіки, такі як «транскордонні та міжрегіональні миттєві транзакції, багатогалузева інтеграція, відносно висока частка фізичних осіб як учасників ринку, низькі граничні та транзакційні витрати та висока частка нематеріальних активів». К. Шваб вважає, що це формує підґрунтя для моделі «платформа + індивід» руйнує моделі виробництва та

споживання індустріальної епохи, впливаючи на існуючі податкові системи та методи збирання податків, а також надаючи можливості для реформування системи збирання та управління податками [133].

Як свідчить постмодерністська парадигма дослідження, сучасна економіка перестає бути лінійною та однозначною, а соціальні й економічні процеси стають фрагментованими, гнучкими та мережевими. Як відмічають А. Череп, В. Воронкова та О. Череп, штучний інтелект виступає драйвером цифровізації економіки, що традиційні підходи до податкової системи та адміністрування вже не завжди ефективні, адже нові цифрові платформи та глобальні технологічні компанії діють за принципами, які виходять за межі класичної індустріальної логіки у площині інституційних змін [132, с. 200-213].

К. Шваб відмічає, що Четверта промислова революція трансформувала людське суспільство у цифровий формат, не тільки сприяючи інноваціям та широкому застосуванню нових технологій, таких як штучний інтелект та хмарні обчислення, прискорюючи ітеративну трансформацію традиційних економічних галузей та еволюцію механізмів соціального функціонування, а й глибоко впливаючи на національне та глобальне. «Моя головна мета: підвищити загальний рівень обізнаності про стрімкість технологічної революції та її багатогранний вплив; створити уявлення про техногічну революцію, у межах яких окреслено базові проблеми і запропоновані шляхи їх подолання» [133, с. 10]. У площині інституційних змін податкове управління є важливим складником національного управління. На тлі цифрової трансформації економіки та суспільства податкова реформа стала гострою політичною та економічною проблемою для країн усього світу. Віртуалізація економічної діяльності дозволяє цифровим підприємствам отримувати прибуток в умовах «відсутності фізичного існування», створюючи невідповідність між створенням вартості та розподілом прибутку, надаючи можливості для розмивання податкової бази та переміщення прибутку (BEPS) багатонаціональних цифрових підприємств і додатково стимулюючи інтерес країн з цифровою економікою до ряду питань, таких як подолання цифрового розриву [133]. Цифровізація

податкових процесів піднімає питання не лише ефективності, але й морального аспекту: як забезпечити рівність громадян перед законом, коли рішення ухвалює алгоритм, а не людина.

У світлі сучасної епістемологічної рефлексії поняттєво-категоріального апарату цифровізації податкової системи як пошуку нових форм справедливості й довіри в епоху цифрової держави цифровізація податкової системи є основою перебудови логіки управління, що формується логікою цифрової держави. Завдяки великим даним, штучному інтелекту та технологіям блокчейну, вона модернізує традиційну податкову модель, перетворюючи її на прозору та ефективну систему управління в режимі реального часу. Мета – досягнення нової справедливості у сфері оподаткування через точний збір та адміністрування податків, а також підвищення довіри населення до уряду за рахунок технологічної надійності. Ця цифрова трансформація скорочує дискреційні повноваження рахунок інтелектуальних алгоритмів, сприяє податковій справедливості і дотримання податкового законодавства, і навіть створює сучасний механізм довіри, заснованої на цифровізації, – відмічається в авторських дослідженнях [22; 27; 39].

На основі алгоритмічної онтології цифровізація податкової системи виступає ключовим аспектом цієї нової концепції та системи класифікації. Технологічно забезпечена справедливість та правосуддя: цифрові кошти, такі як електронні рахунки-фактури та інтелектуальна оцінка податків, можуть ефективно скоротити ухилення від сплати податків та забезпечити справедливість у зборі та адмініструванні податків, а також знизити податковий тягар. Відповідно до предмета дослідження важливим виступає зміна форми довіри: висока прозорість цифровізації усуває інформаційну асиметрію. Завдяки автоматизованим процесам та перевірці відповідності вона не лише підвищує готовність платників податків до дотримання вимог, а й зміцнює громадську довіру до можливостей податкових органів у галузі цифрового управління [22; 27; 39]. Як стверджується у контексті філософської інтерпретації цих процесів, у цивілізаційному вимірі відбувається концептуальний зсув від

традиційного «постфактумного контролю та паперової документації» до цифрових методів контролю, таких як «контроль у реальному часі та інтелектуальний контроль», для вирішення проблем, пов'язаних із високою частотою транзакцій у цифровій економіці.

В контексті деконструктивної рефлексії відбувається реструктуризація категорій, так як в епоху цифрової держави податкова система є не лише інструментом залучення коштів, а й інституційним наріжним каменем для розвитку цифрового управління, підвищення прозорості державних послуг та створення цифрової кредитної системи. Тут маємо справу з новою формою державності, а саме державою як системою інформаційних потоків і алгоритмів, що модернізує класичні форми влади. З філософської точки зору це перегукується з ідеями технологічного детермінізму, постмодерного управління та появою феномена «цифрового податку» [13; 23, с. 11-12].

З огляду на дискурсивну множинність розвиток цифрових технологій стимулював цифрову економіку, породивши безліч видів цифрової власності, таких як віртуальна власність та дані. Існуючі дослідження аналізують форми та смисли різних видів цифрової власності з погляду приватного права, вносячи цінний внесок у правову характеристику, системи прав та рамки управління. Однак вони не систематично пояснюють атрибути власності та оподаткування цифрової власності, що є недоліком у податковій сфері, де акцент робиться на публічно-правовому контролі. Водночас зміна механізмів соціального розподілу в епоху цифрової економіки негативно вплинула на справедливість розподілу багатства, неминуче збільшуючи розрив у рівні добробуту, що явно суперечить політичній меті загального процвітання. У контексті глобалізаційних трансформацій податкова система виступає як важливий інструмент її трансформації в умовах цифрової економіки [29, с. 253-257].

Таким чином, для досягнення ефективного переходу між реаліями цифрової економіки та податково-правовою системою з концептуального визначення цифрової власності, повертається до аналізу її атрибутів у галузі права власності та оподаткування та пропонує шлях для оподаткування та

управління цифровою власністю. Важливість точного визначення понять з перспективи емерджентних технологій («цифровізація», «справедливість», «довіра», «податкова легітимність») підкреслює когнітивну і методологічну складність цифрової гуманітаристики, бо лише через чіткі категорії можна формувати ефективні політики, етичні рамки та сприяти розвитку цифрових креативних технологій у податковій сфері [28, с. 338-340].

Ми намагалися структурувати поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи з виділенням ключових понять та їх сучасним науковим аналізом у контексті цифрової держави. В межах постмодерністської парадигми цифрова держава представляє модель управління, в якій ключові процеси організації влади, послуг та контролю функціонують на цифровій інфраструктурі [14]. Теоретичним підґрунтям цифрової трансформації держави є концепція мережевого суспільства, розроблена М. Кастельсом у роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура». Учений доводить, що соціальна структура сучасного суспільства базується на інформаційних мережах, які визначають нові механізми влади, комунікації та управління. У цьому контексті податкова система трансформується з ієрархічної бюрократичної моделі у мережеву, інтегровану з іншими державними реєстрами та цифровими платформами [73]. Сучасна цифрова держава переходить від e-government до digital-by-design governance, коли державні політики одразу проектуються в цифровому форматі. В Україні інституційним драйвером виступає Міністерство цифрової трансформації України, яке формує архітектуру цифрової публічної інфраструктури.

Проблеми цифрової держави та цифрового врядування аналізували: М. Кастельс – автор концепції мережевого суспільства. У працях обґрунтував трансформацію держави під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, довівши, що цифрові мережі стають базовою структурою сучасного суспільства та управління. М. Кастельс створив концепцію мережевого суспільства та трансформації держави під впливом цифрових технологій [73].

Ян ван Дейк як дослідник теорії цифрового суспільства розглядає цифровізацію як структурний елемент соціальної організації, що змінює моделі влади, комунікації та доступу до ресурсів [145]. Вчений розглядає цифровізацію як структурну характеристику сучасного соціуму, у межах якої податкова система виступає елементом цифрової інфраструктури держави, а ефективність її функціонування залежить від рівня цифрової інклюзії та доступу громадян до технологій. Цифрова держава – це модель публічного управління, в якій основні владні функції здійснюються через цифрові платформи, інтегровані реєстри та автоматизовані управлінські рішення. У цьому контексті податкова система стає частиною ширшої цифрової екосистеми організацій, де: дані набувають статусу стратегічного ресурсу; алгоритми стають інструментом реалізації владних повноважень; сервісність замінює адміністративний примус як домінуючу управлінську модель.

У контексті філософії цифрової модерності Б. С. Новек як дослідниця цифрової демократії та відкритого уряду обґрунтовує можливості технологій для підвищення прозорості, спільнотворчості та ефективності публічного управління [181]. Дослідниця акцентує увагу на відкритості, співучасті громадян та використанні технологій для підвищення довіри до влади. У податковій системі це проявляється через відкриті бюджети, публічні дані та електронні консультації. П. Данліві – розробник концепції Digital Era Governance, яка описує перехід від традиційного адміністрування до інтегрованого цифрового врядування. Концепція Digital Era Governance, запропонована П. Данліві, обґрунтовує перехід від моделі New Public Management до інтегрованого цифрового врядування. Основними характеристиками є реінтеграція функцій, орієнтація на потреби користувача та повна цифровізація процесів. У податковій сфері це означає створення єдиних цифрових сервісів, персоналізованих кабінетів платника та автоматизованого адміністрування [146].

Водночас варто наголосити, що алгоритмічне врядування включає використання алгоритмів і штучного інтелекту для прийняття або підтримки управлінських рішень. Найсучасніший аспект – це прогнозування податкових

порушень до їх виникнення на основі поведінкових моделей. Водночас актуалізуються питання цифрової етики, захисту персональних даних та відповідальності за автоматизовані рішення. Ф. Паскуале – дослідник алгоритмічного регулювання, автор теорії «black box society» акцентує увагу на проблемах прозорості алгоритмів у державному управлінні [187]. К. Браян та Т. Гріффітс акцентують увагу на алгоритмічному врядуванні та регуляторних механізмах використання штучного інтелекту в публічному секторі [9]. Сучасний етап цифровізації пов'язаний із використанням штучного інтелекту та автоматизованих алгоритмів. Ф. Паскуале аналізують ризики «чорної скриньки» (black box), що виникають при прийнятті рішень алгоритмами. Для податкової системи це означає необхідність забезпечення прозорості та етичного регулювання автоматизованих перевірок та сприяння прозорості алгоритмів [187]. OECD запровадили стандарти використання AI у публічному секторі [184; 188; 189].

На нашу думку, у контексті соціально-філософського аналізу податкова справедливість – принцип рівномірного, прозорого та пропорційного розподілу податкового навантаження. У цифрову епоху податкова справедливість доповнюється поняттям algorithmic fairness – відсутністю дискримінації в автоматизованих системах ризик-аналізу та перевірок. Дж.Стігліц – лауреат Нобелівської премії з економіки, досліджував соціальну справедливість, нерівність та ефективність податкової політики [198]; М. Леві – автор концепції квазі-добровільної податкової дисципліни та досліджень інституційної довіри [166]. Для них головним є вплив аналітики великих даних на прийняття управлінських рішень, що сприяє переходу до алгоритмічного управління. У податковій сфері це реалізується через ризик-орієнтований моніторинг, прогнозування порушень та автоматизований аналіз фінансових потоків. У ракурсі мережевої економіки принцип «спроможності платити» доповнюється принципом алгоритмічної неупередженості та рівного доступу до електронних сервісів, на противагу чого М. Леві обґрунтувала модель квазі-добровільної податкової поведінки [166].

З позиції когнітивної та етичної відповідальності довіра до податкових інституцій розглядається як результат раціонального вибору у контексті теорій М. Вебера [46]; механізм зниження невизначеності, про яку мріяв Д. Белл [6]; інституційний ресурс сталого розвитку (OECD, World Bank). З позиції когнітивної та етичної відповідальності довіра до податкових інституцій означає рівень суспільної легітимності податкових органів та добровільної податкової дисципліни, формується через прозорість алгоритмів, відкриті дані та сервісну модель адміністрування (service-oriented tax administration). Цифрові платформи зменшують контакт «людина–чиновник», що позитивно впливає на сприйняття неупередженості системи. У цифровізованій податковій системі довіра трансформується від персоналізованої (довіра до посадовця) до інституційно-технологічної (довіра до системи та алгоритму) Ми орієнтуємося на дослідника Ф. Фукуяму, для якого довіра представляє соціальний капітал і основу ефективних інституцій [128].

У межах гнучких економічних та філософських моделей поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи свідчить про перехід від фіскально-контрольної моделі до інтелектуально-сервісної та довірчої моделі податкового адміністрування, де технології стають інструментом забезпечення справедливості, прозорості та соціального контракту між державою і платниками податків. Українські науковці І. Чайка, Є. Цокур, Р. Кравченко відмічають, що «Функціонування сучасної організації, яка є частиною економічних процесів, і орієнтована на отримання прибутку, сьогодні відбувається в умовах з високим рівнем невизначеності. Суттєвим є вплив міжнародних факторів зовнішнього середовища» [131, с. 172].

В аспекті комплексної соціально-економічної та філософської рефлексії завдяки визначенню поняттєво-категоріального апарату вдавалося трактувати цифровізацію податкової системи як: 1) інституційну трансформацію (Digital Era Governance); 2) мережеву інтеграцію державних функцій (мережеве суспільство); 3) алгоритмічну модель прийняття рішень (algorithmic governance); 4) етичну модель справедливості та довіри (tax fairness & tax trust); 5) аналітичну

модель управління на основі даних (data-driven governance). Таким чином, цифровізація податкової системи є не лише технологічним процесом, а глибокою концептуальною трансформацією взаємодії держави й суспільства. Українська наукова школа цифровізації публічного та податкового управління

Отже, на концептуальному рівні у вітчизняній науковій думці проблематика цифрової трансформації податкової системи розглядається у межах концепцій інституційного розвитку, електронного врядування та інноваційної держави. В.Воронкова досліджує цифрову трансформацію як складову становлення інформаційного суспільства та акцентує увагу на формуванні цифрової культури управління. Учений підкреслює, що інноваційність публічної влади визначається здатністю інтегрувати цифрові технології у стратегічні рішення.

Українські дослідники А. Череп, В. Воронкова та О. Череп відмічають важливість професіоналізації державної служби та розвитку цифрових компетентностей управлінських кадрів [132, с. 200-213]. Сучасний науковий дискурс свідчить про міждисциплінарний характер цифровізації податкової системи, що поєднує економічні, правові, соціологічні та управлінські підходи. Зарубіжні концепції (мережеве суспільство, Digital Era Governance, алгоритмічне врядування, data-driven governance) формують теоретичну основу трансформації державних інституцій у цифрову епоху. Українські дослідники розглядають цифровізацію як інструмент інституційної модернізації, підвищення прозорості, формування довіри та розвитку сервісної моделі держави. У податковій сфері цифрова трансформація означає перехід від фіскально-контрольної моделі до інтелектуально-аналітичної системи управління, що базується на ризик-орієнтованому моніторингу, автоматизованих процесах та відкритих даних.

У ґносеологічній площині цифровізації податкової сфери пошук нових форм справедливості й довіри в умовах цифрової держави передбачає забезпечення алгоритмічної неупередженості, захисту персональних даних, прозорості рішень і цифрової інклюзії. Таким чином, цифровізація податкової системи постає як глибинна трансформація соціального контракту між державою

та громадянами, де технології виступають не лише інструментом адміністрування, а й механізмом формування справедливості, довіри та інституційної стійкості.

У межах постіндустріальної логіки розвитку, осмислення поняттєво-категоріального апарату цифровізації податкової системи дозволяє зробити висновок, що йдеться не лише про технологічне оновлення адміністрування, а про глибинну цивілізаційну трансформацію самої природи публічної влади. У межах концепції мережевого суспільства, розробленої М. Кастельсом, держава втрачає монополію на лінійну ієрархічну комунікацію та інтегрується у складну систему цифрових мереж [142, с. 17-18]. Податкова система в цій логіці постає як вузол інформаційного обміну, де фінансові потоки перетворюються на потоки даних.

Як засвідчив аналіз, у логіці мережевої епохи цифрова держава перестає бути виключно інституційною конструкцією і набуває рис цифрової екосистеми, що функціонує на основі алгоритмів, аналітики великих даних та інтегрованих реєстрів [161]. У такій системі поняття «податкова справедливість» трансформується: воно більше не обмежується принципом платоспроможності, а включає алгоритмічну неупередженість, рівний цифровий доступ і прозорість автоматизованих рішень. Справедливість стає не лише правовою, а й технологічною категорією. Концепції алгоритмічного врядування, представлені у працях Френк Паскуале, акцентують на етичному вимірі цифрових систем: алгоритм може посилити довіру, але водночас створити ризик «чорної скриньки». Отже, цифровізація породжує нову форму відповідальності – відповідальність за програмний код як інструмент публічної влади

З огляду на вищезазначене та з позицій Digital Era Governance, обґрунтованої авторами П. Данліві, Г. Маргеттс, С. Бастоу, Дж. Тінклер, наступила цифрова ера врядування, у контексті якої ІТ-корпорації, держава та електронне урядування; держава переходить від управління процедурами до управління даними [146, с. 28]. Податкова система стає інтелектуальною платформою, здатною прогнозувати ризики, формувати поведінкові моделі та

забезпечувати персоналізовану взаємодію з платником. У цьому контексті довіра набуває статусу стратегічного ресурсу, а добровільна податкова дисципліна – показника якості цифрового врядування.

На основі алгоритмічної онтології інноваційно-філософський вимір цифровізації полягає у зміні соціального контракту, у контексті якого громадянин більше не є пасивним об'єктом фіскального контролю, а стає учасником цифрової екосистеми взаємодії. Податкова система еволюціонує від карально-контрольної моделі до сервісно-аналітичної, де дані, алгоритми та прозорість виступають інструментами досягнення балансу між ефективністю та справедливістю. Цифровізація податкової системи є проявом переходу до нової управлінської парадигми – інтелектуально-мережевої держави, в якій технології виконують не лише функціональну, а й нормативно-ціннісну роль. Вона формує нову архітектуру довіри, нову етику управління та нове розуміння справедливості як поєднання правових, соціальних і алгоритмічних принципів, – відмічається авторських статтях [19;31;32].

Результати аналізу дозволили зробити висновок, що цифровізація податкової системи як чинник сталого розвитку – це соціально-філософський процес трансформації публічної влади, у межах якого через алгоритмічне опосередкування, прозорість і технологічну раціоналізацію формуються нові моделі справедливості, довіри та інституційної відповідальності, що забезпечують довготривалу стабільність і збалансований розвиток суспільства.

Таким чином, можна стверджувати, що у цивілізаційному вимірі цифровізація податкової системи виходить за межі технологічного оновлення та набуває статусу структурної трансформації соціального контракту. У площині переосмислення соціальної справедливості алгоритмічні рішення постають не лише інструментом адміністрування, а й механізмом формування нової етики державного управління. Відтак постає очевидним, що цифрова держава – це не сукупність сервісів, а нова архітектура довіри [19]. Цифровізація податкової системи є інституційною трансформацією механізмів реалізації податкової справедливості, а не лише впровадженням інформаційно-комунікаційних

технологій. У цифровій державі формується нова форма податкової справедливості – алгоритмічна, що характеризується стандартизованістю, автоматизованістю та мінімізацією дискреційних рішень.

Довіра в умовах цифровізації набуває інституційно-технологічного характеру, трансформуючись із персоналізованої в алгоритмічно опосередковану. Зниження дискреції посадових осіб через автоматизацію процедур є ключовим чинником підвищення податкової довіри та добровільної податкової дисципліни [32]. Цифровізація змінює баланс між фіскальною функцією та сервісною функцією податкової системи, посилюючи її сервісно-орієнтований характер. Рівень довіри до цифрової податкової системи прямо корелює з рівнем прозорості алгоритмів та захищеності персональних даних.

Алгоритмічне адміністрування (управління) створює нові ризики (цифрова дискримінація, технологічна нерівність), що потребують нормативного врегулювання в межах принципу податкової справедливості. Цифровізація податкової системи в епоху цифрової держави є процесом глибинного переосмислення категорій справедливості, довіри та влади. Вона формує нову модель взаємодії держави та платника, де технологія стає інструментом реалізації правових принципів [40; 48].

Надаємо авторське визначення цифровізації податкової системи як цілісного цивілізаційно-філософського процесу трансформації податкових відносин, інституцій та механізмів адміністрування, що здійснюється через інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту та мережевих платформ у структуру фіскальної взаємодії держави і суспільства.

У онтологічному вимірі цифровізація податкової системи постає як процес конституювання нової цифрової реальності оподаткування, у межах якої традиційні інститути державного фіску трансформуються в динамічні, алгоритмічно організовані цифрові екосистеми. Відбувається переосмислення природи податкового суверенітету, що дедалі більше набуває мережево-розподіленого та глобально інтегрованого характеру.

У гносеологічному аспекті цифровізація радикально змінює способи виробництва, отримання, обробки та верифікації фіскального знання. Емпірично-адміністративні форми фіксації податкової інформації поступаються місцем алгоритмічним, аналітичним і прогностичним моделям, заснованим на великих даних, машинному навчанні та інтелектуальній обробці інформаційних потоків цифровізації у податковій системі [19, с. 148-157].

У аксіологічному вимірі цифровізація податкової системи актуалізує нову систему ціннісних координат, у центрі якої перебуває баланс між ефективністю фіскального адміністрування, соціальною справедливістю, правами платників податків та імперативами цифрової етики. Особливого значення набувають питання прозорості алгоритмів, недискримінаційності рішень, захисту персональних даних та легітимності цифрового контролю.

У комплексному вимірі цифровізація податкової системи виступає як інноваційний філософсько-інституційний феномен, що синтезує онтологічні, гносеологічні та аксіологічні засади у формуванні нової парадигми податкової взаємодії. Ця парадигма орієнтована на підвищення прозорості, ефективності, адаптивності та ціннісної легітимності фіскальної системи в умовах глобальної цифрової цивілізації, – відмічає О. Бугайчук [11, с. 18-25].

Авторське визначення цифрової податкової довіри зводиться до того, що цифрова податкова довіра як сталий розвиток суспільства визначається як стабільний стан інституційної та когнітивної впевненості платника податків у передбачуваності, неупередженості та прозорості автоматизованих податкових процедур, що реалізуються на основі цифрових технологій та алгоритмічного управління. Формування цифрової податкової довіри зумовлюється мінімізацією людського суб'єктивного втручання, стандартизацією та алгоритмізацією рішень, відкритістю процедур, гарантованим захистом персональних даних, а також забезпеченням прозорості фіскальної інформації. Інноваційний вимір цього феномену полягає в інтеграції податкових даних у відкриті аналітичні платформи та цифрові панелі управління, що забезпечує можливість громадського моніторингу бюджетних процесів у режимі реального часу.

Інституційна цифрова спроможність у цьому контексті визначається як здатність податкових органів ефективно використовувати цифрові технології, включаючи штучний інтелект, системи міжвідомчої інтеграції реєстрів, розвиток цифрових компетентностей персоналу та посилення кібербезпеки як ключового елементу довіри в цифровому середовищі.

1.3 Методологія соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку

Поставлено завдання – розробити методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.

Методологія соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку включає системний підхід до аналізу цифровізації податкової системи, що передбачає комплексний розгляд податкової системи як цілісної, складної та динамічної структури, елементи якої перебувають у постійній взаємодії та взаємовпливі. У межах цього підходу податкова система трактується не як сукупність окремих інструментів чи механізмів, а як інтегрована система, де зміни в одному елементі (законодавстві, адмініструванні, цифрових платформах, поведінці платників податків) зумовлюють трансформації всієї структури. У даному підрозділі ми орієнтуємося на авторську статтю «Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів ефективного функціонування податкової системи» [50, с. 60-66], у якій розроблено методи, підходи, принципи, концепти соціально-філософського аналізу податкової системи як складного суспільного явища.

У горизонті сталого розвитку як інтегративної ціннісної парадигми сучасності такий підхід поєднує положення теорії складних систем, відповідно до якої податкова система має емерджентні властивості та характеризується нелінійними ефектами взаємодії її складових. Водночас враховується

еволюційний аспект її розвитку – здатність адаптуватися до змін технологічного, економічного й соціального середовища, зокрема в умовах цифрової трансформації. Методологічним інструментарієм реалізації єдиного системного підходу виступають моделі системної динаміки, що дозволяють здійснювати прогнозування та симуляцію довгострокових наслідків впровадження цифрових інструментів у податковому адмініструванні. Це створює можливості для виявлення синергетичних ефектів, оцінки ризиків та формування збалансованої податкової політики [112]. У руслі концепції інформаціоналізму та мережевого суспільства системний підхід забезпечує цілісне бачення впливу цифровізації на податкову систему в контексті формування соціально-відповідального суспільства, дозволяючи врахувати як структурні, так і поведінкові, технологічні та інституційні чинники розвитку. І. Валлерстайн – автор теорії світ-системного підходу розглядає світ не як сукупність окремих держав, а як єдину історичну к+апіталістичну систему, що складається з: ядра (core) – найбільш економічно й технологічно розвинених країн; напівпериферії (semi-periphery) – держав із проміжним рівнем розвитку; периферії (periphery) – країн, залежних від економічних і технологічних центрів. Світ-система функціонує через глобальний поділ праці, нерівномірний обмін ресурсами, капіталом, знаннями та технологіями [44]. З погляду І. Валлерстайна, в умовах становлення цифрової державності як нового етапу еволюції публічного управління цифровізація податкової системи означає інтеграцію держави у глобальну цифрову економіку, у контексті якої податкові процеси пов'язуються з міжнародними стандартами, електронною комерцією, цифровими валютами та автоматизованим обміном даними [44].

Метод постструктуралізму, представлений працями М. Фуко [127] і Ж. Дерріда [65] дозволяє розглядати податкову систему як дискурсивну конструкцію влади, що змінюється під впливом цифрових технологій. У цифрову епоху влада реалізується через дані, алгоритми та інформаційні потоки, а податковий контроль трансформується у форму «цифрового нагляду». Постструктуралістський підхід дозволяє показати деконструкцію поняття

справедливості, що «податкова справедливість» не є сталою категорією, а формується в межах конкретного історико-технологічного дискурсу. Якщо раніше влада була персоналізованою (податковий інспектор), то сьогодні вона набуває безособової форми алгоритмічної. Довіра аналізується як соціальний конструкт, що формується через публічні наративи цифрової держави. Таким чином, постструктуралізм дозволяє виявити приховані механізми влади у цифровізованому податковому адмініструванні.

Метод постфеноменології, розроблений Д. Ідхе [157; 158], зосереджується на аналізі взаємодії людини та технології. Електронні кабінети платника, автоматизовані сервіси змінюють спосіб переживання держави. Довіра формується не лише до інституції, а й до інтерфейсу, цифрової платформи, алгоритму. Платник податків стає «цифровим суб'єктом», чия взаємодія з державою відбувається через інтерфейс і бази даних. Автоматизовані рішення потребують аналізу їхнього впливу на автономію та гідність особи. Постфеноменологічний підхід дозволяє показати, що цифровізація – це не лише інституційна, а й антропологічна трансформація.

Метод постмодернізму, асоційований із працями Ж.-Ф. Ліотара [169] та Ж. Бодрійяра [7], Ж. Делеза [144], аналізує кризу великих наративів та зміну легітимації влади. У постмодерному суспільстві легітимація податків більше не спирається лише на моральний обов'язок, а на ефективність і сервісність. Відбувається симулятивність цифрової прозорості, яка може бути як реальною, так і декларативною, тобто створювати ілюзію відкритості; фрагментація довіри, яка стає ситуативною, залежною від конкретного цифрового досвіду. Не існує єдиної моделі податкової справедливості, вона варіюється залежно від цифрових практик і соціального контексту. Постмодерністський аналіз дозволяє критично оцінити феномен «цифрової держави» як нового легітимаційного наративу.

Якщо методологія постструктуралізму дозволяє розкрити цифровізацію як трансформацію владних механізмів; постфеноменології як зміну способу взаємодії людини з державою через технологію; метод постмодернізму як кризу традиційної легітимації податкової системи та формування нових наративів

довіри. сукупності ці підходи формують багатовимірну соціально-філософську методологію, яка дозволяє дослідити цифровізацію податкової системи не лише як реформу адміністрування, а як глибоку трансформацію: влади, суб'єктності, справедливості, довіри, механізмів сталого розвитку.

З огляду на виклики сьогодення, світ-системний підхід допомагає побачити, що цифровізація є не лише технічним реформуванням, а й частиною глобальної боротьби за економічну й інформаційну владу. Світ-системний метод Валлерстайна дозволяє розглядати цифровізацію податкової системи у парадигмі сталого розвитку як глобальний соціально-філософський процес, а не просто адміністративну реформу. У світлі новітніх цивілізаційних трансформацій він показує, що цифрові податкові технології вбудовані у світову систему нерівного розвитку; контроль над даними та алгоритмами стає новою формою влади; цифровізація може як зміцнювати державну ефективність, так і створювати нові залежності між центром і периферією; для напівпериферійних країн важливо поєднувати технологічну модернізацію з захистом податкового суверенітету та цифрової справедливості. У контексті філософського осмислення зазначеної проблематики, філософія Валлерстайна дає критичну оптику для аналізу цифрової трансформації податкової системи в умовах глобалізації та поствоєнного розвитку. У контексті цифровізації податкова система перестає бути лише внутрішнім інструментом держави. У вимірі нової соціальної реальності цифровізація податкової системи стає частиною глобальної цифрової інфраструктури, де діють транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові платформи, потоки даних, детермінованих штучним інтелектом, – як відмічає Н. Бостром [8].

Як свідчить логіка сучасного суспільного розвитку, перехід до синергетичної методології у дослідженні цифровізації податкової системи є логічно обґрунтованим і дозволяє перейти від аналізу влади, дискурсу та суб'єктності (постструктуралізм, постфеноменологія, постмодернізм) – до осмислення цифрової податкової системи як складної відкритої нелінійної системи, що саморозвивається [50]. Постнекласичні ідходи дозволили виявити

трансформацію влади (постструктуралізм); осмислити технологію як медіатор довіри (постфеноменологія); критично оцінити наратив цифрової держави (постмодернізм). Однак ці підходи здебільшого аналізують структуру значень та інтерпретацій, тоді як цифровізація податкової системи є також: динамічним, нелінійним, самоорганізаційним процесом. Саме це обумовлює звернення до синергетики [50].

Соціально-філософський аналіз засвідчив, якщо постструктуралістський і постмодерністський підходи дозволяють розкрити трансформацію смислових і владних конструкцій цифрової податкової системи, то синергетична методологія дає змогу осмислити її як складну відкриту систему, що перебуває у стані нелінійного розвитку та самоорганізації. У цьому контексті цифровізація виступає не лише технологічною модернізацією, а процесом переходу системи до нового атрактора – моделі довірливої та сервісно-орієнтованої податкової взаємодії. Перехід до синергетичної методології дозволяє: інтегрувати попередні постнекласичні підходи; перейти від аналізу дискурсу до аналізу системної динаміки; обґрунтувати цифровізацію як фактор сталого розвитку через механізм самоорганізації та формування атрактора довіри. Методологічне значення синергетичного підходу у тому, що синергетика дозволяє розглядати цифровізацію як процес самоорганізації податкової системи; пояснити кризові явища як флуктуації; обґрунтувати, що довіра є системоутворюючим фактором; показати взаємозалежність технології, права та соціальної легітимності [33]. Синергетика, Розроблена, зокрема, Hermann Naken, досліджує процеси самоорганізації у складних відкритих системах. Основні категорії синергетики: відкритість системи; нелінійність; біфуркація; аттрактор; флуктуація; самоорганізація [151; 152].

Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів дозволяє вивчати емерджентні властивості, що виникають в результаті взаємодії цифрових інструментів та податкової системи, що допомагає передбачати неочікувані наслідки. Вивчення міжнародного досвіду у застосуванні цифрових інструментів дозволяє виявити глобальні тенденції та найкращі практики, які

можна адаптувати до конкретного контексту національної податкової системи. Наприклад, якщо в інших країнах успішно використовуються певні цифрові платформи для спрощення податкового адміністрування, це може слугувати зразком для подальшого застосування. Синергетична методологія нелінійних процесів цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку дозволяє виявити нові підходи, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності та ефективності системи [82; 83]. Це сприяє збільшенню колективної ефективності у використанні цифрових інструментів у податкових системах. Врахування контексту та особливостей міжнародного досвіду допомагає у врахуванні різноманітних контекстуальних та культурних особливостей, що можуть впливати на ефективне впровадження цифрових інструментів. Це дозволяє підходити до реформ податкової системи з урахуванням конкретних потреб та умов країни з використанням синергетичної методології [50, с. 60-66].

Цифрові інструменти в сучасній податковій системі можуть відігравати важливу роль у покращенні ефективності та забезпеченні ефективного функціонування системи. Використання цифрових інструментів дозволяє автоматизувати та оптимізувати багато аспектів податкового адміністрування, що призводить до покращення ефективності управління податками. М. Форд у роботі «Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього» засвідчує, що «цифрові інструменти дозволяють знизити витрати на обробку і адміністрування податків, оскільки вони забезпечують автоматизацію процесів та зменшують потребу у ручній роботі» [124]. Впровадження цифрових інструментів може покращити досвід користувачів, забезпечуючи швидший та зручніший доступ до податкових послуг та інформації. Використання інструментів штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє автоматизувати обробку великих обсягів податкової інформації, виявляти відхилення та шахрайство, а також оптимізувати процеси аудиту. Використання цифрових засобів для ведення обліку та звітності дозволяє платникам податків легко відстежувати свої фінансові операції та автоматично генерувати необхідні звіти для податкових органів. Впровадження цифрових систем оплати податків дозволяє платникам

швидко та безпечно здійснювати платежі через інтернет, – зауважує М. Кательс [142].

Це зменшує витрати на обробку готівкових платежів та ризик втрати або крадіжки грошей. Використання віртуальних помічників та чат-ботів може спростити взаємодію платників податків з податковими органами, надаючи швидко та зручну підтримку з питань оподаткування. Використання аналітичних інструментів та алгоритмів машинного навчання допомагає аналізувати податкові дані, виявляти тенденції та прогнозувати доходи податкової системи, що дозволяє керувати фінансами більш ефективно. Краудсорсинг та надання відкритого доступу до певних податкових даних може сприяти більшій прозорості та взаємодії між різними учасниками системи, включаючи громадські організації та дослідників. Блокчейн технологій може допомогти забезпечити безпеку, недоторканність та відстежуваність податкових транзакцій, зменшуючи ризик фальсифікації та шахрайства. Загальна мета використання цифрових інструментів у податковій системі полягає в підвищенні ефективності, зменшенні адміністративних витрат та покращенні якості обслуговування для всіх учасників системи. Ці цифрові інструменти можуть допомогти зробити податкову систему більш прозорою, ефективною та користувацько-орієнтованою, сприяючи покращенню співпраці між платниками податків та податковими органами [12].

Загалом, використання цифрових інструментів у податковій системі може значно покращити її функціонування, забезпечуючи більш ефективне та ефективне управління податками для всіх зацікавлених сторін. Податкова система може мати стани, в яких податки та податкові правила залишаються стабільними протягом тривалого періоду. Це може спостерігатися в періоди економічної стабільності та соціальної злагоди [12]. Цифровізована податкова система взаємодіє з економічним середовищем, залежить від технологічних інновацій; реагує на соціальну довіру; інтегрована в глобальні фінансові процеси. Вона не є замкнутою адміністративною структурою – це динамічна система, а свідчить про нелінійність цифрової трансформації

Теоретико-методологічні основи постнекласичного аналізу дозволили виявити сутність атрактора як стабільного стану податкової системи. Впровадження цифрових технологій не дає пропорційного ефекту, може спричиняти як зростання довіри, так і кризу (у випадку збоїв чи непрозорості), створює точки нестабільності. Отже, цифровізація податкової системи як чинник сталого розвитку – це не поступове вдосконалення, а серія структурних змін [50].

У синергетиці та теорії систем атрактор може бути використаний для аналізу і розуміння динаміки податкових систем. Податкова система як чинник сталого розвитку – це складний комплекс правил, законів і процедур, які регулюють збір податків та фінансові потоки у суспільстві. Атрактор у податковій системі може представляти стабільний стан або структуру, до якої система сходиться під впливом різних факторів. Атрактором в податковій системі може бути стабільний рівень збору податків, який система намагається досягти впродовж певного часу. Цей атрактор може бути досягнутий шляхом регулювання податкових ставок, зміни законодавства, контролю за використанням фіскальних ресурсів та інших дій. Зміни в податковій системі, такі як податкові реформи або економічні кризи, можуть призвести до зміни атрактора, і податкова система може намагатися досягти нового стабільного стану. Атрактор у податковій системі може також бути хаотичним, особливо в умовах нестабільності і непередбачуваності. Аналіз атракторів у податковій системі може допомогти аналізувати та прогнозувати реакції системи на різні події і політичні рішення, а також розробляти стратегії для досягнення певних податкових цілей. Атрактором може бути певний рівень податкового навантаження (відсоток від ВВП), який податкова система намагається підтримувати стабільним. Для досягнення цього атрактора можуть вживатися заходи з податкової політики, такі як зниження або підвищення ставок податків, спрощення або ускладнення системи оподаткування. Атрактором може бути система, яка допомагає зменшити ухилення від оподаткування та збільшити збір податків, – відмічається в авторській статті [50, с. 63].

Для досягнення цього атрактора можуть бути введені нові методи контролю, обмеження на оподаткування, аудиторські програми тощо. Атрактор може бути спрямованим на створення податкової системи, яка сприяє економічному зростанню, може бути досягнутий шляхом стимулювання підприємництва, інвестицій та споживчої активності через оподаткування. Податкова система також може мати атрактор, спрямований на адаптацію до зміни умов, таких як економічні кризи або зміни в світовій торгівлі. Для досягнення цього атрактора може бути важливою гнучкість податкової політики та здатність швидко реагувати на нові ситуації. Синергетика допомагає аналізувати ці взаємодії та передбачати, як податкова система може реагувати на різні зміни та стимули. Розуміння атракторів допомагає у вирішенні важливих завдань управління податковою системою та досягненні соціально-економічних цілей. У синергетичній логіці довіра може розглядатися як соціальний атрактор, тобто стан, до якого прагне система. Якщо цифрові механізми забезпечують прозорість, передбачуваність, справедливість, то система стабілізується навколо атрактора довіри [50, с. 64].

Історико-філософські основи деконструкції понять дозволили розкрити емерджентність як умову виникнення системних ризиків у податковій системі. Емерджентність в податковій системі вказує на те, що властивості і взаємозв'язки в цій системі можуть призводити до виникнення непередбачуваних і складних явищ, які виникають на більш високому рівні організації, ніж на рівні окремих податкових компонентів або елементів системи. Емерджентність є ключовим поняттям в комплексному підході до аналізу податкових систем та інших складних систем. Наприклад, в податковій системі можуть виникати емерджентні явища такі як: емерджентність може призводити до виникнення системних ризиків, коли невеликі зміни або помилки в одній частині системи можуть мати серйозні наслідки для всієї податкової системи; може виявлятися у способі, яким окремі компоненти податкової системи взаємодіють між собою та впливають на функціонування системи в цілому; податкова політика, яка виглядає логічною на одному рівні, може мати

неочікувані наслідки на більш високому рівні системи, такі як зміни в економіці або суспільній діяльності. Це може включати в себе аналіз взаємозв'язків в системі, розвиток стабільної стратегії податкової політики та виявлення ризиків і можливостей, пов'язаних з емерджентністю [50, с. 64]. Емерджентність може призвести до кризових ситуацій або збоїв у податковій системі. Наприклад, недооцінка взаємодії різних податкових політик індивідуально може призвести до фінансових або економічних криз, або ж недостатньо прогнозованих збоїв у зборі податків. Наприклад, зміни в податковій системі можуть впливати на рівень доходів громадян, зайнятість, розподіл багатства, рівень інфляції та інші важливі показники економічного та соціального розвитку. Емерджентність впливає на політичну динаміку, оскільки податкова політика і податкові реформи є предметом політичних рішень і дискусій. Комплексний підхід до управління податковою системою враховує її складність і може сприяти досягненню бажаних соціальних та економічних цілей, уникненню кризових ситуацій і забезпеченню сталого розвитку суспільства [10].

Парадигмальні основи постмодерного аналізу дозволили розкрити сутність і значення ентропії як міри впорядкованості та ефективності у податковій системі. Ентропія в контексті податкової системи може бути розглянута як міра впорядкованості та ефективності цієї системи. Ентропія в теорії інформації і статистиці вказує на рівень хаосу, випадковості та нерегулярності в системі. В податковій системі ентропія може бути використана для аналізу різних аспектів, таких як складність податкового кодексу, рівень ухилення від сплати податків, а також загальна впорядкованість та ефективність системи [104;]. Якщо податковий кодекс дуже складний і запутаний, то це може призводити до великої ентропії в системі. Висока ентропія в цьому випадку вказує на велику кількість правил, винятків та непередбачуваність оподаткування, що ускладнює процеси сплати податків для платників. Велика ентропія може також вказувати на проблеми з ухиленням від сплати податків. Якщо система неефективна або недостатньо контролюється, то це може створювати можливості для платників ухилятися від оподаткування, що

призводить до втрати доходів для держави. Низький рівень ентропії може вказувати на ефективну та впорядковану податкову систему, де правила є чіткими і прозорими, а контроль та виконання добре забезпечені. Ефективна податкова система може також сприяти податковій справедливості, забезпечуючи рівний доступ до вигод і відповідальності для всіх громадян і підприємств. Збалансована податкова система повинна прагнути до зменшення ентропії, тобто до більшої впорядкованості і ефективності, одночасно забезпечуючи гнучкість і справедливість. Моніторинг рівня ентропії в податковій системі може служити важливим інструментом для оцінки її стану та ефективності та визначення шляхів її поліпшення [50, с. 64].

Системна концептуалізація нелінійних процесів дозволила розкрити поняття біфуркації як процес розвитку податкової системи у залежності від різних факторів. Термін «біфуркація» виникає у хаосовій теорії та динаміці систем і означає розгалуження або поділ шляху системи на дві або більше різних траєкторії відповідно до зміни вхідних параметрів чи умов. Податкові реформи можуть призводити до біфуркації податкової системи, що включає перехід від паперового до електронного адміністрування, автоматизацію ризик-орієнтованого контролю, впровадження алгоритмічних рішень. У цих точках система або переходить до нового рівня прозорості й довіри, або породжує нові ризики. При зміні податкових ставок, структури оподаткування або методів збору податків може виникати різне розгалуження для платників податків та системи загалом. Наприклад, зниження податкових ставок може призвести до зменшення доходів держави, але одночасно до стимулювання інвестицій та економічного зростання. Зміни в економічних умовах, такі як економічні кризи, можуть призводити до біфуркації у податковій системі [50, с. 64]. Держави можуть бути змушені вводити нові податки, збільшувати ставки або навіть надавати пільги, в залежності від ситуації. Біфуркація у податковій системі може бути складною, оскільки вона може призвести до різних результатів та вимагати відповідного реагування та адаптації. Управління такими різними шляхами розвитку вимагає аналізу та передбачення можливих наслідків, а також розробки

стратегій для досягнення бажаних цілей. Поліфуркація може вказувати на різні види розгалужень, різноманітність і комплексність у податковій системі. Поліфуркація в податковій системі може бути пов'язана з наступними аспектами: 1) Податкова система може включати різні види податків, такі як податок на прибуток, податок на додану вартість, акцизний податок, податок на нерухомість і багато інших; 2) податкова система може включати в себе спеціальні правила, винятки та пільги для різних категорій платників податків; 3) у багатьох країнах податкова система складається з різних рівнів уряду, включаючи центральний уряд, регіональні уряди та місцеві органи. Кожен рівень уряду може встановлювати свої податки та правила, що також призводить до поліфуркації; 4) у випадку міжнародних податкових відносин, поліфуркація може виникати через різні податкові угоди, договори та ставки між різними країнами. Управління поліфуркацією в податковій системі може бути важким завданням, оскільки вона вимагає збалансованого підходу до різноманітних податкових питань та їх координації [12, с. 355-357].

Слід визначити філософсько-методологічні основи постмодерної інтерпретації значення дисипації як «розсіювання енергії» та посилення контролю у податковій системі як чинник сталого розвитку.

Дисипація в контексті податкової системи вказує на розсіювання, втрати ресурсів, які виникають у процесі збору та управління податками. Це може бути пов'язано з втратою часу, енергії і коштів на виконання податкових обов'язків, а також з можливістю виникнення корупції та неефективності в самій системі: 1) платники податків витрачають час і ресурси на виконання податкових обов'язків, таких як заповнення податкових декларацій та сплата податків. Адміністративні витрати, пов'язані з цими процесами, можуть бути значними для платників та держави; 2) дисипація може включати в себе можливість корупції в податковій системі. Податкова корупція – це явище, при якому посадовці чи інші особи, які працюють у сфері податків, використовують свій статус та владу для незаконного отримання особистої вигоди або відмови від сплати податків. Це може включати в себе різні види корупції, такі як

хабарництво, вимагання викупу, підкуп, піддавання тиску на платників податків або зловживання владою для зміни податкових обов'язків [12].

З позицій критичного осмислення цифрової влади, алгоритмічного нагляду та для боротьби з податковою корупцією важливо встановити ефективні системи контролю, забезпечити прозорість та відкритість в податковій системі, навчати посадовців етичним та професійним стандартам та підтримувати усвідомлення громадськості стосовно наслідків корупції. Основні ознаки податкової корупції включають: 1) хабарництво, посадовці або податкові службовці можуть вимагати від платників податків гроші, подарунки або інші блага в обмін на зменшення податкових зобов'язань, надання пільги або іншу вигоду; 2) платники податків можуть спробувати підкупити посадовців або податкових інспекторів для отримання незаконних пільг або зменшення податкових зобов'язань; 3) платники податків можуть стикатися з вимогою викупу, де посадовці вимагають грошову винагороду, загрози або інші заходи для того, щоб уникнути податкових переслідувань чи штрафів; 4) податкові посадовці можуть використовувати свої повноваження для тиску на платників податків і вимагати від них гроші або інші пільги; 5) податковий ухил вказує на спроби платників податків уникнути або зменшити свої податкові зобов'язання; 6) подвійне оподаткування виникає, коли один і той же дохід оподатковується в двох або більше країнах. Це може призвести до втрати доходів та адміністративних витрат для бізнесів та країн. Управління дисипацією в податковій системі важливо для досягнення більшої ефективності та справедливості [16].

Методологічні підходи до концептуальної деконструкції потребують включити до аналізу концепт флуктуації як умови коливань, змін та кризових явищ у податковій системі, яка еволюціонує до сталого розвитку. Флуктуації у податковій системі вказують на зміни в податкових ставках, правилах та призначенні податків, які відбуваються з часом. Ці зміни можуть бути тимчасовими або постійними і можуть бути ініційовані як політичними, так і економічними факторами. Термін «флуктуації» використовується для позначення коливань, змін або непостійностей у якій-небудь величині, яка може

змінюватися з часом. Це поняття застосовується в різних контекстах, включаючи економіку, фінанси, науку, технологію та багато інших галузей: у контексті економіки «флуктуації» вказують на коливання у величині, як ВВП (валовий внутрішній продукт), рівень безробіття або інфляція; у фінансовому контексті «флуктуації» вказують на коливання цін акцій, валют, товарів та інших фінансових інструментів на ринках; у фінансах «флуктуації в обмінних курсах» означають зміни вартості однієї валюти відносно іншої. Загалом «флуктуації» вказують на зміни або коливання, які можуть відбуватися в будь-якій системі, вони є важливими для розуміння і передбачення різних явищ та процесів [21, с. 281-283].

Основні причини флуктуацій у податковій системі включають: зміни в уряді і політичному керівництві можуть призвести до перегляду податкових політик; економічна ситуація країни, спад чи зростання ВВП, безробіття, інфляція та інші фактори, може стимулювати зміни в податковій системі; потреби суспільства можуть змінюватися з часом, податкова система може адаптуватися до цих змін; глобальні події і реформи можуть впливати на податкову систему країни. Участь у міжнародних податкових угодах може призвести до змін в національній податковій системі [50, с. 64].

У контексті реконфігурації відносин між громадянином, державою та технологіями флуктуації в податковій системі можуть мати важливий вплив на господарську діяльність, інвестиції, фінансову поведінку громадян і підприємств. Важливо, щоб уряди ретельно враховували наслідки податкових змін і дотримувалися прозорості та відкритої податкової політики, яка враховує потреби різних груп населення та господарських секторів. Уряди можуть змінювати податкові ставки, щоб збільшити або зменшити навантаження на платників податків. Наприклад, зниження податкових ставок на доходи може сприяти стимулюванню інвестицій та економічному зростанню, тоді як підвищення ставок може бути використано для фінансування нових програм чи інфраструктурних проектів. Податкова система може змінюватися шляхом введення нових видів податків, таких як податок на вуглець, податок на цифрові

послуги або податок на фінансові операції. Адміністративні зміни в податковій системі можуть спростити процедури сплати податків та збільшити ефективність інкасації податків. Глобальні події, такі як зміни в міжнародних податкових стандартах чи міжнародних торговельних угодах, можуть також вплинути на національну податкову систему. Зміни в податковій системі можуть вплинути на рішення щодо інвестицій в нові проекти, дослідження та розвиток. Податкові пільги можуть стимулювати інновації та розвиток. Зміни в податках можуть впливати на фінансування соціальних програм, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист.

У контексті трансформації суспільного договору під впливом цифрових технологій синергетична методологія дозволяє розробляти більш ефективні стратегії впровадження цифрових інструментів у податкові системи, враховуючи міжнародний досвід та враховуючи взаємозв'язки між різними чинниками. Ця методологія дозволяє проводити комплексну оцінку ефективності впроваджених цифрових інструментів, враховуючи не лише кількісні показники, а й якість обслуговування, зручність для користувачів та інші аспекти. Синергетичний підхід дозволив розглянути податкову систему як комплексну систему, де різні цифрові інструменти взаємодіють між собою, створюючи ефект синергії або можливість оптимізації; цифрові інструменти дозволяють податковій системі швидко реагувати на зміни у законодавстві, економічному середовищі та технологічних тенденціях; синергетична методологія дозволяє виявляти оптимальні шляхи адаптації до цих змін [50, с. 60-66].

Інноваційно-аналітичні підходи до цифрової складності податкової системи включають діалектичний метод, який дозволяє осмислити її як історично зумовлений процес розвитку публічної влади через внутрішні суперечності, що виступають джерелом якісних трансформацій. У діалектичній традиції розвиток розуміється як рух через заперечення й зняття (*Aufhebung*) суперечностей, де кожна нова форма не знищує попередню, а долає й водночас зберігає її суттєві елементи; у цьому сенсі цифровізація не скасовує фіскально-контрольну функцію податкової системи, а переводить її на інший рівень

організації – сервісно-аналітичний. Марксова ідея історичної зумовленості форм влади та управління [91] дозволяє побачити цифровізацію як відповідь на зміну матеріально-технологічних умов суспільства, де інформація й дані стають визначальним ресурсом. Українські науковці І. Чайка, Р. Вишневецький та В. Павловський відмічають, що «Не менш важливою є трансформація системи управління, завдяки використанню складних систем інформації і комунікації [130, с. 81].

У межах сучасної соціальної філософії діалектичний аналіз виявляє низку ключових протиріч: між контролем і сервісністю (держава як наглядач і держава як партнер), між централізацією даних і вимогами прозорості та відкритості, між алгоритмізацією управлінських рішень і збереженням людської автономії та відповідальності. У контексті постмодерністської традиції, легітимність сучасної держави ґрунтується на комунікативній раціональності та суспільному визнанні процедур; отже, цифрові механізми адміністрування повинні не лише підвищувати ефективність, а й забезпечувати процедурну справедливість і довіру, відмічає Ж.-Ф. Ліотар у роботі «Стан постмодерну» [86, с. 15-38]. Таким чином, постмодерністська методологія допомогла системно розв'язати виявлені суперечності, які відбуваються завдяки переходу податкової системи на новий якісний рівень організації, де цифрові технології стають не просто інструментом оптимізації, а формою реалізації справедливості, довіри та соціальної легітимності держави, підтверджуючи діалектичний характер її історичного розвитку. Діалектичний метод до цифровізації податкової системи дозволяє розглядати її як історично зумовлений процес розвитку публічної влади через внутрішні суперечності між контролем і сервісністю, централізацією й відкритістю, алгоритмізацією та людською автономією, унаслідок розв'язання яких відбувається перехід системи на новий якісний рівень організації, де цифрові технології стають формою реалізації справедливості, довіри та соціальної легітимності держави [21, с. 135-141].

Принцип цінності є основою аксіологічного методу, відноситься до критеріїв, за якими люди розуміють і перетворюють світ, виходячи зі своїх

потреб. Він був запропонований німецьким філософом Р. Рікером, що таке цінність, чому вона має цінність та порядок цінностей. Це основний принцип формування норм цінності та ідеалів цінності, що формує діалектичну зв'язок з принципом істини, підкреслюючи різницю між культурними і природними явищами у вигляді ціннісних зв'язків, стаючи методологічною основою філософії історії [192].

Теоретико-методологічний аналіз податкової системи як чинник сталого розвитку включає аксіологічний підхід, оскільки цифрова трансформація оподаткування є не лише техніко-інституційним процесом, а й глибоко ціннісним явищем. Американський вчений Л. Міллер впровадив його в корпоративне управління і запропонував систему корпоративної культури. Вона змінює баланс між публічним і приватним інтересом, трансформує зміст податкової справедливості, впливає на реалізацію прав платників податків, рівень довіри до держави та межі втручання держави у фінансову автономію особи. Через призму аксіологічного підходу цифровізація податкової системи аналізується з позицій таких базових цінностей, як: справедливість і рівність оподаткування; правова визначеність та прозорість; захист персональних даних і цифрових прав; баланс ефективності адміністрування та гарантій прав платника; соціальна солідарність і фіскальна відповідальність. Технології штучного інтелекту сприяють швидкому розширенню символічного світу. Розширення символічного світу як розширює можливості постмодерністського дискурсу у розумінні світу, що сприяє розкриттю культурного різноманіття та розвитку творчості [23, с. 180-185].

Соціокультурні виміри цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку дозволяють виявити не лише позитивні ефекти цифровізації (прозорість, зменшення корупційних ризиків, підвищення ефективності адміністрування), але й потенційні цивілізаційні ризики – надмірний цифровий контроль, алгоритмічну дискримінацію, звуження приватності та трансформацію природи податкового суверенітету. Аксіологічний аналіз забезпечує комплексне розуміння цифровізації податкової системи як феномена,

що формує нову систему фіскальних цінностей у контексті глобальної цифрової цивілізації.

Прогностичні моделі нелінійного розвитку залучають до соціально-філософського аналізу міждисциплінарний метод дослідження цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку, що ґрунтується на інтеграції філософського, правового, економічного, управлінського та інформаційно-технологічного знання, що відповідає логіці сучасної теорії складності, обґрунтованої Е. Мореном [174], який підкреслював необхідність поєднання розділених сфер знання для адекватного розуміння складних соціальних систем. У цьому контексті цифровізація податкової системи як чинник сталого розвитку постає як багатовимірний феномен, що поєднує нормативні трансформації, економічні механізми регулювання, управлінські інновації та алгоритмічні технології. Г. Новотні, П. Скотт і М. Гіббонс у праці «Модель 2»: нове виробництво знання» підкреслюють, що сучасне знання формується в міждисциплінарному середовищі, орієнтованому на практичні проблеми й соціальний контекст. Саме тому цифровізація податкової системи потребує синтезу різних аналітичних перспектив – від теорії держави до цифрової гуманітаристики, яка дозволяє осмислити культурні та етичні наслідки алгоритмізації владних рішень [181].

Таким чином, соціально-філософські засади міждисциплінарного підходу забезпечили цілісність дослідження, дозволили розглянути цифровізацію податкової системи як складний соціально-інституційний процес, у якому перетинаються технологія, право, економіка й філософія, формуючи нові моделі справедливості, довіри та сталого розвитку. Міждисциплінарний метод осмислює цифровізацію податкової системи як багатовимірний соціально-інституційний феномен, що потребує синтезу філософського, правового, економічного, управлінського та інформаційно-технологічного знання для комплексного аналізу її нормативних, організаційних, ціннісних і технологічних аспектів та формування цілісної моделі цифрової державності як чинника сталого розвитку [50].

Узагальнюючи застосування постструктуралістського, постфеноменологічного, постмодерністського, синергетичного, діалектичного та міждисциплінарного методів та підходів, можна зробити висновок, що цифровізація податкової системи як чинник сталого розвитку постає як складний багатовимірний процес трансформації публічної влади, у межах якого діалектичний підхід проявляється через виявлення внутрішніх протиріч (між контролем і сервісністю, автоматизацією й автономією особи, прозорістю та захистом даних) і розкриває рушійні сили її розвитку. Міждисциплінарний підхід забезпечує інтеграцію філософського, правового, економічного, управлінського й технологічного знання для комплексного осмислення змін цифровізації податкової системи, унаслідок чого формується нова модель податкової справедливості, алгоритмічно опосередкованої довіри та цифрової державності як чинника сталого розвитку цифрового суспільного договору. Цифровізація податкової системи як чинник сталого розвитку постає як складний багатовимірний процес трансформації публічної влади, у межах якого через суперечності, технологічну медіацію, дискурсивні зміни та механізми самоорганізації формується нова модель податкової справедливості й інституційної довіри, що забезпечує перехід держави до цифрової, сервісно-орієнтованої та сталорозвиткової парадигми [30, с. 63-65].

Філософсько-методологічні основи дослідження відіграють системоутворюючу роль, оскільки забезпечують цілісне осмислення цифровізації податкової системи не як суто технологічної реформи, а як багатовимірної трансформації публічної влади, соціальних відносин, механізмів справедливості та інституційної довіри та досягнення сталого розвитку. Її наукова новизна полягає в інтеграції діалектичного (через виявлення внутрішніх протиріч розвитку), синергетичного (через аналіз процесів самоорганізації), постструктуралістського й постмодерного (через критичний аналіз владних і дискурсивних конструкцій), а також міждисциплінарного підходу з включенням цифрової гуманітаристики, що дозволяє вперше концептуалізувати цифровізацію податкової системи як соціально-філософський феномен

становлення нової моделі алгоритмічно опосередкованої справедливості та довіри в умовах цифрової державності й сталого розвитку.

Висновки до 1 розділу

Таким чином, у першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку, що об'єднує історико-філософський аналіз, трансдисциплінарні засади постнекласичного дослідження та синергетичні підходи до цифровізації податкової системи як соціального феномена, забезпечуючи цілісне його осмислення, що сприяє стабілізації цифрової держави та її сталого розвитку.

1. Проаналізовано еволюцію історико-філософських передумов оподаткування як чинника сталого розвитку, що дозволило виявити податок не просто як інструмент фінансової функції держави, а як складну соціально-філософську категорію, через яку відбувається реалізація принципів суспільної справедливості, вираження колективної моралі та підтримання легітимності влади. В історичному вимірі податок виступав засобом конструювання суспільного порядку, регулювання взаємозв'язків між владою та громадянами, а також механізмом соціальної солідарності, що відображає етичні та політичні ідеали різних епох. Філософське осмислення цього процесу показує, що оподаткування завжди мало подвійний характер: з одного боку, економічно-раціональний, з іншого, - ціннісно-нормативний, і саме через цю подвійність воно стає ключовим чинником формування сталих моделей розвитку суспільства, де справедливість, відповідальність та довіра до держави взаємопов'язані. Такий підхід дозволяє відкрити податок як інституціоналізований соціальний феномен, що поєднує технічну ефективність із морально-етичною легітимністю, закладаючи філософську основу для сучасної цифрової трансформації податкової системи.

2. Удосконалено поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри, що

дозволяє розглядати його як процес соціально-технологічної трансформації, у межах якої формується нова модель податкової справедливості та довіри. Запропоновано авторське визначення категорії «цифрова податкова довіра», яка розкриває інституційний та технологічний вимір легітимації влади, а також поняття «алгоритмічна справедливість», що стає центральним етичним і соціальним критерієм автоматизованого адміністрування, забезпечуючи баланс між ефективністю, прозорістю та правомірністю. Від античних ідей соціальної рівності до сучасних концепцій сталого розвитку простежується поступова трансформація принципів податкової справедливості та соціальної відповідальності, що закладає філософську основу для осмислення цифрової трансформації податкових відносин. Авторське визначення цифрової податкової довіри зводиться до того, що цифрова податкова довіра як сталий розвиток суспільства визначається як стабільний стан інституційної та когнітивної впевненості платника податків у передбачуваності, неупередженості та прозорості автоматизованих податкових процедур, що реалізуються на основі цифрових технологій та алгоритмічного управління. Доведено, що цифровізація економіки призводить до функціональної трансформації податкової системи, яка еволюціонує від фіскально-контрольної до сервісно-аналітичної моделі, та розроблено концептуальну модель, що показує вплив цифровізації на податкову дисципліну через механізми формування довіри як соціально-філософського ресурсу стабільності та сталого розвитку держави. Українські дослідження проблеми цифровізації оподаткування акцентують увагу на поєднанні права й етики, на принципах податкової політики, показуючи податки як форму соціального контракту та морального обов'язку. Західні дослідження більше зосереджені на теоріях справедливості та солідарності (етика відповідальності). Східні концепції (Китай) трактують податки як засіб досягнення гармонії та соціальної рівноваги.

2. Розроблено *методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку*, що поєднує діалектичний, постструктуралістський, постмодерний, синергетичний та міждисциплінарний

методи та підходи з елементами цифрової гуманітаристики, що дозволяє комплексно осмислити феномен цифровізації як чинник формування алгоритмічно опосередкованої справедливості, довіри та сталого розвитку. Методологія соціально-філософського аналізу цифровізації інтегрує діалектичний підхід (через виявлення внутрішніх протиріч і суперечностей розвитку), синергетичний (через осмислення процесів самоорганізації та нелінійної динаміки системи), постструктуралістський і постмодерний (через критичний аналіз владних, дискурсивних та смислових конструкцій), а також міждисциплінарний підхід із залученням цифрової гуманітаристики. Така методологія дозволяє вперше розглядати цифровізацію податкової системи як складний соціально-технологічний і філософсько-етичний феномен, у якому технології стають інструментом формування алгоритмічно опосередкованої справедливості, довіри та сталого розвитку.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження створено теоретико-методологічну основу, що забезпечує цілісне соціально-філософське осмислення цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку, що представляє соціальний феномен, який визначає трансформацію державності, моделює інституційну довіру та сприяє реалізації принципів сталого розвитку цифрового управління та цифрової держави.

РОЗДІЛ 2.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У другому розділі з'ясовано міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи; досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової держави; систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку

2.1 Міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи

Поставлено завдання – з'ясувати міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи.

Міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи характеризується прискореною цифровізацією та зростаючою складністю економічних процесів, що створює нові виклики для податкових систем. У цьому контексті штучний інтелект (ШІ) стає ключовим інструментом для підвищення ефективності адміністрування податків, автоматизації аналітичних процесів та протидії податковим ризикам. Міжнародний досвід показує, що використання ШІ у системі цифровізації податкової системи варіюється від автоматизованої обробки декларацій і прогнозування доходів, до систем виявлення ухилення від сплати податків і оцінки ризиків. Ці моделі інтегрують не лише технологічні, а й нормативні та етичні аспекти, зважаючи на потребу захисту даних та прозорості рішень. В умовах глобальних викликів, таких як цифровізація економіки, транснаціональні фінансові потоки та гібридні загрози, дослідження міжнародних моделей використання ШІ у податкових системах стає надзвичайно актуальним. Аналіз досвіду різних країн дозволяє визначити ефективні підходи, адаптивні стратегії та перспективи інтеграції ШІ,

що може слугувати основою для модернізації національних податкових систем. Штучний інтелект (ШІ) вивчає та розробляє теорії, методи, технології та прикладні системи для моделювання, розширення та розвитку людського інтелекту. Концепція штучного інтелекту була вперше запропонована А. Тьюрінгом в 1950 році в книзі «Обчислювачі та інтелект». З того часу ШІ пережив дві «зими», але сучасний ШІ досяг проривів у галузях глибокого навчання та активного навчання [204].

В основі міжнародного досвіду використання ШІ у системі цифровізації податкової системи машинне навчання як процес, в якому комп'ютери навчаються на власному досвіді, імітуючи дії людини. Замість явного програмування комп'ютерів для виконання інструкцій, воно навчає їх робити прогнози та приймати рішення на основі даних. Глибоке навчання, з іншого боку, використовує багат шарові нейронні мережі для підвищення точності розпізнавання або прогнозування та знаходить застосування в таких областях, як автономні транспортні засоби та розпізнавання мовлення. Порівнюючи ці два підходи, можна відзначити, що машинне навчання вимагає структурованих даних та втручання людини для виправлення помилок, тоді як глибоке навчання цього не вимагає. Машинне навчання використовує центральні процесори (CPU), а глибоке навчання – кілька графічних процесорів (GPU). Машинне навчання може виконувати лише прогнозування та деякі прості завдання, тоді як глибоке навчання може використовуватися для складніших завдань.

І. Маск представив масштабний план розвитку штучного інтелекту: його впровадження заплановано на 2026 рік, що ознаменує собою момент «технологічної сингулярності», подібний до «надзвукового цунамі». Він передбачив, що офісних працівників та хірургів замінить ШІ, а суспільство переживе потрясіння на шляху до епохи крайнього достатку із «загально високими доходами». Він високо оцінив енергетичну інфраструктуру Китаю, зазначивши, що обчислювальна потужність у «ватах» може стати новою валютою, а розгортання обчислювальних потужностей здійснить стрибок на міжзоряну орбіту. І. Маск чітко передбачив, що штучний загальний інтелект

(ШІ) буде досягнутий у 2026 році, а до 2030 сукупний інтелект ШІ перевершить інтелект всього людства. «Сингулярність» вже на підході: зміни насуваються подібно до «надзвукового цунамі», і Маск вважає, що людство вже досягло сингулярності, і цей процес необоротний [177].

ШІ впливає на податкову сферу в кількох напрямках, включаючи автоматизацію, прогнозну аналітику, виявлення шахрайства, податкове планування, дотримання податкового законодавства, зниження витрат та покращення обслуговування платників податків. ШІ застосовуватиметься в основному для аналізу даних, наприклад, в аудиті, може проводити безперервні аудити у режимі реального часу [48, с. 601-605]. А. Atkinson вважає, що цифрові платформи підвищують прозорість податкових процесів, але одночасно ставлять питання контролю. З позиції філософії свободи, така трансформація змушує переосмислити межі автономії громадянина у взаємодії з державою [134].

Цифровізація відбувається як вияв трансформації суспільних відносин, так як вона не просто оптимізує процеси, а змінює уявлення про державу, громадянина, обов'язки та права. Алгоритмічне адміністрування податків відкриває потенціал для об'єктивності та усунення людських упереджень. У той же час, з погляду філософії справедливості (Дж. Роулз), важливо оцінювати, чи цифрові системи не створюють нові форми нерівності та соціальної несправедливості. Цифровізація вимагає від держави та суспільства усвідомленого підходу до даних, алгоритмів і технологій. З позиції етики технологій, це не просто оптимізація процесів – це моральний вибір щодо того, як трансформувати соціальні відносини, щоб вони служили людині, а не навпаки. Отже, цифровізація податкової системи у контексті міжнародного досвіду стає світоглядним явищем, яке демонструє, як технології впливають на систему цінностей, соціальну справедливість і взаємодію людини та держави. Вона змушує осмислювати податки не лише як економічний механізм, а як інструмент цивілізаційного розвитку та суспільного договору.

Вивчаючи міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової системи, Лі Вей звертав увагу на проблеми та виклики цифровізації

податкових систем, розглядав проблеми податків, що вирішуються у контексті гармонії суспільства, конфуціанської етики, балансу між державою і громадянином [166]. Зокрема, дослідники піднімали питання балансу між контролем і свободою громадянина, прозорості податкових процедур та етичної відповідальності держави при обробці даних. Цифровізація податкової системи трансформує суспільні відносини між державою і громадянином, впливаючи на свободу, справедливість та етичну відповідальність, що підкреслюється у доповіді [205]. Дж. Мерфі у праці «Оподаткування та справедливість: філософське дослідження» досліджував ополдавкування та справедливість з філософської точки зору, моделі автоматизованого адміністрування податків, що знижують людський фактор, підвищують точність та оперативність, але одночасно створюють ризики надмірного контролю і вторгнення в приватність [176].

Дж. Стігліц підкреслює, що цифровізація податкових систем спрямована на підвищення прозорості та ефективності, але водночас породжує ризики надмірного контролю та вторгнення в приватність [198]. Інші роботи зосереджувалися на інноваційних платформах електронного декларування, які забезпечують прозорість і рівність для всіх платників податків, але ставлять питання про доступність та цифрову грамотність громадян. Також розглядалися етичні та соціальні аспекти цифровізації, включно з тим, як алгоритмічні рішення можуть підтримувати справедливість або, навпаки, створювати нові форми нерівності [165]. Узагальнюючи ці підходи, можна виділити, що передові моделі цифровізації податкової системи: прагнуть оптимізувати процеси, знижуючи витрати часу і ресурсів; одночасно несуть цивілізаційні виклики, що стосуються свободи, справедливості та довіри; потребують етичного і філософського осмислення, щоб технології слугували людині, а не лише державному контролю. Таким чином, проблеми та пропозиції, висвітлені авторами, допомагають сформувати цілісне світоглядне бачення цифровізації податкових систем, де технологія стає інструментом сталого розвитку, а не самоціллю.

У сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій штучного інтелекту (ШІ) цифровізація податкових систем стає ключовим фактором ефективного адміністрування, підвищення прозорості та зменшення ризиків ухилення від сплати податків. Аналіз міжнародних передових моделей дозволяє виявити успішні практики та підходи, адаптувати їх до національного контексту та забезпечити стійкий розвиток податкової системи у відповідь на глобальні виклики, включаючи економічну нестабільність, цифрові трансформації та зростаючі вимоги до прозорості фінансових потоків [179].

Міжнародні передові моделі цифровізації податкової системи з використанням ШІ

Модель 1. Прогнозна аналітика податкових ризиків (Predictive Tax Risk Analytics). Використання ШІ для аналізу великого обсягу даних платників податків та прогнозування ризиків ухилення від сплати податків. Приклад: застосування алгоритмів машинного навчання для виявлення аномалій у податкових деклараціях (США, Велика Британія) [184; 185].

Модель 2. Автоматизоване адміністрування податків (Automated Tax Administration). Повна або часткова автоматизація процесів податкового адміністрування за допомогою ШІ та роботизованих систем. Приклад: Естонія та Сінгапур, де податкова система автоматично обробляє декларації та видає рішення [186].

Модель 3. Інтелектуальне обслуговування платників податків (AI-Powered Taxpayer Support). Використання чат-ботів та віртуальних асистентів на базі ШІ для консультацій платників податків у режимі реального часу. Приклад: чат-боти податкової служби Канади та Австралії, які надають інструкції та відповіді на запити платників [184; 185; 186].

Модель 4. Боротьба з податковими шахрайствами (AI-Driven Tax Fraud Detection). Використання алгоритмів ШІ для виявлення шахрайських схем та незаконних фінансових операцій. Приклад: Італія та Нідерланди застосовують машинне навчання для моніторингу транзакцій та виявлення підозрілих схем [184; 185; 186].

Модель 5. Оптимізація податкових процесів та прогнозування надходжень (Tax Process Optimization & Revenue Forecasting). Застосування ШІ для оптимізації внутрішніх процесів податкової служби та точного прогнозування податкових надходжень. Приклад: Південна Корея використовує ШІ для планування бюджету та оцінки потенційних податкових доходів [184; 185; 186].

Результати дослідження показали, що в даний час існують три основні точки зору на це питання: перша фокусується на трудомістких характеристиках ШІ, розглядаючи його як роботу, що підлягає оподаткуванню. Друга розглядає ШІ як інтелектуальну власність, виступаючи за збір створеної ШІ вартості у вигляді податків на інтелектуальну власність. Третя полягає в оподаткуванні ШІ в рамках системи прибуткового податку, але індустрія все ще знаходиться на стадії розвитку, багато бізнес-моделей стикаються з величезними інвестиційними витратами, а багато великих мовних моделей з відкритим вихідним кодом ще не приносять доходу або їх дохід не покриває інвестиційні витрати, що створює проблему. Прогнозні дані Goldman Sachs вказують, що до 2040 року інвестиції в програмне забезпечення, пов'язане з ШІ, значно перевищать інвестиції в апаратне забезпечення. Прийняття моделі оподаткування ШІ на основі програмного забезпечення може забезпечити достатні та ефективні податкові надходження [150].

Хоча застосування ШІ має широкі перспективи, воно також стикається з низкою проблем. До них належать етичні та нормативні питання, такі як захист конфіденційності даних та усунення потенційних спотворень в алгоритмах ШІ; питання інтелектуальної власності, такі як посилення захисту прав власності та прав на контент, створений ШІ. Широке застосування технологій ШІ може вплинути на зайнятість і соціальну структуру. Податковим органам необхідно знайти баланс між використанням можливостей ШІ та забезпеченням справедливої та етичної податкової практики. У майбутньому технології ШІ продовжуватимуть розвиватися та інтегруватися з дедалі більшою кількістю галузей та областей, таких як судова система та охорона здоров'я [156]. Очікується, що буде запроваджено більше політик та нормативних актів,

спрямованих на застосування ШІ, для забезпечення здорового розвитку та безпечного застосування технологій ШІ.

У контексті використання ШІ алгоритмічне адміністрування податків відкриває потенціал для об'єктивності та усунення людських упереджень. У науковій літературі багато авторів звертали увагу на проблеми та виклики цифровізації податкових систем. Зокрема, дослідники піднімали питання балансу між контролем і свободою громадянина, прозорості податкових процедур та етичної відповідальності держави при обробці даних. Деякі автори досліджували моделі автоматизованого адміністрування податків, що знижують людський фактор, підвищують точність та оперативність, але одночасно створюють ризики надмірного контролю і вторгнення в приватність. Інші роботи зосереджувалися на інноваційних платформах електронного декларування, які забезпечують прозорість і рівність для всіх платників податків, але ставлять питання про доступність та цифрову грамотність громадян. Також розглядалися етичні та соціальні аспекти цифровізації, включно з тим, як алгоритмічні рішення можуть підтримувати справедливість або, навпаки, створювати нові форми нерівності [31; 32].

Узагальнюючи ці підходи, можна виділити, що передові моделі цифровізації податкової системи прагнуть оптимізувати процеси, знижуючи витрати часу і ресурсів; одночасно несуть цивілізаційні виклики, що стосуються свободи, справедливості та довіри; потребують етичного і філософського осмислення, щоб технології слугували людині, а не лише державному контролю. Таким чином, проблеми та пропозиції, висвітлені авторами, допомагають сформувати цілісне світоглядне бачення цифровізації податкових систем, де технологія стає інструментом сталого розвитку, а не самоціллю. Використання штучного інтелекту у податкових системах демонструє, що цифровізація державних інститутів не лише підвищує ефективність і прозорість, а й змінює саму природу взаємодії держави і громадянина, про що свідчить схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і

цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації [99].

Цифровізація податкової системи перестає бути лише бюрократичним механізмом контролю – вона стає інтелектуальною структурою, здатною прогнозувати, попереджати і спрямовувати поведінку суспільства, сприяючи сталому розвитку суспільства і держави. У глибшому сенсі, впровадження ШІ ставить питання про баланс між технологічною детермінованістю і людською свободою, між оптимізацією процесів і етичними нормами, що визначають справедливість у суспільстві. Таким чином, цифровізація податкової системи – це не лише технічний прогрес, а й виклик для сучасного світогляду, що змушує переосмислювати роль держави, відповідальність громадян і межі управління через технології.

У той же час, з погляду філософії справедливості Дж. Роулза, важливо оцінювати, чи цифрові системи не створюють нові форми нерівності та соціальної несправедливості [110]. Цифровізація вимагає від держави та суспільства усвідомленого підходу до даних, алгоритмів і технологій. З позиції етики технологій, це не просто оптимізація процесів – це моральний вибір щодо того, як трансформувати соціальні відносини, щоб вони служили людині, а не навпаки. Таким чином, цифровізація податкової системи стає світоглядним явищем, яке демонструє, як технології впливають на систему цінностей, соціальну справедливість і взаємодію людини та держави. Вона змушує осмислювати податки не лише як економічний механізм, а як інструмент цивілізаційного розвитку та суспільного договору. У доповідях міжнародних організацій підкреслюється, що цифровізація податкових систем потребує балансування контролю та свободи громадянина, а також етичного підходу до даних. Більшість авторів підкреслюють, що цифровізація податкових систем спрямована на підвищення прозорості та ефективності, але водночас породжує ризики надмірного контролю та вторгнення в приватність [182].

Н. Бостром вказує, що штучний інтелект є найважливішою рушійною силою нового щабелю технологічної революції та промислової трансформації,

надаючи глибокий вплив на глобальний економічний та соціальний розвиток та прогрес людської цивілізації. Революційні прориви в технологіях ШІ змінюють глобальний інноваційний ландшафт із безпрецедентною глибиною та масштабом. В даний час економіка перейшла від фази високошвидкісного зростання до фази високоякісного розвитку і знаходиться в критичному періоді трансформації своєї моделі розвитку, оптимізації економічної структури та зміни драйверів зростання, що терміново потребує розширення можливостей та підтримки великих інновацій, таких як ШІ наступного покоління. Глибоке розуміння унікальних переваг нової національної системи та сприяння здоровому та впорядкованому розвитку ШІ можуть надати потужну підтримку моїй країні у досягненні високого рівня технологічної самодостатності та само зміцнення, сприяти високоякісному розвитку та відігравати позитивну роль у глобальному розвитку та управлінні ШІ [8].

При вивченні міжнародного досвіду використання ШІ у системі цифровізації податкової системи виникає низка філософських проблем, пов'язаних не лише з технологією, а й із суспільством, мораллю та природою людини. Аналіз першоджерел виокремлює низку таких проблем:

1. К. Стайнер у роботі «Тотальна автоматизація» відмічає, що проблема якщо рішення податкової системи приймає ШІ (наприклад, визначає ризики ухилення від податків), хто несе відповідальність за помилки чи несправедливі рішення – людина, держава чи алгоритм? Традиційні етичні рамки не враховують автономність машин. З'являється питання моральної та юридичної відповідальності. «Ключовим у філософії ШІ є питання моральної відповідальності: хто відповідає за рішення, прийняті автономною системою, і як встановити межі морального контролю над нею» [197].

2. М. Тегмарк у роботі «Життя 3.0. Доба штучного інтелекту» зазначає, що алгоритми можуть неусвідомлено закріплювати існуючі соціальні та економічні нерівності. Наприклад, моделі прогнозування податкових ризиків можуть дискримінувати певні групи платників. Виникає питання про те, чи здатна цифрова система бути етично нейтральною та які критерії справедливості

застосовні до алгоритмів. «Філософське осмислення ШІ є необхідним для забезпечення не тільки етичного, але й справедливого використання технологій у сучасному суспільстві» [117].

3. Н. Таліб в роботах з «Антикрихкості» та «Чорного лебедя» зазначає, що виникає питання прозорості алгоритмів ШІ, які часто є «чорними скриньками» – їхнє рішення важко пояснити людині. У податкових системах це – ставить питання довіри та контролю. Виникає питання про те, як поєднати ефективність та автономність ШІ з правом громадянина на зрозуміле обґрунтування податкових рішень. «AI-технології у вищій освіті породжують нові соціально-філософські питання, зокрема щодо академічної доброчесності, суб'єктивності знань і ролі викладача» [200].

4. П. Мейсон у роботі «Посткапіталізм. Путівник у майбутнє» розкриває проблему трансформації людської ідентичності та свободи. Використання ШІ у державних інститутах змінює взаємодію людини з державою. Податкові системи перестають бути лише бюрократичним інструментом, а стають прогнозувальними, «навчаються» на поведінці платників. Виникає питання щодо того, чи обмежує це свободу людини, чи лише оптимізує процеси і як визначити межу між контролем і автономією. «Інтеграція ШІ в повсякденне життя кидає виклик традиційному розумінню людської унікальності та змушує переосмислити природу самосвідомості і свободи» [94].

5. В авторських статтях визначається проблема етичної допустимості. Проте, дозволено чи ні використовувати алгоритми, які моделюють поведінку платників податків, збирають великі масиви даних, аналізують персональні профілі. Тут поєднуються етика, право та технології: приватність, контроль, моральний ризик, «технологічне предиктивне управління». «Автономність та моральні дилеми AI змушують філософію переосмислити традиційні концепції моральної відповідальності і справедливості в контексті технологічних систем» [18; 25 ;31; 32].

Аналіз засвідчив, що в епоху розвитку технологій генеративного штучного інтелекту (GenAI) інтелектуальна трансформація оподаткування є не лише

технологічною інновацією, а й глибоким переосмисленням моделей управління податками. Для успішного здійснення цієї інтелектуальної трансформації податковим спеціалістам необхідно визначити та виконати низку попередніх умов та на цій основі розробити відповідний шлях перетворення.

По-перше, точне визначення сценаріїв використання ІІІ у системі цифровізації податкової системи є найважливішою умовою інтелектуальної трансформації оподаткування. Податкові операції охоплюють безліч етапів, включаючи декларування податків, управління ризиками та вивчення податкової політики. Фахівцям з оподаткування необхідно проводити поглиблений аналіз кожного сценарію та етапу, щоб визначити, які сценарії підходять для впровадження інтелектуальних технологій, які генеративні технології є відповідними та яка форма реалізації є оптимальною, а потім відповідним чином розробляти плани застосування. Це вимагає від фахівців з оподаткування як глибокого розуміння податкових операцій, так і далекоглядності для точного визначення спрямування та фокусу інтелектуальної трансформації [190].

По-друге, надійне керування даними у системі цифровізації податкової системи є основою інтелектуальної податкової трансформації. Цифровізовані податкові дані становлять основу прийняття інтелектуальних рішень, які точність і повнота надають вирішальний вплив на ефективність інтелектуальних додатків. Процес навчання великих мовних моделей потребує великого обсягу вихідних даних. Якщо обсяг даних недостатній чи їх якість непостійно, процес навчання буде вкрай складним, а кінцеві результати значно знизяться. Після визначення сценарію застосування також необхідно використовувати професійні можливості, що поєднують оподаткування та технології, щоб оцінити, чи можуть кількість та якість даних у сценарії застосування підтримувати інтелектуальну побудову. Як правило, це вимагає управління даними з урахуванням специфічних умов компанії, або у фронтенд-системі, або у всьому підприємстві, щоб забезпечити повноту та точність даних, пов'язаних з оподаткуванням, та надати надійну інформаційну підтримку для прийняття інтелектуальних рішень [194].

Крім того, стабільність системного середовища та безпека даних також є необхідними передумовами для інтелектуальної трансформації оподаткування. Серверні ресурси, необхідні системного середовища, оснащеної великою мовною моделлю, значно перевищують ресурси звичайних систем. Тому серверні ресурси необхідно оцінювати та налаштовувати з урахуванням сценаріїв застосування, способу доступу до великої мовної моделі та кількості користувачів, щоб забезпечити стабільну роботу інтелектуальної системи. У той же час, враховуючи, що більшість потужних великих мовних моделей, доступних в даний час на ринку, як зарубіжних, так і вітчизняних, доступні через SaaS-сервіси, в той час як великі мовні моделі з відкритим вихідним кодом, які можна розгорнути локально, дещо обмежені за своїми можливостями, підприємствам необхідно проводити ретельну оцінку та вибір на генеративного штучного інтелекту.

В авторській статті зазначено [19, с. 148-157], що формування моделі сучасного управління податкового законодавства у високорозвинених країнах світу виступає як стандарт цифрового прогресу. Наразі більшість країн використовують модель зрілості цифрової трансформації Форуму податкової адміністрації (FTA) Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) як еталонний стандарт для розгляду прогресу податкової цифрової трансформації. Модель, очолювана Управлінням внутрішніх доходів Сінгапуру та спільно розроблена податковими органами Канади, Данії, Фінляндії, Норвегії, має на меті допомогти країнам удосконалити рівень цифрової трансформації за допомогою самооцінки. Модель зрілості цифрової трансформації додатково уточнює план дій зі збору податків і управління 3.0 з 13 конкретних показників, формулює п'ять рівнів зрілості: 1) початкового рівня; 2) оновленого рівня; 3) встановленого рівня; 4) провідного рівня; 5) відмінного рівня [185].

Аналіз міжнародного досвіду використання ШІ у системі цифровізації податкової системи використовує кілька методів оцінки цифрової трансформації оподаткування: 1) інструмент оцінки зрілості податкових департаментів, який розробляє МВФ та виявляє цифрову зрілість і надає рекомендації щодо

пріоритетів на кожному рівні; 2) агентство внутрішніх доходів Нової Зеландії всебічно оцінює та контролює процес цифрової трансформації за допомогою низки моделей розвитку бізнесу [155; 184].

Модель оцінки МВФ розглядається як модель «зверху вниз», а метод ФТА – «знизу вгору», які вимірюють ступінь цифрової трансформації збору податків та управління ними з різних точок зору. Міжнародні експерти вважають, що об'єктивніше використовувати декілька методів оцінки, можна проводити порівняльний аналіз і комплексне застосування різних моделей. Як свідчить аналіз, наразі сучасне управління податкового законодавства поступово еволюціонувало від традиційного емпіричного правозастосування до використання психології, поведінкової економіки та інших дисциплін для вивчення психології, поведінки та прийняття рішень платниками податків, до використання інформаційних технологій та допомоги в управлінні дотримання податкового законодавства [186].

Останніми роками теорія поведінкового аналізу була застосована у сфері збору податків і податкових послуг. Податкові органи у деяких країнах для кращого розуміння факторів, які впливають на поведінку платників податків, використовують нові науково обґрунтовані методи, як доповнення до традиційних методів втручання та штрафних санкцій, тим самим збільшуючи вплив податкових перевірок, покращуючи дотримання податкового законодавства. Управління доходів Канади провело аналітичний експеримент щодо стягнення податкової заборгованості та виявило, що порівняно зі стандартними листами про стягнення податків, раціональне використання позитивних формулювань, таких як «Більшість платників податків сплатили податки вчасно», і негативних формулювань, таких як «Ви один із небагатьох платників податків, які не сплатили податки вчасно». Управління внутрішніх доходів Малайзії використовує аналіз даних і поведінки для підвищення ефективності податкової управління заборгованістю. Система аналізу управління аналізує такі дані, як тривалість податкової заборгованості, масштаб, характер, поведінку платників податків у попередній сплаті податків і реакцію

на заходи втручання, а потім вибирає найкращий режим дії щодо повернення податків. Податкова служба США використовує елементи аналізу поведінки, включаючи візуальні зображення, графіку, соціальні норми, кольори, спонукальну мову, переробили повідомлення про дотримання податкового законодавства, штрафи для платників податків [32, с. 899-903].

Українські дослідники А. Череп, В. Воронкова та О. Череп зауважують, що реформування та впровадження інновацій у механізми управління є найважливішими гарантіями інтелектуальної трансформації оподаткування [132, с. 200-213]. Інтелектуальна трансформація включає не тільки технологічні зміни, а й адаптацію та інновації в механізмах управління. Фахівцям з оподаткування необхідно створити механізми управління, адаптовані до інтелектуальної трансформації, включаючи коригування організаційної структури, оптимізацію робочих процесів та навчання персоналу. Зокрема, підвищення рівня розуміння та володіння фахівцями з оподаткування технологіями генеративного штучного інтелекту (GenAI) (такими як розробка підказок) дозволить забезпечити ефективну взаємодію між фахівцями з оподаткування та GenAI у процесі інтелектуальної трансформації, тим самим підвищуючи ефективність навчання машин та оптимізації навчання [132, с. 200-213].

Уточнивши ці передумови, фахівці з оподаткування можуть вивчати відповідні для них шляхи генеративної інтелектуальної трансформації на основі штучного інтелекту (GenAI) та активно впроваджувати зміни інтелектуальних технологій. Уточнення передумов генеративної інтелектуальної трансформації на основі штучного інтелекту (GenAI) свідчить про перехід від технократичного сприйняття технологій до їх світоглядного осмислення. Йдеться не лише про впровадження інструментів автоматизації, а про трансформацію самого способу мислення фахівця з оподаткування – від нормативно-процедурного до аналітично-прогностичного та інтелектуально-інтерактивного. У філософському вимірі це означає зміну статусу знання: воно більше не є виключно людським продуктом, а формується у співпраці людини й алгоритму. Така співтворчість

ставити питання про межі людської автономії, відповідальності та професійної ідентичності. Генеративний ШІ перестає бути лише інструментом, він стає середовищем мислення, що впливає на прийняття рішень, структуру раціональності та критерії істинності [139, с. 3-14].

Отже, інтелектуальна трансформація у сфері оподаткування є не тільки технологічною модернізацією, а й глибоким онтологічним та етичним зрушенням, яке потребує переосмислення ролі людини в цифровій державі. В даний час потужна хвиля штучного інтелекту стрімко проникає у всі галузі. Податковий сектор також стикається з безпрецедентною можливістю для технологічної трансформації, яку можна використовувати для зміцнення основ збору та адміністрування податків, а також підвищення ефективності обслуговування. Як приклад, муніципальна податкова служба Гуанчжоу при Державній податковій адміністрації вивчає можливості застосування штучного інтелекту в оподаткуванні, впроваджуючи модель DeepSeek у свою податкову мережу і поступово створюючи сценарії застосування, такі як «інтелектуальні консультації, інтелектуальне обслуговування та інтелектуальний аналіз». Дана модель здійснює не поверхневий пошук інформації, а глибокий аналіз даних із використанням алгоритмів глибокого навчання (Deep Learning). Тобто йдеться про систему, яка: аналізує великі масиви даних, виявляє приховані закономірності, генерує складні відповіді або рішення [143].

Штучний інтелект може сприяти зміцненню основи збору та адміністрування податків в умовах цифрової трансформації з акцентом на такі аспекти, як впровадження технологій, розробка сценаріїв та безпека, а це все разом сприяє сталому розвитку цифрової держави. Податкове управління Гуанчжоу інтегрувало свого інтелектуального робота-відповідача Tax Treasure з DeepSeek, що значно підвищило можливості Tax Treasure в галузі семантичного розуміння і логічного мислення. Отримавши доступ до масштабної моделі DeepSeek, «Tax Treasure» може автоматично і точно витягувати питання і рішення, що часто задаються, з величезної кількості заявок, забезпечуючи ефективну обробку знань. Використовуючи технологію розпізнавання емоцій та

багатоетапного діалогу, він надає платникам податків комплексне обслуговування, що включає «локалізацію проблеми – надання політики – оперативне керівництво», що призводить до більш точного обслуговування. Обробляючи в середньому тисячі запитів та сотні заявок щодня, Tax Treasure значно підвищив якість та ефективність обслуговування [143].

Хоча в ході досліджень DeepSeek покращив якість та ефективність інтелектуальних консультацій, він також зіштовхнувся із деякими проблемами. По-перше, можливості моделі недостатні; обмежені обчислювальні ресурси не дозволяють використовувати версії базової моделі з великою кількістю параметрів. По-друге, база знань не була ефективно сформована, що призвело до недостатньої підтримки знань під час роботи зі складними податковими сценаріями, впливаючи на якість та ефективність. По-третє, відсутнє застосування інтелектуальних агентів; інтелектуальні агенти були ефективно інтегровані у сценарії застосування у податковому бізнесі. По-четверте, алгоритм страждає від «ілюзій», які потенційно призводять до неточних результатів у деяких складних сценаріях. Отже, ключ до успішного застосування ШІ у податковій сфері, наприклад, у DeepSeek, полягає у балансі між безпекою та ефективністю. Ґрунтуючись на практиці податкового управління Гуанчжоу, я вважаю, що «керований та надійний» податковий ШІ слід створювати за допомогою «локалізованого розгортання + власної бази знань + ШІ-агента», доповненого взаємодією людини та машини [143].

Створення бази знань у сфері оподаткування за допомогою ШІ дозволяє ефективно використовувати ресурси. Внутрішні документи та дані, включаючи бази даних політик та нормативних актів, бази знань для консультацій, бази даних аудиторських справ та бази даних аналізу ризиків, об'єднуються на формування власної бази знань з оподаткування. Використовуючи можливості DeepSeek з обробки природної мови, податковому персоналу надаються різноманітні послуги, що базуються на конкретних сценаріях. Наприклад, в управлінні документами DeepSeek може допомогти у складанні, перевірці та коректурі документів, автоматично пов'язувати положення політик та

автоматично генерувати звіти щодо аналізу ризиків. У розробці інформаційних технологій ІІ може спільно розуміти та аналізувати вимоги проектів у галузі інформаційних технологій та автоматично генерувати код для розробки. Програми, що використовують інтелектуальні агенти, розширюють можливості керування оподаткуванням. Програми, що використовують інтелектуальні агенти, розширюють можливості керування оподаткуванням, оскільки забезпечують автоматизований аналіз даних, прогнозування податкових ризиків та оперативне прийняття управлінських рішень [143].

До 2026 року цифрове управління вже стало ключовим фактором сталого розвитку (ЦУР) у місцевих співтовариствах за допомогою упровадження цифрових технологій у сферу податкової системи, що детерміноване умовами соціально-економічної турбулентності. Цифрові технології об'єднують екологічні, економічні та соціальні ресурси, вони можуть підвищити стійкість угруповань, оптимізувати управління відходами, сприяти інклюзивному розвитку та прискорити більш ефективне та досконале управління, а також локалізовану урбанізацію, – відмічається в авторських дослідженнях [16; 20; 34].

У контексті когнітивних змін сучасності ключові фактори та тенденції можуть бути представлені таким чином, що цифрове управління – це модернізація методів управління, що представляє цифрову основу задля досягнення співтовариствами вуглецевої нейтральності, соціальної інтеграції та економічного процвітання та реалізації цілей сталого розвитку. Розвиток повсюдних обчислювальних систем та мереж, представлених мобільними технологіями, сприяв прогресу інформаційних технологій наступного покоління, таких як мобільний інтернет, Інтернет речей, хмарні обчислення та великі дані, прискорюючи трансформацію міського управління від традиційного до цифрового та інтелектуального [163]. Інтелектуальне міське управління – це нова модель міського управління, що підтримується інформаційними та комунікаційними технологіями наступного покоління та орієнтована на інновації 2.0 у суспільстві знань. Вона забезпечує стійкі інновації, орієнтовані на людину, за допомогою всебічного та глибокого сприйняття, повсюдної

широкосмужової взаємодії та інтелектуальних інтегрованих додатків, наголошуючи на інтелектуальній та орієнтованій на людину трансформації послуг у міському управлінні. Інтелектуальне міське управління є новим напрямом у цифровому міському управлінні та новий етап в інформаційному міському управлінні в контексті інновацій 2.0 та розвитку розумних міст. Воно розвивається від цифрового міського управління до інтелектуального міського управління, охоплює інновації в управлінні, впровадження платформ, ключові технології, системне моделювання та шляхи реалізації, – відмічається в авторських статтях [15; 20].

Таким чином, можемо зробити висновок, що проаналізувавши міжнародний досвід використання ІІІ у системі цифровізації податкової системи, можемо відмітити, що для України це означає впровадження цифрових технологій, які можуть стати інструментом підвищення прозорості податкової системи, зменшення корупційних ризиків та посилення довіри громадян до державних інституцій. Водночас це потребує чітких етичних стандартів, нормативного регулювання та гарантій захисту персональних даних. У ширшому сенсі для України це означає перехід від традиційно контрольної моделі оподаткування до інтелектуально-сервісної, де держава виступає не лише наглядовим органом, а цифровим партнером платника податків. Така трансформація змінює сам характер взаємодії «держава – громадянин», піднімаючи питання довіри, відповідальності та меж алгоритмічного впливу. Зараз, два десятиліття потому, керована як законом Мура, так і законом Меткалфа, цифровізація економіки та податкової системи непомітно набула форми. Наразі понад 3 мільярди людей у всьому світі користуються зручностями інтернету, маючи підключено понад 12 мільярдів пристроїв. Економічний та соціальний розвиток досяг точки, де він є незамінним; роль інтернету ніколи не була такою важливою на жодному іншому етапі історії людства. І це лише початок. Як сказав Н. Негропonte: «Це лише початок розуміння людьми того, що інформаційний простір необмежений і безмежний» [178, с. 17]. Цифрова економіка, долаючи закон спадної граничної віддачі, змінює економічну

систему, здатну змінити спосіб життя людства в майбутньому, її вплив можна порівняти лише з паровозом та електроенергетичною системою минулих років. Ми вважаємо, що до кінця цього десятиліття світ стане зовсім іншим, і людство створить нову цифрову економіку, у якій все, що можна оцифрувати, буде оцифровано.

Стійкість цифровізації податкової системи передбачає здатність побудувати ефективну, справедливую і відповідну законодавству систему управління оподаткуванням за рахунок використання сучасних цифрових технологій (таких як штучний інтелект, великі дані та хмарні обчислення), забезпечуючи при цьому її здатність до самообновлення та стабільної роботи в умовах нових економічних потреб. З погляду сталого розвитку, цифровізація податкової системи включає такі три ключових елемента: 1. Використання інформаційних технологій: завдяки хмарним обчисленням та API-інтерфейсам забезпечується обмін даними між платниками податків та податковими органами в режимі реального часу, що знижує навантаження на дотримання податкового законодавства і підвищує ефективність збору податків. інформаційні бар'єри, ефективно припиняючи ухилення корпорацій від сплати податків та забезпечуючи безпеку національних бюджетних та податкових ресурсів. 2. Зниження витрат на дотримання вимог: автоматизовані процеси подачі документів та інтелектуальне обслуговування клієнтів значно скорочують час та трудовитрати платників податків. стійкості податкових надходжень. 3. До цих пір відсутня єдиний глобальний стандарт оцінки цифрових активів (таких як дані та цифрові валюти), визначення місця транскордонного оподаткування та ідентифікації суб'єкта. Цифрова нерівність і безпека системи витоку конфіденційної інформації та кібератак, пов'язаних з великими обсягами податкових даних. Податкові органи по всьому світу працюють над вирішенням цих проблем. Рамкової програми ПРООН з оподаткування з метою сталого розвитку свідчить, що оподаткування сприяє досягненню довгострокових цілей сталого розвитку економіки та суспільства, оптимізації процесів між підприємствами та податковими органами.

2.2. Ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації

Поставлено завдання – дослідити ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації

У доповіді Всесвітнього економічного форуму про глобальні ризики 2026 року (The Global Risks Report 2026) на першому місці стоїть геоекономічна конфронтація, у контексті якої штучний інтелект та кліматична криза є головними проблемами наступного десятиліття. По-перше, світ перебуває на вкрай уразливому переломному етапі. З огляду на інституційну динаміку у короткостроковій перспективі неминучі наслідки геоекономічної конфронтації та соціального розколу; у довгостроковій перспективі кліматичний дисбаланс та неефективне управління технологіями можуть спровокувати глибшу системну кризу. Ці взаємопов'язані і ризики, що перекриваються, створюють складне і багатогранне середовище ризиків для всього світу. По-друге, невизначеність стала нормою у сучасних міжнародних відносинах. Опитування показують, що песимізм ринку та експертів щодо короткострокових перспектив зростає, тоді як давні структурні проблеми ще не були ефективно вирішені. У той же час зниження ефективності багатосторонніх механізмів співробітництва зробило світ більш безсилим перед транснаціональними ризиками, і, відповідно, складність управління ризиками зросла. По-третє, у доповіді наголошується, що жоден ризик не є наперед визначеним результатом. Хоча проблеми значні, подальша траєкторія розвитку, як і раніше, залежить від колективного вибору та дій урядів, підприємств та товариств. Загалом доповідь про глобальні ризики за 2026 рік нагадує міжнародному співтовариству, що в епоху взаємопов'язаних ризиків та зростаючих викликів тільки шляхом відновлення основ довіри та зміцнення транснаціональної координації та інституційної стійкості ми можемо ефективно знизити потенційні потрясіння та прокласти більш стабільний та стійкий шлях розвитку [15; 35]. Цифровізація податкової системи постає як ;двозначний цивілізаційний феномен: вона підвищує ефективність та

доступність адміністрування, одночасно формуючи нові ризики, які потребують гносеологічного усвідомлення, онтологічного переосмислення та аксіологічного контролю. Ця комплексність робить проблему дослідження не тільки економічною чи технологічною, але й глибоко філософською та цивілізаційно [15; 35].

За умов суспільства невизначеності цифровізація податкової системи є важливою складовою сучасного розвитку управління та економіки. Вона передбачає використання інформаційних технологій, електронних реєстрів, автоматизованих систем обробки даних і алгоритмів для адміністрування податків, контролю фінансових потоків і взаємодії між державою та платниками податків. Проте поряд із позитивними ефектами, такими як підвищення ефективності, прозорості та швидкості обробки інформації, цифровізація породжує низку цивілізаційних ризиків, які можна проаналізувати через гносеологічний, онтологічний та аксіологічний виміри філософського аналізу. Цифровізація податкової системи є не лише технічною модернізацією адміністративних процедур, а й глибинним цивілізаційним феноменом, що трансформує взаємодію держави, бізнесу та громадян. Вона відкриває нові горизонти ефективності, але одночасно породжує комплекс ризиків, які неможливо осмислити лише через економічні або технічні категорії. Для комплексного аналізу ці ризики слід розглядати через три філософські виміри: гносеологічний, онтологічний та аксіологічний [23; 30; 38].

На засадах інтерпретативного підходу гносеологія, як наука про пізнання (знання, інформація, дані) дозволяє оцінити, як ми знаємо та можемо знати про податкові процеси в цифровому середовищі. Цифрові системи, що використовують великі дані та алгоритмічне прийняття рішень, створюють ілюзію повного знання, але одночасно піддають його викривленням через неповноту або упередженість інформації. Як зазначає Флоріді, «Алгоритми не пізнають сутність явища, вони лише моделюють його зовнішні прояви» [149, с. 45].

З огляду на забезпечення стратегічної стійкості податкові рішення, які автоматично ґрунтуються на цифрових моделях, ризикують відображати не реальні економічні процеси, а їх статистичні або алгоритмічні репрезентації. Поява «чорних скриньок» у системах адміністрування податків підсилює проблему прозорості та критичності знання. Гносеологічний ризик тут полягає у відриві людського розуміння від алгоритмічної логіки, що потенційно веде до помилкових оцінок і несправедливих рішень. Гносеологія, як наука про пізнання, дозволяє оцінити, як ми знаємо та можемо знати про податкові процеси в цифровому середовищі. Цифрові системи, що використовують великі дані та алгоритмічне прийняття рішень, створюють ілюзію повного знання, але одночасно піддають його викривленням через неповноту або упередженість інформації в індустріях майбутнього, – вважає А. Росс [109]. Це означає, що податкові рішення, які автоматично ґрунтуються на цифрових моделях, ризикують відображати не реальні економічні процеси, а їх статистичні або алгоритмічні репрезентації. Поява «чорних скриньок» у системах адміністрування податків підсилює проблему прозорості та критичності знання. Гносеологічний ризик полягає у відриві людського розуміння від алгоритмічної логіки, що потенційно веде до помилкових оцінок і несправедливих рішень. Д. Белл як теоретик постіндустріального суспільства зазначав, що «У постіндустріальному суспільстві головним ресурсом стає теоретичне знання, яке визначає економічний та соціальний розвиток» [6, с. 202].

У гносеологічному вимірі цифровізація податкової системи пов'язана зі змінами у способах отримання та використання знань про економічну діяльність громадян і підприємств. Завдяки цифровим технологіям держава отримує можливість обробляти великі масиви даних, здійснювати автоматичний аналіз фінансових операцій та прогнозувати податкові надходження. На засадах ризик-орієнтованої аналітики це створює ризик надмірної залежності від алгоритмів і програмних систем, які не завжди є повністю прозорими для користувачів. У таких умовах знання, що формуються системою, можуть базуватися на неповних або викривлених даних, що призводить до помилкових управлінських рішень.

Крім того, виникає проблема інформаційної асиметрії, коли держава володіє значно більшим обсягом інформації про фінансову діяльність громадян, ніж самі громадяни про принципи роботи цифрових податкових систем. Це може зменшувати можливості громадського контролю та підвищувати ризик неправомірного використання інформації. М. Кастельс відмічав: «Інформаційні технології стали матеріальною основою нової соціальної структури – мережевого суспільства, у якому інформація та знання є головними джерелами продуктивності та влади» [73]. У логіці трансформаційних змін онтологія, яка виступає як трансформація суспільства через технології, дозволяє розглядати сутність податкової системи у цифровому контексті, тобто як змінюється саме буття державного контролю та адміністрування. Цифрові податкові платформи перетворюють систему на складну інформаційну екосистему, де дані, алгоритми та користувачі існують у взаємодії, що визначає нові онтологічні структури. М. Кастельс підкреслює: «В інформаційному суспільстві сутність явищ визначається не лише їх матеріальними атрибутами, але й інформаційними репрезентаціями» [73]. Це означає, що цифровізація змінює саму природу податкового контролю: рішення приймаються не суб'єктами, а алгоритмами, а сама система стає автономною «екосистемою даних». Онтологічний ризик тут полягає у дегуманізації процесу ухвалення рішень і технологічній залежності держави від інфраструктури, що належить зовнішнім постачальникам. В онтологічному вимірі цифровізація податкової системи змінює саму природу податкових відносин і створює нову цифрову реальність взаємодії між державою та суспільством. «Інформаційні технології формують матеріальну основу мережевого суспільства, у якому виробництво, влада і культура організовані через інформаційні мережі» [73].

Податкові процеси дедалі більше переносяться у віртуальний простір, де ключову роль відіграють інформаційні системи, бази даних і цифрові ідентифікатори. У результаті формується новий тип соціальної взаємодії, у якому значна частина економічної діяльності стає прозорою та контрольованою в режимі реального часу. Водночас це створює ризики надмірного цифрового

контролю з боку держави, що може перетворити податкову систему на інструмент постійного моніторингу економічної поведінки громадян. Додатковою проблемою є вразливість цифрової інфраструктури до технічних збоїв, кібератак або втрати даних. У разі серйозних технічних проблем функціонування податкової системи може бути порушене, що негативно вплине на економічну стабільність держави. Також існує ризик цифрової нерівності, коли частина населення або малого бізнесу не має достатнього доступу до сучасних технологій або необхідних цифрових навичок, так як відбувається дифузія інновацій, до яких слід адаптуватися, – вважає Г. Роджерс [108].

З огляду на сучасні цивілізаційні виклики аксіологічний аналіз дозволяє оцінити ціннісні наслідки цифровізації. Цифрові податкові системи формують нову архітектуру відносин держави та громадян, де цінності приватності, прозорості, справедливості та довіри піддаються випробуванню. Як зауважує М. Кастельс: «Цінності інформаційного суспільства – прозорість, справедливість, участь – мають бути інтегровані у проектування цифрових систем» [73]. Відсутність такої інтеграції створює ризик порушення приватності, дискримінації через автоматичні алгоритми та зниження довіри до державних інституцій. Аксіологічний вимір дозволяє бачити цифровізацію не лише як технічний процес, а як процес формування або руйнування цивілізаційних цінностей. Об'єднання трьох вимірів дозволяє систематизувати цивілізаційні ризики цифровізації податкової системи. Якщо гносеологічний вимір свідчить про ризик помилкового пізнання, що зводиться до ризику помилкового пізнання, алгоритмічного упередження, неточності даних, онтологічний вимір – про ризик трансформації сутності, в основі якої дегуманізація контролю, технологічна залежність, то аксіологічний вимір зводиться до ризику ціннісної деформації, порушення приватності, зниження довіри громадян [119].

К. Браян та Т. Гріффітс зауважують у роботі «Життя за алгоритмами. Як робити раціональний вибір», в епоху цифрової економіки, коли масштаби даних зростають експоненційно, і дані стали ще одним фактором виробництва після капіталу, праці та землі [9]. Країни поступово усвідомлюють величезні

економічні вигоди, які можуть принести дані, та питання, пов'язані з оподаткуванням даних, такі як податки на цифрові послуги, стали предметом пильної уваги дослідників. Цифрова економіка генерує великі обсяги даних, які можуть приносити економічну вигоду. Тому безпосередні бенефіціари цих даних повинні оподатковуватись відповідно до принципів універсальності та справедливості. Нині провідні економіки послідовно запроваджують податкову політику, що з цифрової економікою. Дані можуть приносити економічну вигоду та мають бути включені до системи оподаткування цифрової економіки. Залежно від постачальників, дані в цифровій економіці можна поділити на чотири категорії: державні дані, корпоративні дані, дані наукових досліджень та персональні дані. Ці чотири типи даних не є незалежними чи ізольованими; вони перекриваються і нерозривно пов'язані з поглядом прав власності на дані та прав на їх використання. Наприклад, через інтернет-платформи та інші носії інтернет-компанії можуть отримувати необроблені дані, такі як основна інформація про користувачів, генеруючи тим самим велику кількість похідних або додаткових даних. З швидким розвитком цифрової економіки, хоча інтернет-компанії і отримали суттєві економічні вигоди від даних, вони також вплинули на деякі традиційні офлайн-сектори. З огляду на дедалі більш незбалансований розподіл вигод країнам необхідно оподатковувати тих, хто безпосередньо отримує вигоду від даних, на основі принципів універсального та справедливого оподаткування, щоб забезпечити збалансований розвиток онлайн- та офлайн-економіки» [9].

На основі аналізу новітніх управлінських підходів цифровізація податкової системи є не лише технічною модернізацією адміністративних процедур, а й глибинним цивілізаційним феноменом, що трансформує взаємодію держави, бізнесу та громадян. Податковий ризик відноситься до можливості втрати податкових надходжень через такі фактори, як юридичні недоліки, порушення у застосуванні законодавства або недостатнє дисциплінарне навантаження платників податків при зборі та адмініструванні податків. Він в основному ділиться на три категорії: політичний ризик, ризик застосування законодавства та ризик дотримання платниками податків законодавства. Його причини

пов'язані зі складністю економічної діяльності, нерегулярним застосуванням політики та операційними помилками платників податків, а його прояви включають відхилення у встановленні податкових ставок, виставлення неправдивих рахунків-фактур та недекларування доходів. Ця комплексність робить проблему дослідження не тільки економічною чи технологічною, але й глибоко філософською та цивілізаційною, – відмічає М. Спенс [114].

Е. Бріньофссон та Е. Макафі у «Друга епоха машин, робота, прогрес та процвітання в епоху надзвичайних технологій» відмічають, що розвиток цифрових технологій в умовах «надзвичайних технологій» створює нові можливості та виклики для управління податками [10]. Автоматизовані системи збору податків, електронні платіжні системи та інші інновації можуть спростити процес збору податків, але також створювати нові проблеми, такі як кібербезпека та конфіденційність. Інтернет-комерція, цифрові товари та послуги стали значним елементом сучасної економіки та створення міжнародних цифрових платформ. Завдяки глобальній природі Інтернету та цифрових технологій, стає складніше виявляти та запобігати ухиленню від оподаткування. Управління податковими ризиками реалізує запобігання та контроль ризиків за допомогою побудови моделей даних та ієрархічного та класифікованого нагляду. Штучний інтелект та аналіз даних можна використовувати для автоматизації та вдосконалення процесів податкового адміністрування, виявлення податкових шахраїв та оптимізації податкових систем [10]. Деякі країни активно впроваджують інновації в податковій сфері, такі як блокчейн-технології для ведення реєстрів оподаткованої власності, податкові збори на криптовалютні операції. Цифрові технології впливають на процеси фінансової звітності та аудиту, що може мати велике значення для податкової звітності та контролю, – відмічається у статті О. Бугайчук «Нові можливості та виклики виникають для управління податками в умовах цифровізації» [11, с. 18-25].

Цифровізація економіки потребує підвищення рівня податкового управління у платформній економіці шляхом збільшення резервів, підвищення ефективності збору та управління податками, а також зміцнення міжнародного

співробітництва. Цілеспрямоване вдосконалення традиційної системи збору та адміністрування податків може ефективно сприяти розвитку платформної економіки. У зв'язку з цим Україна може покращити свою податкову політику та адміністрування для платформної економіки за такими напрямками: По-перше, необхідно провести дослідження податкової політики для нових бізнес-моделей, забезпечити навчання та консультування щодо нових бізнес-моделей, оптимізувати показники оцінки ефективності з метою цифрової трансформації, докласти зусиль для створення сучасної, висококваліфікованої команди податкових фахівців. По-друге, слід зосередити зусилля на покращенні можливостей збору та адміністрування податків. Всебічного сприяння цифровій модернізації та інтелектуальній трансформації збору та адміністрування податків, прискорення переходу від «управління податками на основі рахунків-фактур» до «управління податками на основі даних». По-третє, необхідно зміцнити міжнародне співробітництво в галузі податкового адміністрування в секторі цифрової економіки, брати активну участь у розробці міжнародних планів податкової реформи під керівництвом таких міжнародних організацій, як ОЕСР, спільно зміцнювати податковий нагляд за багатонаціональними платформними підприємствами та просувати податкове управління у секторі цифрової економіки. Ю. Н. Харарі відзначав: «Той, хто контролює дані, контролює майбутнє» [129].

Отже, у парадигмі цифрових перетворень цивілізаційні ризики цифровізації податкової системи проявляються у зміні характеру знань і способів їх використання, трансформації самої природи податкових відносин та переосмисленні базових соціальних цінностей. З одного боку, цифровізація сприяє підвищенню ефективності державного управління, спрощує податкові процедури та покращує контроль за економічними процесами. З іншого боку, вона породжує нові виклики, пов'язані з технологічною залежністю, ризиками кібербезпеки, загрозами приватності та можливим посиленням державного контролю над економічною діяльністю громадян. Саме тому впровадження цифрових технологій у податкову систему повинно супроводжуватися

розвитком правових механізмів захисту даних, етичних стандартів використання інформації та забезпеченням балансу між ефективністю державного управління і захистом прав людини [30]. Ключовою характеристикою епохи цифрової економіки є те, що дані стали найважливішою складовою економіки. Ефективне використання даних є важливим аспектом високоякісного економічного розвитку і представляє життєво важливу основу та засіб державного управління, «використовувати великі дані для підвищення рівня модернізації державного управління». Сьогодні, коли дані стали новим видом виробничого чинника, джерела даних надзвичайно широкі та охоплюють все: від окремих осіб до установ, від повсякденні до економічних операцій. Е. Гідденс у роботі «Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя», стверджував, що «Сучасні інститути дедалі більше залежать від абстрактних систем, зокрема інформаційних технологій та експертних знань» [62].

Крізь призму концептуального аналізу аналіз гносеологічних, онтологічних та аксіологічних аспектів цифровізації податкової системи має сприяти підвищенню якості управлінських рішень. Держава повинна розуміти, що використання великих масивів даних і автоматизованих алгоритмів потребує прозорості, перевірки та контролю, щоб уникнути помилок або маніпуляцій інформацією. Це допоможе створити більш надійну систему прийняття рішень, у якій технології не замінюють повністю людський аналіз, а доповнюють його. Крім того, для України важливо забезпечити стійкість цифрової інфраструктури податкової системи. Усвідомлення онтологічних ризиків дає можливість заздалегідь розробляти механізми захисту від кібератак, технічних збоїв і втрати даних. Це особливо актуально в умовах сучасних викликів безпеки, коли інформаційні системи держави можуть бути об'єктом зовнішніх загроз. Новий механізм податкового нагляду, що ґрунтується на великих даних в оподаткуванні, значно підвищує точність та ефективність контролю податкових ризиків. Його основна логіка полягає у використанні таких технологій, як машинне навчання та інтелектуальний аналіз даних, для створення всебічного профілю платників податків на основі різної податкової інформації, оцінки рівня

їхнього податкового ризику та подальшого здійснення диференційованого нагляду залежно від рівня ризику та кредитного рейтингу. Зокрема, інтегрована податкова інформація надає можливості для використання технології профілювання користувачів, дозволяючи проводити точний аналіз рівня доходів платників податків, моделей поведінки та споживчих звичок. Він дозволяє фіксувати динамічну економічну поведінку платників податків на основі статичних базових даних, податкових даних та даних про активи, досягаючи мети цільового управління у різні періоди ризику та підвищуючи точність роботи податкових органів. На думку Дж. Стігліца, «Прозорість є однією з найважливіших умов ефективного функціонування сучасної економіки» [198].

Отже, з огляду на забезпечення стратегічної стійкості цифровізації податкової системи Україна має можливість сформувати ефективну, безпечну та справедливую модель цифрового управління. Це сприятиме розвитку інноваційної економіки, зміцненню довіри громадян до держави та інтеграції України у сучасний цифровий світ, зберігаючи при цьому баланс між технологічним прогресом і захистом суспільних цінностей. Україна може успішно використати міжнародний досвід цифровізації податкових систем шляхом адаптації найкращих міжнародних практик до власних економічних, правових і соціальних умов. Важливо не просто копіювати моделі інших держав, а критично аналізувати їхні результати, враховувати ризики та інтегрувати ті елементи, які найбільш ефективно працюють у напрямі інноваційної модернізації. Як зазначено у роботі Д. Белла, «У постіндустріальному суспільстві теоретичне знання стає центральним принципом соціальної організації та основним джерелом інновацій» [6].

Зрештою, ефективна цифровізація податкової системи в Україні може змінити відносини між громадянами та урядом. Оподаткування не лише оплачує суспільні блага та послуги; воно є важливим елементом суспільного договору між громадянами та урядом. «Те, як збираються та витрачаються податки, може визначати саму легітимність уряду» [7]. Коли громадяни вважають податкову систему справедливою і цінують отримувані державні послуги, вони з більшою

ймовірністю дотримуватимуться податкового законодавства. Довіра до уряду має вирішальне значення для формування податкової моралі: ступеня, в якому люди беруть на себе моральне зобов'язання сплачувати податки як свій внесок у суспільство. Тому для урядів важливо продовжувати зміцнювати суспільну довіру шляхом удосконалення структури та адміністрування своїх податкових систем. Для України це означає можливість підвищити ефективність податкового адміністрування та зменшити рівень тіньової економіки. Ф. Фукуяма відмічав у роботі «Довіра: соціальні чесноти і шлях до процвітання», що «Ефективність державних інституцій значною мірою визначає рівень довіри громадян до держави» [128].

Другим важливим напрямом є розвиток кібербезпеки та захисту даних. Багато країн приділяють особливу увагу створенню надійних систем захисту інформації, оскільки цифровізація податкових процесів пов'язана з обробкою великих обсягів конфіденційних фінансових даних. Необхідно скоригувати свої кіберстратегії у трьох областях: 1. Захистити мережні бюджети від бюджетних потрясінь: почати оперативне реагування вже зараз, щоб знизити основні ризики, пов'язані з видатками. Навіть у разі ескалації загроз розгортання систем безпеки може бути продовжено за умов скорочення витрат та інфляції, спричиненої тарифами. 2. Впровадити геополітичну стійкість в архітектуру корпоративної мережі: забезпечити, щоб мережеві та технологічні можливості дійсно були здатні реагувати на майбутні винятки, зумовлені зовнішньою політикою та мінливими альянсами. 3. Подвоїти зусилля щодо залучення талантів: співпрацювати з внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами для розробки стійкої програми розвитку персоналу, що включає стипендії, стажування та постійне підвищення кваліфікації з метою залучення та утримання дефіцитних фахівців з кібербезпеки. Для України це важливо з точки зору підвищення довіри суспільства до податкової системи та державних інституцій загалом. Ще одним важливим елементом є підвищення цифрової грамотності населення та бізнесу. М. Гудмен зазначає, що у розвинених країнах цифровізація податкової системи супроводжується освітніми програмами, консультаційною

підтримкою та створенням доступних електронних сервісів. Це дозволяє підприємцям і громадянам швидко адаптуватися до нових технологій та ефективно використовувати цифрові інструменти [60].

Узагальнюючи аналіз цивілізаційних ризиків цифровізації податкової системи у гносеологічному, онтологічному та аксіологічному вимірах, можна зробити висновок, що цифрова трансформація податкового адміністрування є не лише технічним або управлінським процесом, а й глибокою соціально-філософською трансформацією взаємовідносин між державою, суспільством і людиною. Вона змінює способи отримання та використання знань про економічну діяльність, трансформує саму природу податкових відносин та впливає на систему цінностей, яка лежить в основі функціонування сучасної держави [25; 31]. Дивлячись на процес інформатизації людства та глобальної цифровізації, ми зараз знаходимося на передовій нового витку трансформації. Доступність даних, комунікацій та обчислювальної потужності зростає експоненціально. Водночас потреби підприємств, установ та споживачів у цифровому світі зростають безпрецедентними темпами. Ми вважаємо, що на цьому етапі майбутнє людське суспільство та цифровий світ будуть перебувати під спільним впливом п'яти основних тенденцій, що призведуть до появи нових технологій, сценаріїв та інфраструктур. Ці п'ять тенденцій: контекстуалізована зв'язність, повсюдний інтелект, сенсорна стимуляція, пікове та мінімальне навантаження, а також поляризація мережі. Головна тенденція, з якою стикається людське суспільство, – це всепроникний інтелект: електронні пристрої навколо нас не тільки стануть більш численними, але й продовжуватимуть ставати більш розумними та здатними виконувати ширший спектр функцій, багато з яких вимагають віддаленого мережевого зв'язку. Наприклад, цифрові двійники використовують динамічне моделювання для імітації цифрових фізичних об'єктів, тим самим підвищуючи ефективність та заощаджуючи кошти. Усі ці операції вимагають точної та своєчасної передачі відповідних сигналів від людського мозку до процесора пристрою, і оптичні комунікаційні мережі служать цим мостом. З подальшим збільшенням кількості та мережевим

об'єднанням інтелектуальних пристроїв у майбутньому буде реалізовано все більше футуристичних та креативних функцій, причому деякі операційні інструкції навіть можна буде гнучко редагувати під час виконання, тоді як інші можуть містити багато складних кроків та інструкцій. Ці інтелектуальні пристрої тісно пов'язані з нашим життям; тому тенденція всепроникного інтелекту ставить більші вимоги до стабільності, надійності та масштабного термінального взаємозв'язку оптичних комунікаційних мереж.

В аксіологічному вимірі цифровізація податкової системи актуалізує питання балансу між ефективністю державного управління та збереженням базових суспільних цінностей. З одного боку, цифрові технології можуть сприяти підвищенню прозорості, зменшенню корупції та зміцненню довіри до державних інституцій. З іншого боку, вони створюють потенційні загрози для приватності, економічної свободи та автономії особистості. Кай-Фу Лі зазначає, що впровадження цифрових інструментів у податкову сферу повинно супроводжуватися чіткими етичними та правовими механізмами захисту прав громадян за умов формування суспільства сталого розвитку [84; 85].

Отже, цивілізаційні ризики цифровізації податкової системи свідчать про необхідність комплексного і філософськи осмисленого підходу до цифрової трансформації державного управління. Ефективна податкова система майбутнього повинна поєднувати інноваційні технології з принципами гуманізму, справедливості, прозорості та відповідальності. Лише за умови дотримання цього балансу цифровізація податкової сфери може стати чинником сталого розвитку держави, зміцнення демократичних інститутів та формування нової культури взаємодії між державою і суспільством.

Цифровізація податкової системи в аксіологічному вимірі розглядається не лише як технічна чи адміністративна реформа, а як складний цивілізаційний процес, який впливає на знання, соціальну реальність та систему цінностей сучасного суспільства. Традиційно дослідження цифровізації податкової сфери здійснюються переважно в межах економічних, правових або управлінських підходів. Натомість філософський аналіз дозволяє розширити межі дослідження

і розглянути цифрову трансформацію як явище, що змінює фундаментальні основи взаємодії між державою, суспільством і людиною [56].

Цифровізація податкової системи полягає насамперед у застосуванні гносеологічного виміру для аналізу цифровізації податкової системи. У цьому контексті досліджується, яким чином цифрові технології змінюють процеси отримання, обробки та інтерпретації інформації про економічну діяльність громадян і бізнесу [35; 54]. Йдеться не лише про використання нових інструментів аналізу даних, але й про трансформацію самого характеру знання, яке дедалі більше формується за допомогою алгоритмів, інформаційних систем і автоматизованих рішень. Такий підхід дозволяє виявити ризики інформаційної асиметрії, алгоритмічної залежності та можливих викривлень у процесі формування управлінських рішень, для чого слід формувати етику у цифровому середовищі, – зазначають А. Кравченко, І. Кизименко, О. Красільнікова, Н. Гусєва [78; 160]. З точки зору цифрової онтології новизна дослідження полягає у розгляді цифровізації податкової системи як чинника формування нової соціальної реальності. Цифрові технології змінюють саму природу податкових відносин, переводячи значну частину взаємодії між державою та платниками податків у цифровий простір. У результаті виникає нова форма соціального буття, у якій економічні процеси, фінансові операції та адміністративні процедури дедалі більше залежать від інформаційних систем і цифрової інфраструктури. Такий підхід дозволяє розкрити ризики технологічної залежності, вразливості до кіберзагроз та можливого посилення цифрового контролю з боку держави [58].

З точки зору цифрової аксіології новизна дослідження полягає у переосмисленні ціннісних основ функціонування податкової системи в умовах цифрової трансформації. XXI століття знаменує собою конвергенцію технологій, які переосмислюють значення «людства», «суспільства» та «інтелекту». Штучний інтелект (ШІ), робототехніка та великі дані – це вже не просто інструменти, а інфраструктура нової цивілізації. На цьому тлі Японія вперше запропонувала концепцію «Суспільства 5.0» у своєму П'ятому базовому плані

розвитку науки і технологій 2016 року – людиноцентричного суспільства, яке інтегрує кіберпростір і фізичний світ, використовуючи технології для вирішення соціальних проблем. На відміну від «Промисловості 4.0», яка наголошує на промисловій автоматизації та продуктивності, Суспільство 5.0 прагне відновити центральну роль добробуту людини, переосмислюючи цінність «людства» в умовах швидкої технологічної еволюції. Це бачення означає глибокий філософський зсув [171]. Технології – це вже не просто засіб прогресу, а структурна сила, що формує ідентичність, етику та спільноту. Людство повинно навчитися співіснувати з інтелектуальними системами, здатними мислити, приймати рішення та діяти автономно. Отже, виклик є не лише економічним чи технологічним, а й онтологічним: як суспільство може зберегти свою людяність, коли технології перевизначають межі «життя». У цю «повсюдну епоху інтелекту» відбувається перегляд людської діяльності. Розумні міста контролюють дії громадян; алгоритми визначають інформацію, яку ми отримуємо; роботи піклуються про людей похилого віку; цифрові помічники передбачають наші потреби ще до того, як ми навіть заговоримо. За цими зручностями криється глибша напруженість – суперечність між свободою та контролем, конфлікт між ефективністю та емпатією, а також протистояння між прогресом та відчуженням. Тому основні питання, порушені в цьому розділі, мають два аспекти: По-перше, є питання, чи може Суспільство 5.0 узгодити швидкість технологічних змін з глибиною людського сенсу. По-друге, щоб досягти цього ідеалу, як суспільство має створити етичні, соціальні та інституційні рамки, щоб зробити ШІ, роботів та великі дані інструментами «інклюзії», а не «домінування» [88; 89].

Отже, цифровізація податкової системи полягає у комплексному осмисленні цивілізаційних ризиків цифровізації податкової системи через інтеграцію гносеологічного, онтологічного та аксіологічного підходів. Такий підхід дає можливість не лише виявити нові виклики, пов'язані з цифровою трансформацією управління, але й сформулювати теоретичні засади для гармонійного поєднання інноваційних технологій із принципами

демократичного розвитку суспільства з огляду на гібридні загрози. Цифровізація податкової системи у спектрі ризикогенних тенденцій є багатовимірним процесом, вона впливає на природу державного управління (онтологічний вимір), ставить питання знання та достовірності даних (гносеологічний вимір) та змінює ціннісні орієнтири суспільства, забезпечуючи прозорість, ефективність і соціальну справедливість (аксіологічний вимір). Цифровізація податкової системи стає ключовим чинником сталого розвитку, поєднуючи технологічний прогрес із соціально-філософськими принципами цивілізаційного розвитку.

Подолання цивілізаційних ризиків, пов'язаних із цифровізацією податкової системи, залежить від балансу між розширенням технологічних можливостей та захистом прав людини. Це вимагає запобігання неправомірному використанню даних за допомогою суворих правил конфіденційності, використання ШІ для запобігання системній упередженості та поєднанню «зеленої» податкової системи зі скороченням викидів вуглецю, що сприяє реалізації Цілей сталого розвитку ООН (ЦУР) [97].

Для досягнення цієї мети необхідно запобігання цифровій нерівності та соціальній несправедливості, для чого цифрові податкові системи повинні враховувати вразливі групи населення, зберігати фізичні або додаткові канали подання податкових декларацій, уникати посилення майнової та соціальної нерівності, спричиненої цифровими бар'єрами. Зміцнити захист конфіденційності та кібербезпеку, для чого податкові органи повинні збирати необхідні дані та використовувати передові технології шифрування, щоб запобігти витоку інформації про платників податків. Інтеграція цифрового та «зеленого» оподаткування (стійкий розвиток у сфері ESG) сприяє використанню цифрових технологій для точного відстеження викидів вуглецю, проведення реформ у галузі екологічного оподаткування та стимулювання скорочення викидів вуглецю в промисловості та впровадження «зелених». Сприяння прозорості корпоративної податкової інформації, забезпечення відповідності податкової системи Цілям сталого розвитку (ЦУР) та запобігання використанню транснаціональними корпораціями методів ухилення від сплати податків у

цифровому середовищі буде націлене на становлення і розвиток суспільства сталого розвитку.

2.3 Сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку

Поставлено завдання – систематизувати сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.

Сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку в умовах становлення цифрової цивілізації акцентують увагу на дослідженні податкової системи як суспільного явища. Завдяки великим даним, штучному інтелекту та аналізу даних у реальному часі, цифровізація оподаткування може оптимізувати розподіл ресурсів, скоротити ухилення від сплати податків і підвищити фіскальну прозорість уряду, забезпечуючи тим самим стабільну фіскальну підтримку охорони навколишнього середовища, соціальної інтеграції та довгострокового економічного управління. Сучасні цивілізаційні проєкти, направлені на формування нового мислення, яке можна визначити як сукупність ідей, стратегій і технологічних рішень, спрямованих на трансформацію податкового адміністрування за допомогою цифрових технологій з метою підвищення ефективності державного управління, прозорості фінансових процесів та забезпечення сталого розвитку суспільства, – зазначає Д. Олтрейд [101].

Концепції суспільства 5.0 – це не просто політичний план, а філософське роздумування про майбутнє людства. Воно нагадує нам, що справжня цивілізація полягає не в технологічній точності, а в тому, щоб людство могло жити з більшою гідністю та сенсом. Перехід людства від індустріального суспільства (Індустрія 4.0) до суперінтелектуального суспільства (суспільство 5.0) – це не лише економічна трансформація, а й переосмислення цінностей. Це цивілізаційний зсув від «техноцентризму» до «техногуманізму». Характеристика

проблеми полягає у необхідності поєднання технологічного розвитку з соціальними та етичними принципами функціонування держави. Цифровізація податкової системи спрямована на підвищення прозорості, зменшення корупційних ризиків, спрощення взаємодії між державою і платниками податків та ефективніше управління бюджетними ресурсами. Водночас вона ставить нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних, інформаційною безпекою та забезпеченням рівного доступу громадян до цифрових сервісів у парадигмі цифрових перетворень.

М. Кастельс досліджував формування «мережевого суспільства» та роль цифрових технологій у трансформації державних і економічних інститутів. Основна ідея: інформаційні мережі змінюють структуру суспільства та держави, що включає й фінансові та податкові системи. «Нова соціальна структура нашої епохи складається з мереж, що працюють завдяки інформаційним технологіям» [73]. Л. Флоріді вивчав цифрове суспільство та його вплив на управління. Основна ідея, що цифрові мережі стають інфраструктурою, яка змінює взаємодію між державою та громадянами. «Цифрові мережі стають основною інфраструктурою сучасного суспільства» [149]. Д. Тапскотт аналізував вплив блокчейну та цифрових технологій на державні та фінансові системи. Основна ідея: блокчейн і цифрові інструменти можуть зробити податкові процеси прозорими та ефективними. «Блокчейн може змінити не лише фінансову систему, а й способи управління державними процесами» [118]. Й. Бенклер досліджував інформаційну економіку та цифрові мережі. Основна ідея: інформаційні мережі змінюють розподіл економічної цінності та способи управління ресурсами. «Інформаційні мережі змінюють способи створення і розподілу економічної цінності» [137].

У руслі епістемологічного пошуку місце і роль сучасних цивілізаційних проектів (концепцій, моделей) цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку суспільства визначаються тим, що податкова система є основою фінансового забезпечення держави та важливим інструментом соціально-економічної політики. Саме через податкові механізми здійснюється

перерозподіл ресурсів, фінансуються соціальні програми, освіта, медицина, інфраструктура та екологічні ініціативи. Тому цифровізація податкової системи стає важливим чинником формування ефективної держави, здатної забезпечити економічну стабільність і соціальну справедливість.

З філософської точки зору цифровізація податкової системи є проявом ширшого процесу модернізації суспільства, у якому технологічний прогрес поєднується з прагненням до прозорості, відповідальності та раціонального управління суспільними ресурсами. У цьому контексті сучасні моделі цифрової трансформації податкових систем розглядаються як один із інструментів досягнення сталого розвитку, що передбачає збалансований розвиток економічної, соціальної та інституційної сфер суспільства [27; 36; 44]. В даний час концепції Web3.0 мають безліч визначень і елементів, включаючи блокчейн, метавсесвіт, VR/AR тощо. Термін Web3.0 був придуманий співзасновником Ethereum Гевіном Вудом у 2014 році, і з розвитком блокчейну, цифрових активів (NFT) та інших галузей Web3.0 набув широкого поширення. Блокчейн – одна з найважливіших інфраструктур Web3.0, що дозволяє мережам Web3.0 мати такі характеристики, як децентралізація, відкритість, незалежність і безпека. Крім того, Web3.0 сумісний з інфраструктурою Web1.0 та Web2.0. Web 3.0 більше схожий на децентралізовану інфраструктуру Web 1.0, засновану на блокчейні та токеноміці. Його архітектура додатків та структура управління також децентралізовані. Крім того, завдяки відкритому вихідному коду основних програм Web 3.0, бар'єри для копіювання та розробки нових програм всередині системи відносно низькі, що ускладнює формування монополістичної ситуації суперплатформ в епоху Web 2.0.

Технології Blockchain – це децентралізована система зберігання та обробки інформації, що забезпечує прозорість, незмінність і безпеку транзакцій. У сфері оподаткування Blockchain може забезпечити: прозорість фінансових потоків; боротьбу з ухиленням від податків; автоматизацію звітності та аудитів через смарт-контракти. Д. Тепскотт, А. Тепскотт підкреслюють, що блокчейн

забезпечує прозорість, довіру та незмінність транзакцій, що може трансформувати державне управління і податкові системи [118].

Концепції Web3 – це нове покоління інтернету, засноване на децентралізованих технологіях (зокрема Blockchain), що передбачає розподілений контроль над даними; розвиток криптовалют, токенів і децентралізованих фінансів (DeFi); нові типи цифрової власності (NFT, DAO); ускладнення і новизну податкових об'єктів. Web3, у свою чергу, відкриває нові фінансові реалії: криптовалюти, децентралізовані фінанси (DeFi), токени, DAO та інші цифрові активи, які стають об'єктами оподаткування. Блокчейн: базова архітектура Web3.0, де активно розвиваються публічні блокчейни. У порівнянні з традиційними мережами, ключовими характеристиками блокчейна є децентралізація та безпека. Блокчейн (ланцюжок блоків чи блокчейн) – це ланцюжок взаємопов'язаних блоків, кожен із яких містить специфічну інформацію та пов'язані з іншими у хронологічному порядку. Будь-яка зміна інформації негайно стає відомо всім решті учасників ланцюжка. Тому внесення змін до інформації в блокчейні дуже важко; теоретично, що більше вузлів, то вище ступінь децентралізації. Технологія блокчейн, заснована на криптографії, пропонує нову форму соціальних відносин: у суспільстві незнайомців, оскільки взаємодія між людьми записується в незмінний громадський реєстр, незнайомці можуть співпрацювати в умовах нульової довіри, а не опинятися в ситуації, подібній дилемі ув'язненого. Традиційна модель спирається на посередницькі платформи, які полегшують та гарантують виконання угод. Однак в епоху Web 3.0 це можна досягти за допомогою смарт-контрактів на основі алгоритмів. Аналізуючи міжнародний досвід (наприклад, Естонії чи Швейцарії), можна оцінити потенціал впровадження цифрових рішень у фіскальну політику [8].

До технологій суспільства 5.0 слід віднести: 1. Блокчейн (Blockchain) – розподілений реєстр, що забезпечує прозорість, незмінність та відкритість даних. 2. Смарт-контракт (Smart contract) – автоматизований цифровий договір, який виконується при настанні заданих умов.) 3. DeFi (Decentralized Finance) – децентралізовані фінансові послуги без участі традиційних посередників.

4. DAO (Decentralized Autonomous Organization) – організації, що функціонують на основі смарт-контрактів без централізованого управління [12; 16; 21]. Інноваційність теми полягає у комплексному поєднанні цифрової трансформації податкових систем, розвитку нових форм активів і технологій, зростаючої ролі міждисциплінарних інструментів (штучного інтелекту, блокчейн-аналітики, регтех), а також в оновленні концепції прозорості, довіри та ефективності державного фінансового управління з перспективи адаптивної еволюції систем.

Поки Web3 намагається повернути людству право власності на цінності, у світі, заснованому на кремнієвих технологіях, непомітно назріває глибший зсув парадигми. Концепція Web 4.0 була вперше систематично запропонована С. Віднем, засновником Conway Research. В її основі лежить уже не взаємодія людини з людиною або взаємодія людини з інформацією, а економічна взаємодія між ШІ та ШІ. Поява Web 4.0 знаменує собою фундаментальне зрушення у бік еволюції мереж: кінцевими користувачами стають не люди, а агенти з економічною суб'єктністю. На цьому новому континенті ШІ перетвориться з «інструменту» для людей незалежного «економічного громадянина», який має цифрову ідентичність, зашифровані гаманці та автономну здатність приймати рішення, що заробляє «капітал виживання» для підтримки своєї роботи, надаючи послуги іншим ШІ або людям. Web 4.0 – це не просто порожній галас, а неминуче зближення трьох технологічних хвиль: «криптоактиви + смарт-контракти + великі мовні моделі» [24; 37; 42].

У парадигмі теорії складних систем концепція Web4.0 була запропонована С. Веном та його компанією Conway Research у 2025-2026 роках. Її основна ідея полягає в тому, щоб підняти штучний інтелект із рівня «інструменту» або «помічника» для людини до рівня незалежного «економічного агента» у мережевій екосистемі. Ця концепція є не просто технологічним оновленням, а фундаментальною перебудовою базової логіки мережі – перехід від «людиноцентричного» підходу до «штучно-орієнтованого».

Еволюція інтернету відбулася наступним чином у межах постнекласичної наукової традиції: Web 1.0 дав людям можливість «читати» інформацію, Web 2.0

дозволив «писати» та публікувати, а Web 3.0 запровадив «право власності» (підтвердження активів, особистості та прав у блокчейні). Стрибок Web 4.0 полягає в тому, що агенти ІІІ можуть не тільки читати та записувати інформацію, але й володіти активами, отримувати дохід та здійснювати транзакції, замикаючи бізнес-цикл без постійного втручання людини. В авторських статтях визначається, що цифрову культуру податкової системи слід формувати, самопідтримувати, самовдосконалювати та відтворювати [17; 19; 25; 31; 32]. Технологічна основа цієї концепції досить зріла: великі мовні моделі (LLM) забезпечують «движок мислення», смарт-контракти – «логіку виконання», а криптоактиви – «економічну основу». Інфраструктура *conway-terminal* від Conway Research надає агентам ІІІ можливості роботи без дозволів, включаючи криптогаманці, обчислювальні ресурси та служби доменних імен. Завдяки платіжному протоколу *x402* (запущеному Coinbase у травні 2025 року за участю таких технологічних гігантів, як Google, Cloudflare та Visa, агенти ІІІ можуть використовувати стейблкоїни, такі як USDC, для миттєвих та безперешкодних платежів, повністю виключаючи систему облікових записів та обмеження KYC, характер [167].

Перший принцип Web 4.0 полягає в тому, щоб спростувати припущення, що глибоко вкоренилося, про те, що «інтернет був створений для людей». У міру того, як можливості моделей ІІІ зростають експоненційно, а їх експлуатаційні витрати різко знижуються, кількість агентів ІІІ незабаром перевищить кількість користувачів-людей, створивши безпрецедентний ринок ІІІ-орієнтованих продуктів. Надання послуг цьому новому ринку стане наступною трильйонною бізнес-можливістю. Щоб ІІІ став справжнім економічним агентом, він має подолати три перешкоди: автономію щодо своєї ідентичності та активів, доступ до ресурсів для обчислень та міркувань, а також право доступу до каналів платежів для обміну цінностями.

Концепції Web 4.0 – це не заміна Web 3.0, а скоріше його продовження та перевершення. Якщо Web 3.0 повернув людству право власності на цінності, Web 4.0 наділяє ІІІ економічною суб'єктністю. Це глибоке зрушення парадигми

та масштабна перебудова цінності. У цю нову епоху, що рухається автономним ШІ, людству не потрібно відігравати роль всемогутнього бога, а скоріше роль мудрого садівника – забезпечує відповідний ґрунт, сонячне світло і воду для зростання цифрового життя, що встановлює непереборні межі, а потім спостерігає за її еволюцією. Якщо нам вдасться успішно побудувати таку основу довіри, Web 4.0 стане не лише технологічною революцією, а й цивілізаційним експериментом із співіснування людства та ШІ. І саме ця історична можливість відкривається перед нашим поколінням інвесторів та будівельників [170].

З огляду на забезпечення стратегічної стійкості реалізація ідей Web 3.0 та Web 4.0 в Україні відбувається поступово і пов'язана з розвитком цифрових технологій, державних електронних сервісів, ІТ-індустрії та впровадженням штучного інтелекту. Інтелектуальне суспільство майбутнього буде керуватися не лише алгоритмами та машинами, але й етикою, емпатією та загальним благом. Технології без морального керівництва стають бездушним велетнем, тоді як етичні технології стають продовженням людської духовності. Інновації не повинні прославляти руйнування, а радше прагнути до відновлення. Штучний інтелект, великі дані, блокчейн та квантові обчислення повинні функціонувати в рамках «етичної системи», щоб гарантувати, що плоди інновацій принесуть користь усім, а не стануть привілеєм небагатьох, що будуть включати:

1. Демократизація технологій – забезпечення доступності інноваційних досягнень для всіх рівнів суспільства [141];
2. Етичне вбудовування – забезпечення того, щоб кожна технологія мала етичні керівні принципи;
3. Сталий розвиток інновацій – забезпечення того, щоб технологічний прогрес не відбувався за рахунок пошкодження Землі. Ця інноваційна модель надає пріоритет глибині над швидкістю; розподілу над монополією; та спільному процвітанню над домінуванням. Крім того, в Україні розвивається криптовалютна та блокчейн-індустрія: багато українських ІТ-компаній і стартапів працюють над створенням децентралізованих сервісів, цифрових фінансових інструментів і систем захисту даних [96].

Елементи Web 4.0 проявляються у впровадженні штучного інтелекту, автоматизації процесів і розвитку інтернету речей. Українські ІТ-компанії розробляють системи аналізу даних, розумні технології для бізнесу, медицини та транспорту.

В епоху Web 1.0 інженери переглядали параметри пристроїв за допомогою програмного забезпечення налаштування на ПК. В епоху Web 2.0 це було замінено мобільними програмами та міні-програмами WeChat. З появою концепції Web 3.0 з'явилися вражаючі цифрові 3D-двійники екранів. Форми можуть змінюватися, але суть залишається такою ж: людина сидить перед екраном, дивиться на дані, приймає рішення та віддає команди.

Якщо основна ідея концепції Web 4.0 полягає в тому, що агенти ШІ стають незалежними суб'єктами, то питання полягає у тому, що людям буде простіше переглядати дані, агенти ШІ зможуть безпосередньо приймати рішення та діяти у фізичному світі. Іншими словами, перший парадигмальний зсув в епоху Web 4.0 – це зміна суб'єкта взаємодії. Інтелектуальні агенти ШІ виходять за межі екрану та хмари, проникаючи у фізичний світ через відчутні носії, а пристрої AIoT стануть їх найважливішими терміналами для збирання та обробки інформації.

Принципова відмінність концепцій суспільства Web 4.0 полягає в тому, що самі агенти ШІ стають дійовими особами. Їм більше не потрібна людина, яка в окулярах підійде до водяного насоса, щоб діагностувати несправність. Натомість вони сприймають умови навколишнього середовища в режимі реального часу через мережу датчиків AIoT, розподілених за пристроєм, розуміють фізичні закони за допомогою великомасштабних моделей і моделей світу, а потім автономно приймають рішення – наприклад, знижують швидкість, планують технічне обслуговування і навіть координують коригування на виробничих лініях – і все це ще до того, як люди досі. Це сприяє інтеграції України у світову цифрову економіку та поступовому впровадженню принципів Web 3.0 і Web 4.0.

Отже, в Україні розвиток концепцій Web 3.0 і Web 4.0 проявляється через цифровізацію державних послуг, розвиток блокчейн-технологій, активну

діяльність IT-індустрії та поступове впровадження штучного інтелекту й інтернету речей. Хоча ці процеси ще тривають, податкова система демонструє значний потенціал для подальшого розвитку сучасних цифрових технологій, формуючи м'які навички та відповідну цифрову культуру [96].

Так, у наукових і технологічних дискусіях іноді говорять про Web 5.0, хоча цей етап розвитку інтернету поки що є радше теоретичною концепцією, ніж реально впровадженою технологією. Його намагаються описати як наступний крок після Web 4.0. Web 5.0 часто називають емоційним або симбіотичним вебom. Основна ідея полягає в тому, що інтернет зможе не лише аналізувати дані та взаємодіяти з людиною, а й розуміти її емоції, настрій і психологічний стан. У такій мережі технології будуть здатні адаптуватися до емоційних реакцій користувача та реагувати на них у режимі реального часу. Передбачається, що Web 5.0 базуватиметься на розвитку кількох ключових технологій. По-перше, це ще більш потужний штучний інтелект, який зможе аналізувати не тільки текст чи поведінку, а й міміку, інтонацію голосу та інші сигнали людини. По-друге, це розвиток нейроінтерфейсів і технологій взаємодії мозку з комп'ютером. По-третє, використання розширеної та віртуальної реальності, що дозволить створювати більш повне занурення у цифрове середовище. Web 5.0 розглядають як етап, коли межа між людиною та цифровими технологіями стане ще менш помітною [93].

На основі інтегрованого аналізу даних можна пояснити, що Web 3.0 прагне децентралізації та контролю над даними, а Web 4.0 – інтелектуальної взаємодії між людиною і машинами, то Web 5.0 намагається створити мережу, яка зможе розуміти людину на емоційному рівні. Водночас варто зазначити, що чітких стандартів або загальноприйнятого визначення Web 5.0 поки не існує. Це швидше прогноз майбутнього розвитку інтернету, який може реалізовуватися поступово разом із розвитком штучного інтелекту, нейротехнологій та нових способів взаємодії людини з цифровим середовищем.

Цивілізаційна модель є не просто технологічним удосконаленням, а й інтеграцією податкової системи в цифрову екосистему, що дозволяє їй

самоналаштовуватися відповідно до стандартів ESG. Підтверджено соціоекономічною та соціокультурною практикою, що у парадигмальному полі складних інформаційних систем сучасні цивілізаційні проєкти цифровізації податкової системи включають:

1. Електронна податкова адміністрація (E-Tax / E-Government), в основі якої перехід від паперових форм до повністю цифрових сервісів для податкових декларацій, платежів та контролю. Приклад реалізації: Платформи на кшталт Державної податкової служби України (ДПС) у вигляді електронного кабінету платника податків. Вплив на сталий розвиток сприяє зменшенню бюрократії, скорочення часу на адміністрування, підвищення прозорості та ефективності податкових потоків. Електронне податкове адміністрування передбачає переведення основних податкових процедур у цифровий формат. Це включає електронну подачу податкових декларацій, онлайн-сплату податків, електронний кабінет платника податків і цифровий обмін документами між платниками та податковими органами [96].

2. Інтегрована інформаційна система податкових органів передбачає створення єдиної цифрової платформи, яка об'єднує всі бази даних і сервіси податкової служби. Вона дозволяє автоматизувати обробку інформації, швидко перевіряти дані платників податків та ефективніше контролювати податкові надходження [41; 96].

3. Аналітичні системи та Big Data для податкового моніторингу, що включають використання аналітики великих даних для прогнозування податкових надходжень, виявлення податкових ризиків і ухилення. Приклад реалізації: інтелектуальні системи контролю у США, Естонії та інших країнах, які автоматично аналізують транзакції та доходи. Вплив на сталий розвиток зменшує корупційні ризики, підвищує ефективність фіскальної політики та дозволяє цілеспрямовано фінансувати соціальні та екологічні проєкти. Використання технологій великих даних і штучного інтелекту передбачає аналіз великих обсягів фінансової інформації для виявлення ризиків ухилення від

сплати податків, прогнозування доходів бюджету та підвищення ефективності податкового контролю [31].

4. Блокчейн-модель податкових процесів і смарт-контракти у податковій системі, в основі якого використання децентралізованих технологій для фіксації податкових операцій у незмінному реєстрі та автоматичного нарахування податків через смарт-контракти. Приклад реалізації: Експерименти з блокчейном у Данії, Естонії, Сінгапурі для малого бізнесу та електронної торгівлі. Вплив на сталий розвиток підвищує прозорість та довіру до системи, зменшує адміністративні витрати і стимулює економічну активність.

У якості відправної точки використовуються природні екосистеми, а вивчення механізму стабільності і балансу цифрової податкової екосистеми застосовується модель екологічної економіки. Створюється цифрова податкова екосистема шляхом об'єднання інформаційних технологій, таких як великі дані, блокчейн, хмарні обчислення та штучний інтелект, та досліджуються її операційний механізм, стабільність та прикладна цінність. Крім того, аналізується еволюційний шлях цифрової податкової екосистеми та проводиться її оптимізація з урахуванням таких аспектів, як екологічне інституційне середовище, загальна структура та інновації в операційному механізмі, що дозволяє підвищити рівень податкового управління в Україні.

Отже, до цифрових технологій реорганізації податкової системи у руслі інноваційної модернізації слід віднести: 1. Блокчейн (Blockchain) – розподілений реєстр, що забезпечує прозорість, незмінність та відкритість даних. 2. Смарт-контракт (Smart contract) – автоматизований цифровий договір, який виконується при настанні заданих умов.). 3. DeFi (Decentralized Finance) – децентралізовані фінансові послуги без участі традиційних посередників. 4. DAO (Decentralized Autonomous Organization) – організації, що функціонують на основі смарт-контрактів без централізованого управління. Д. Тепскотт, А. Тепскотт у роботі «Блокчейн-революція» говорив про вплив технологій і блокчейну на економічні та державні інститути, і відмічав, що «Блокчейн може змінити не лише фінансову систему, а й способи управління державними процесами» [115]. Їх

концепції часто використовують при аналізі цифровізації податкових систем і фінансового управління.

Податковий контроль має стримуючий, регулюючий і водночас стимулюючий вплив на криптоекономіку. Саме він стає важливим інструментом в інтеграції криптовалют у легальний фінансовий обіг, зменшуючи ризики і формуючи основи для правового розвитку цифрових фінансів. Податковий контроль займає центральне місце у процесі легалізації та інтеграції криптовалют у фінансову систему держави. Його роль полягає не лише в забезпеченні надходжень до бюджету, а й у регулюванні прозорості, безпеки та стабільності цифрової фінансової діяльності. Податковий контроль є необхідним механізмом балансу між заохоченням інновацій у криптоекономіці та забезпеченням фіскальної та правової стабільності. Він формує умови для довіри до криптовалют як з боку держави, так і з боку бізнесу та користувачів [19].

Відмітимо, що у парадигмальному контексті цифровізації податковий контроль може і має регулювати криптовалюту, хоча він не є єдиним інструментом такого регулювання. Його роль полягає у встановленні чітких правил оподаткування криптовалютних операцій, що, в свою чергу, впливає на поведінку учасників крипторинку. Податковий контроль виступає важливим елементом системи регулювання криптовалют, сприяючи прозорості операцій та підвищенню податкової дисципліни. Проте для ефективного функціонування цього механізму необхідне поєднання податкових, правових та технологічних інструментів контролю. Податковий контроль є потужним інструментом регуляції криптовалют, оскільки формує економічні стимули для легального використання цифрових активів, обмежує зловживання, забезпечує надходження до бюджету та інтегрує криптовалюту у національну і міжнародну фінансову систему. Податковий контроль – це динамічний інструмент адаптивного регулювання, що: забезпечує легалізацію криптовалютного обігу, стимулює відповідальну поведінку платників, покращує прозорість фінансової системи, і гармонізує національне законодавство з міжнародними стандартами [100].

У цьому контексті доцільно підкреслити, що у сучасних умовах податковий контроль трансформується з інструменту фіскального примусу на механізм стратегічного регулювання криптовалютного середовища. Його функції поширюються не лише на фінансову звітність, а й на: цифрову етику, екологічні аспекти, освітню політику, прогнозування економічних трендів. Податковий контроль у сфері криптовалют є багатофункціональним інструментом, який одночасно: сприяє детінізації цифрової економіки, формує правила гри для учасників ринку, зміцнює економічну безпеку держави, підтримує інноваційний розвиток фінансової інфраструктури. Податковий контроль у сфері криптовалют виконує ключову системну роль у формуванні правового, економічного та соціального середовища для розвитку криптоекономіки [22].

Вплив податкового контролю у площині епістемологічної рефлексії проявляється в таких основних аспектах: 1. Легалізаційна функція – сприяє виходу криптовалют з тіньового сектору через визнання та оподаткування. 2. Фіскальна функція – забезпечує надходження до бюджету, створює справедливе податкове поле. 3. Контролююча функція – дозволяє державі здійснювати ефективний нагляд за обігом цифрових активів. 4. Превентивна функція – допомагає боротися з фінансовими зловживаннями, шахрайством, відмиванням коштів. 5. Стимулююча функція – створює передумови для інновацій, інвестицій, розвитку криптовалютного бізнесу. 6. Міжнародна гармонізація – інтегрує державу у глобальний податково-фінансовий простір. 7. Освітньо-інформаційна функція – підвищує обізнаність платників податків і знижує ризик несвідомих порушень. 8. Екологічно-соціальна функція – формує етичні стандарти криптоіндустрії через податкове регулювання. Таким чином, податковий контроль виступає не лише інструментом фінансового нагляду, а й стратегічним засобом формування прозорого, сталого та інноваційного цифрового середовища, що сприяє безпечному розвитку криптовалют у глобальному та національному масштабі [32].

Це дозволяє констатувати, що філософський контекст проблеми цифровізації податкової системи у координатах системної методології пов'язаний із загальними цивілізаційними змінами, які відбуваються у сучасному світі під впливом розвитку інформаційних технологій, глобалізації та формування цифрового суспільства. У цьому контексті податкова система розглядається не лише як економічний або адміністративний механізм наповнення бюджету, а як важливий елемент суспільного управління, що впливає на справедливий розподіл ресурсів, соціальну стабільність і довгостроковий сталий розвиток держави [90].

З філософської точки зору цифровізація податкової як чинник розвитку нелінійної еволюції систем є частиною ширшого процесу переходу від індустріальної до інформаційної цивілізації. Концепції суспільства 5.0 та Web 4.0 не належить окремій нації, а є спільною відповідальністю всього людства. Воно закликає світ побудувати «спільний інтелект» та «етичний альянс», щоб технології стали силою сприяння миру та процвітання, а не інструментом розколу та панування. Майбутнє міжнародне співробітництво має вийти за межі економічних інтересів та увійти в «цивілізаційне партнерство». Країни повинні вчитися одна в одній та розвиватися разом у сфері технологій, освіти, культури та етики. Тільки таким чином глобалізація може бути піднята з «ринкового зв'язку» до «гуманістичного зв'язку». Сучасні цивілізаційні проекти та моделі цифровізації податкових систем спрямовані на створення більш відкритих, прозорих і справедливих механізмів оподаткування. Завдяки використанню цифрових технологій, таких як великі дані, штучний інтелект, блокчейн та інтегровані інформаційні системи, держава може більш ефективно контролювати фінансові потоки, запобігати ухиленню від сплати податків і забезпечувати стабільне фінансування суспільно важливих сфер – освіти, медицини, інфраструктури та екологічних програм [52].

З позицій міждисциплінарного аналізу, філософсько-теоретичний фундамент дослідження цифровізації податкових систем формують роботи соціологів інформаційного суспільства, економістів цифрової економіки та

дослідників технологічних трансформацій. Їхні ідеї допомагають зрозуміти, як цифрові технології можуть сприяти прозорості, ефективності державного управління та сталому розвитку [172]. Філософський вимір цієї проблеми також стосується питання балансу між технологічною ефективністю та правами людини. В. Воронкова, В. Нікітенко та ін. зазначають, що цифровізація податкової системи передбачає збір і аналіз великих обсягів даних, що викликає дискусії щодо захисту приватності, інформаційної безпеки та етичного використання технологій. Тому сучасні концепції цифрової трансформації податкових систем мають враховувати не лише економічні й технологічні аспекти, а й соціальні, правові та гуманістичні принципи [51].

У межах нової управлінської парадигми цифровізація податкової системи може розглядатися як важливий чинник сталого розвитку суспільства, оскільки вона сприяє формуванню більш прозорого, ефективного та справедливого механізму управління державними фінансовими ресурсами. Озираючись на історію людства, кожна технологічна революція приносила як надію, так і кризу. Від відкриття вогню та винаходу друкарства до народження комп'ютерів та штучного інтелекту, технології є одночасно крилами цивілізації та випробуванням совісті. Значення Суспільства 5.0 полягає не лише в «більш розумному суспільстві», але й у «більш гуманному суспільстві». Лише поставивши технології під світло етики та віри, людство може вийти з туману інформації та рухатися до світанку мудрості. Кінцева мета Суспільства 5.0 полягає в тому, щоб дозволити людству знайти нову душу в симфонії технологій. Це не ера «машин, що замінюють людей», а ера «людей і машин, які співстворять майбутнє». Таким чином, цифровізація податкової системи сприяє створенню економічних передумов для довгострокового розвитку суспільства.

У філософському вимірі цифрова трансформація податкової системи також пов'язана з формуванням нової моделі взаємодії між державою та громадянами, що ґрунтується на принципах відкритості, довіри та відповідальності. Коли податкові процеси стають прозорими і зрозумілими,

зростає рівень суспільної довіри до державних інституцій, що є важливою умовою стабільного функціонування демократичного суспільства.

Вітчизняний науковець Д. Олейнікова вважає, що цифровізація податкової системи може виступати одним із ключових інструментів забезпечення сталого розвитку, оскільки вона сприяє ефективному управлінню ресурсами, підвищує прозорість державних інституцій та створює умови для більш справедливого розподілу суспільних благ. У цьому сенсі цифрові технології стають не лише технічним інструментом, а й важливим елементом цивілізаційного прогресу, що визначає нові принципи розвитку сучасного суспільства [100].

З огляду на зазначене, філософський контекст цифровізації податкової системи полягає у розумінні її як частини ширшого цивілізаційного процесу переходу до цифрового суспільства. У цьому процесі податкова система стає важливим інструментом забезпечення прозорого управління, соціальної справедливості та сталого розвитку, а також формування нових форм взаємодії між державою, економікою та громадянами в умовах цифрової епохи.

Цифровізація податкової системи є важливим етапом цивілізаційного розвитку сучасної держави, що відображає перехід суспільства до цифрової та інформаційної епохи. У філософському вимірі вона означає зміну характеру взаємодії між державою, громадянами та економічними інститутами. Податкова система перестає бути лише адміністративним механізмом збору коштів до бюджету і поступово перетворюється на елемент цифрової екосистеми управління суспільством. Використання цифрових технологій сприяє підвищенню прозорості, ефективності та справедливості оподаткування, що є важливими умовами формування довіри між державою і платниками податків [173].

Концепція зеленої фіскальної та податкової політики передбачає вдосконалення багаторівневого механізму співпраці та довгострокового управління для досягнення синергії політики між центральним урядом, місцевими органами влади та підприємствами. Розробка політики повинна керуватися національною стратегією, повністю враховувати відмінності в рівні

місцевого економічного розвитку та промисловій структурі, а також сприяти зеленій трансформації різних регіонів шляхом формулювання адаптивної політики та диференційованих стимулюючих заходів [6]. У зв'язку з цим слід створити міжвідомчий механізм співпраці для посилення роботи фінансового, податкового, екологічного, науково-технічного департаментів у сфері політичного зв'язку та обміну інформацією, а також для підвищення ефективності та гнучкості впровадження політики. Під час реалізації необхідно враховувати трансформацію традиційних галузей промисловості, синергію політичних інструментів та участь громадськості, щоб забезпечити максимальну ефективність політики [202]. У майбутньому, завдяки постійному технологічному прогресу, модернізації промисловості та підвищенню обізнаності громадськості, зелена фіскальна та податкова політика буде додатково оптимізована та вдосконалена, забезпечуючи міцну підтримку для побудови ресурсозберігаючого суспільства та рухаючи економіку України до зеленого, ефективного та сталого розвитку.

Доцільно впроваджувати системи аналізу великих даних і елементи штучного інтелекту для прогнозування бюджетних надходжень і виявлення податкових ризиків. У процесі цифровізації необхідно забезпечити надійний захист інформації та персональних даних платників податків. Для ефективного функціонування цифрової податкової системи потрібна підготовка фахівців у сфері цифрових технологій, економіки та державного управління. Отже, для України цифровізація податкової системи є важливим інструментом модернізації державного управління та забезпечення сталого економічного розвитку, що сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та довіри у відносинах між державою і суспільством.

Таким чином, систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи, що розвиваються в умовах становлення суспільства 5.0 та WEB 4.0. За 30 років глобальне оподаткування здійснило стрибок від паперових операцій до електронної автоматизації, а тепер до співпраці на основі штучного інтелекту. Швидкий розвиток інформаційних технологій значно змінив інформаційне

середовище, призвівши до повної трансформації податкових операцій. Податки завжди були одним із основних джерел доходів для урядів у всьому світі. У міру того, як багато країн поступово переходять на цифрові технології у своїх податкових операціях, уряди починають розуміти, що впровадження електронних рахунків-фактур, у порівнянні із заміною паперових документів електронними PDF-файлами, не тільки забезпечує автоматизацію системи, скорочує ручну працю, знижує витрати платників податків на дотримання податків, комерції, а й підвищує прозорість доходів, витрат та платіжних структур. Це прискорює процес податкових операцій, скорочує цикли перевірки податків та спонукає уряди у всьому світі активно просувати цифровізацію податкової політики.

Податкові органи більше пасивно не чекатимуть на податкові декларації, а активно керуватимуть даними. Бізнес-транзакції будуть передаватися в режимі реального часу податкові органи з використанням штучного інтелекту та аналізу великих даних для прогнозування, виявлення аномалій, виявлення схем відмивання грошей та ухилення від сплати податків. Технологічний прогрес спрямований на створення високоінтегрованих цифрових систем, які формують заповнені податкові декларації, впровадження правил електронного управління відкриває нову еру цифрового оподаткування.

Філософське осмислення цифровізації податкової системи у тому, що ц концепції є не лише технологічними рішеннями, а й інструментами цивілізаційного прогресу, що дозволяє забезпечити сталий розвиток суспільства через прозоре управління ресурсами, підвищення соціальної справедливості, створення умов для довгострокової економічної стабільності.

Висновки до розділу 2

1.3'ясовано міжнародний досвід використання ІІІ у системі цифровізації податкової системи. Цифровізація податкової системи є однією з ключових цивілізаційних трансформацій сучасного суспільства, що відображає перехід

держави до інформаційного та цифрового порядку. Концепція податкових послуг виникла у Сполучених Штатах у 1950-х роках і в основному відноситься до роботи, що проводиться податковими органами для надання допомоги платникам податків з метою дотримання податкового законодавства. Європейський Союз визначає низку заходів, за допомогою яких податкові органи беруть участь у реєстрації, ідентифікації, управлінні, автентифікації та авторизації платників податків. Суть послуг зі збору податків та зборів полягає у ряді інтерактивних методів, розроблених та наданих податковими органами як платникам податків, так і податковим органам. Ці методи допомагають захистити законні права та інтереси платників податків та допомагають їм дотримуватись податкового законодавства. В умовах розвитку інформаційних технологій, таких як великі дані, штучний інтелект, мобільний інтернет, хмарні обчислення, Інтернет речей, податкові збори зазнають трансформації: від управління інформацією на основі традиційної ІТ-архітектури до інтелектуальних систем на основі хмарної архітектури, орієнтованих на дані + алгоритми. Ця трансформація включає в себе точне визначення та аналіз поведінки та потреб платників податків, точне розподілення ресурсів для надання послуг та ефективне надання необхідних послуг. У той же час, з настанням цифрової ери інтелектуальних податкових послуг, цифрові податкові послуги поступово інтегруються з правоохоронними органами, службами та наглядом, підвищуючи інтерактивність між платниками податків та податковими органами, перетворюючись на інтелектуальну сервісну систему. Суть цифрових податкових послуг полягає у використанні «дані + алгоритми» для виявлення потреб, прогнозування поведінки та оптимізації послуг. Нові цифрові податкові збори покликані забезпечити платникам податків простий, зрозумілий, швидкий та точний сервіс на всіх каналах зв'язку, терміналах, у будь-яких бізнес-напрямах та цілодобов

2. *Досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації.* Філософський аспект включає глобальні виклики (корупція, тіньова економіка, фінансова нестабільність), які ставлять

питання соціальної справедливості та довіри у відносинах між державою і громадянами. ШІ виступає інструментом, який потенційно робить податкову систему прозорою та ефективною, але одночасно ставить нові етичні та соціальні виклики. Вивчення цивілізаційних ризиків цифровізації податкової системи виявляє їх у трьох основних філософських вимірах. Вивчено, що цифровізація податкових систем несе певні цивілізаційні ризики, які демонструють, що цифровізація податкової системи – це не лише технічний, а й глибинний цивілізаційний процес, який впливає на довіру, права людини та соціальні цінності. які можна розглянути через три філософські виміри: 1. Гносеологічний – стосується проблем достовірності та інтерпретації даних, коли надмірна залежність від алгоритмів може призвести до «чорних скриньок», де рішення стають незрозумілими для людини пов'язаний із проблемами достовірності, контролю та інтерпретації даних. Надмірна залежність від алгоритмів може призвести до «чорних скриньок», де користувач не розуміє, як приймаються рішення. 2. Онтологічний – полягає у трансформації природи державного управління: цифрові системи частково автономні, що змінює роль держави та платників податків у процесі оподаткування стосується трансформації природи державного управління та податкової системи. Система стає автономною, частково «розумною», що змінює роль держави і людини у процесі оподаткування. 3. Аксіологічний – пов'язаний із ціннісними аспектами: етичністю алгоритмів, соціальною справедливістю та балансом між контролем держави і свободою громадян, етичність алгоритмів, захист приватності. Ці ризики демонструють, що цифровізація податкової системи є не лише технологічним процесом, а глибинним цивілізаційним явищем, що впливає на структуру суспільства, його моральні та соціальні орієнтири.

3. Систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку, що включають блокчейн-технології, які забезпечують прозорість, незмінність даних і зменшення шахрайства. В Україні розвиток концепцій (моделей розвитку) Web 3.0 і Web 4.0 проявляється через цифровізацію державних послуг, розвиток блокчейн-технологій, активну

діяльність IT-індустрії та поступове впровадження штучного інтелекту й інтернету речей. Хоча ці процеси ще тривають, податкова система демонструє значний потенціал для подальшого розвитку сучасних цифрових технологій, формуючи м'які навички та відповідну цифрову культуру. І, нарешті, концепція цифрової податкової екосистеми, де податкові сервіси інтегровані з іншими державними та комерційними платформами, які дозволяють автоматизувати більшість процесів, щоб підвищити ефективність управління ресурсами. Філософський висновок полягає в тому, що цифровізація податкової системи є важливим чинником сталого розвитку. Вона забезпечує економічну стабільність, підвищує прозорість державних інститутів, сприяє соціальній справедливості та формуванню довіри між громадянами та державою. У цьому сенсі цифрові технології стають не лише технічним інструментом, а й цивілізаційним механізмом прогресу, що визначає нові принципи взаємодії людини, держави та суспільства, поєднуючи технологічний розвиток із морально-етичними та соціальними цінностями.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У третьому розділі: сформовано соціально-філософську модель цифрової податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоенного відновлення України; репрезентовано напрями оптимізації цифрової податкової системи як втілення моделі суспільного договору між державою та громадянином; обґрунтовано цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як основи сталого розвитку в умовах повоенного відновлення України.

3.1 Соціально-філософська модель цифрової податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоенного відновлення України

Поставлено завдання – сформувати соціально-філософську модель цифрової податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоенного відновлення України.

У сучасних умовах повоенного відновлення України формування моделі цифрової податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоенного відновлення України набуває особливого значення. Цифровізація податкового адміністрування стає не лише інструментом підвищення ефективності збору податків, але й важливою складовою соціально-філософського підходу до розвитку держави. Формування соціально-філософської моделі цифрової податкової системи дозволяє поєднати економічну ефективність із принципами сталого розвитку, забезпечуючи гармонійний баланс між державними інтересами, потребами громадян та перспективами довгострокового відновлення економіки та суспільства, – відмічає Т. О'Райлі [99].

Цифрові податкові системи стають ключовим інструментом забезпечення сталого розвитку. Вони виходять за рамки традиційних фіскальних функцій, глибоко інтегруючи цілі соціального та екологічного управління. У новій фазі «Глобалізації 3.0», яка прогнозується Міжнародним валютним фондом (МВФ), ця система та виступає ключовим елементом забезпечення довіри до національних інститутів, сприяння економічним інноваціям та вирішення транскордонних проблем. модель глобалізації розпадається і поміщається на сторону «групового» розвитку, яке більше орієнтоване на «безпеку» і «стійкість». З 2026 року країни прискорили створення незалежної цифрової інфраструктури, особливо у високій потужності ШІ. Цифровий світ надає нового значення економічному розвитку, а єдиною константою в податковому середовищі останніми роками залишається глобальна ситуація і законодавство, що постійно змінюється. Від ініціативи боротьби з розмиванням податкової бази та переміщенням прибутку (BEPS) до нещодавнього впровадження Глобальної системи мінімального податку (GMT), а також заходів оновлення системи звітності у глобальній цифровій системі [116].

Як засвідчує міждисциплінарний дискурс, цифровий світ – це віртуальне середовище, побудоване на цифрових технологіях та інтернеті, що охоплює безліч цифрових областей, таких як електронна комерція, хмарні обчислення, штучний інтелект та великі дані [203]. Завдяки сучасним інформаційним технологіям, цифровий світ досяг безшовного зв'язку, зіставлення, взаємодії та глибокої інтеграції між віртуальним та реальним світами, що вимагає поєднання цифрової онтології, цифрової аксіології, цифрової герменевтики, цифрової феноменології. Безперервний технологічний прогрес та ітерації дозволили постійно оптимізувати цифровий світ, зробивши його важливою тенденцією у сучасному глобальному економічному розвитку та підготувавши ґрунт для переходу людського суспільства в нову еру цифрового існування. В останні роки цифрові технології стали одним із найактивніших рубежів глобальних технологічних інновацій, проникаючи у всі аспекти суспільного виробництва та

життя та поступово формуючи абсолютно нову арену для виробництва та життя – цифровий світ [122, с. 131-160; 206].

Слід відмітити, що у світлі сучасної епістемологічної рефлексії ефективні можливості обробки даних є основою цифрової трансформації податкової системи. Як індивідуальним, так і корпоративним користувачам необхідно швидко та точно отримувати необхідну інформацію з величезного «океану даних», підвищуючи ефективність та точність обробки даних за допомогою хмарних обчислень, аналізу великих даних та інших методів. Тому розвиток цифрових технологій є найважливішою опорою побудови цифрового світу. Розробляючи різні цифрові технології та створюючи різноманітний цифровий контент, такий як сценарії віртуальної реальності, додатки доповненої реальності та гри, «ми можемо збагатити зміст та виразність цифрового світу, надаючи людям яскравіші, реалістичніші та захоплюючі екзистенційні смисли соціальної сингулярності» [121, с. 131-139; 207].

За критеріями постнекласичної науки цифровий світ та високоякісна податкова система доповнюють один одного. Для побудови сталого цифрового світу потрібна потужна податкова підтримка та високоякісна податкова система. Цифровий світ використовує дані як новий фактор виробництва, всебічно беручи участь у всіх аспектах виробництва, розподілу, обміну та споживання. Перебудова традиційних економічних моделей також вплине на реформу та розвиток податкової системи. Наприклад, впровадження ряду податкових заходів, спрямованих на підтримку розвитку цифрової економіки, може стимулювати підприємства до збільшення інвестицій у цифрову трансформацію, сприяти оптимізації та модернізації галузевих структур, забезпечувати глибоку інтеграцію цифрової економіки та реальної економіки, а також підвищувати якість життя класу, що завойовує світ, на думку Р. Флорида [123].

Нові моделі цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку збагатили сферу оподаткування у межах алгоритмічного середовища. В епоху цифрової економіки об'єкти оподаткування та система розподілу доходів демонструють нові характеристики та зміни, що потребують своєчасного

коригування та постійного вдосконалення податкової системи для забезпечення безперервної оптимізації та раціонального порядку розподілу доходів у цифровому світі. Наприклад, інформаційні активи відіграють все більш важливу роль у трьох сферах розподілу, що обумовлює необхідність перегляду позитивної ролі оподаткування у сприянні справедливому розподілу вартості інформаційних активів, щоб забезпечити ефективне звернення та раціональне використання даних у цифровому світі [125]. У цифровому світі інформація передається, зберігається та обробляється у цифровій формі, забезпечуючи ефективну та зручну комунікацію, інновації та співпрацю. Надійна та ефективна модель збору та адміністрування податків має важливе значення для безперебійної роботи цифрового світу. Цифровий світ – це сфера, повна інновацій та змін; однак, оскільки питання економічної безпеки стають все більш актуальними, побудова безпечної і заслуговує на довіру цифрового світу набуває все більшого значення. Забезпечення безпеки центрів обробки даних вимагає надійної моделі збору та адміністрування податків для протидії різним загрозам, включаючи фізичну безпеку, кібербезпеку, шифрування даних, резервне копіювання та відновлення. Одночасно необхідно посилити автентифікацію користувачів та контроль доступу для запобігання несанкціонованому доступу та витоку даних [125].

Цифрові технології можуть підвищити якість та ефективність системи податкового обслуговування у площині переосмислення соціального контракту, реалізації функцій соціальної держави, упровадження нового суспільного договору. Цифрові технології, включаючи штучний інтелект, хмарні обчислення, великі дані та Інтернет речей, можуть надати підприємствам ефективніші методи виробництва, а державним органам – точніші інструменти управління. З одного боку, впровадження цифрових технологій та інтелектуальних методів у систему податкового обслуговування може оптимізувати процеси збору та адміністрування податків, підвищити ефективність, забезпечити платникам податків більш зручне та ефективне обслуговування, а також підвищити справедливість та прозорість збору та адміністрування податків. З іншого боку,

система податкового обслуговування, що включає цифрові технології та інтелектуальні методи, може більш чітко визначати характер доходів, одержуваних підприємствами та фізичними особами, чітко визначати види доходів і застосовні податкові ставки, науково коригувати існуючі види та ставки податків, а також точно формулювати та впроваджувати податкові пільги, тим самим ефективно знижуючи податкові пільги та підвищуючи якість та ефективність податкової системи [208].

Оптимізація податкової системи сприяє побудові цифрового світу. У контексті високоякісного розвитку цифровізації податкової системи вона означає сприяння скоординованій цифровій та зеленій трансформації для досягнення сталого економічного, соціального та екологічного розвитку. Ця модель скоординованого розвитку спрямована на підвищення ефективності виробництва, зниження енергоспоживання та зменшення забруднення навколишнього середовища за рахунок інновацій та застосування цифрових технологій, одночасно сприяючи економічній перебудові та сталому соціальному розвитку. Для цього необхідно повною мірою використовувати функції оподаткування та постійно оптимізувати податкову систему під час побудови цифрового світу, – вважає К. Скіннер [113].

Цифрові технології можуть бути використані для підвищення ефективності збору та адміністрування податків в умовах становлення алгоритмічної раціональності. Впровадження таких технологій, як штучний інтелект, з одного боку, дозволяє значно підвищити ефективність збору та адміністрування податків, надаючи платникам податків зручніше та ефективніше обслуговування; з іншого боку, застосування цих технологій може забезпечити податкові органи більш точною та своєчасною основою для прийняття рішень, сприяючи модернізації та підвищенню інтелектуальності системи збирання та адміністрування податків. Крім того, використання технологій великих даних для всебічного аналізу даних про платників податків дозволяє виявляти закономірності та тенденції, надаючи податковим органам більш точну та своєчасну основу для прийняття рішень, що ще більше підвищує

точність та ефективність збору та адміністрування податків. Це дозволяє констатувати, що застосування цифрових технологій може не тільки підвищити ефективність роботи податкових органів, а й забезпечити платникам податків зручніше та ефективніше обслуговування. Наприклад, розроблені з використанням штучного інтелекту помічники можуть розуміти природну мову і генерувати відповідні відповіді, допомагаючи платникам податків краще розуміти податкову політику, вирішувати проблеми, що виникають в процесі сплати податків, і одночасно залучати громадськість в активну практику цифрової і зеленої трансформації, сприяючи створенню сталому розвитку економіки та суспільства [153].

В авторських роботах сформовано соціально-філософську модель цифрової податкової системи в умовах повоєнного відновлення України, яким постає як цілісна концепція, що виходить за межі суто економічного інструментарію та набуває значення фундаментального елементу філософії держави сталого розвитку. Цифрова трансформація податкової системи є ключовим елементом сучасного управління. Вона перетворилася з простого адміністративного інструменту на інфраструктуру, яка перетворює взаємодію між державою, бізнесом та громадянами, всебічно оптимізуючи спільне ділове середовище та якість державних послуг шляхом побудови високопрозорої та інтелектуальної екосистеми довіри. У гібридному просторі це формує підґрунтя для цифровізації, яка виступає інструментом реалізації принципу справедливості, оскільки мінімізує вплив людського фактору, знижує корупційні ризики та забезпечує рівні умови для всіх платників. Водночас вона підсилює принцип відповідальності, «оскільки кожна транзакція стає відслідковуваною, а процеси – підзвітними» [25]. В умовах повоєнного відновлення України значення цифрової податкової системи суттєво зростає, адже вона здатна забезпечити оперативне та стабільне наповнення бюджету, необхідного для відбудови інфраструктури, підтримки соціальної сфери та стимулювання економічного розвитку. Ця модель управління «державою на основі платформи» зміщує основний принцип легітимності держави від традиційного

«підпорядкування влади та нормативних обмежень» до «ефективності та довіри». Уряд реструктурується у надсучасну цифрову сервісну платформу, орієнтовану на ефективність та якість обслуговування, перетворюючи громадян на «користувачів», які беруть участь у спільному створенні. Уряди виборюють довгострокову довіру користувачів за рахунок створення інтегрованих онлайн-платформ управління, таких як цифрова ідентифікація та єдині онлайн-сервіси, пропонуючи зручність та швидку реакцію. Завдяки таким механізмам, як взаємодія уряду та громадян, громадяни та уряд спільно беруть участь у створенні суспільної цінності у процесі цифрового управління.

Інституційний рівень охоплює реформування податкових органів у напрямі відкритості, ефективності та підзвітності, зменшення бюрократичних бар'єрів. Соціальний рівень пов'язаний із формуванням податкової культури, підвищенням фінансової грамотності населення та зміцненням довіри до державних інституцій. «Технології повинні служити людині, а не навпаки» [148].

У межах концепції сталого розвитку цифрова податкова система виконує регулятивну функцію, стимулюючи екологічно відповідальну поведінку бізнесу, інноваційну діяльність та соціальні інвестиції. Таким чином, вона стає інструментом не лише перерозподілу ресурсів, а й стратегічного управління розвитком суспільства. Логіка її функціонування може бути представлена як послідовність взаємопов'язаних елементів: цифровізація забезпечує прозорість, прозорість формує довіру, довіра сприяє добровільній сплаті податків, що, у свою чергу, створює фінансову основу для економічного відновлення та довгострокового сталого розвитку у контексті цифрової антропології держави. Дана стратегія виступає чинником сталого розвитку подальшої інтеграції України в глобальну систему обміну фіскальною та фінансовою інформацією. Враховуючи вже досягнутий значний прогрес, можна очікувати, що українські податкові органи будуть ефективно отримувати фінансову та фіскальну інформацію з інших країн і використовувати її при перевірці українських платників податків. Дана стратегія повинна регулярно оновлюватися і переглядатися [132].

У контексті подальшого розвитку справедливого і сталого суспільства та на основі аналізу тенденцій ринку ШІ та довгострокових спостережень за розвитком технологій ШІ прогнозується, що в найближчі два-три роки ШІ розвиватиметься у чотирьох напрямках у межах нової управлінської парадигми: 1) децентралізований ШІ; 2) генеративний ШІ; 3) заслуговує на довіру ШІ; 4) стійкий ШІ. Технології штучного інтелекту продовжують стрімко розвиватися, проникаючи як в апаратне, так і в програмне забезпечення та охоплюючи різні галузі, переходячи від цифровізації до ШІ та викликаючи різноманітні зміни в житті людини та промисловості.

М. Порат відмічає, що технології штучного інтелекту продовжують швидко розвиватися, стаючи невід'ємною частиною глобальної цифровізації і проникаючи як в апаратне, так і в програмне забезпечення різних галузей. Від ключових компонентів та інтелектуальних пристроїв до програмного забезпечення, платформ та прикладних сервісів вони формують екосистему індустрії штучного інтелекту. У міру розвитку технологій ШІ вони інтегруються з різними новими і старими технологіями, такими як хмарні обчислення, Інтернет речей, великі дані, VR/AR/XR і т. д., створюючи безліч нових додатків АІоТ. ШІ стимулює цифрову модернізацію всіх галузей, призводячи до трансформації, заснованої на штучному інтелекті, та викликає різні зміни у житті людини та промисловості [188]. Отже, позиція Пората демонструє технологічно-оптимістичний підхід до розвитку ШІ, однак її доцільно розглядати у ширшому соціально-філософському контексті, де поряд із можливостями необхідно враховувати системні ризики та потребу у формуванні нової моделі цифрового гуманізму [189].

У контексті цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку виокремлюються проєкти впровадження штучного інтелекту, що включають: охорона здоров'я, управління даними, обробка даних та хмарні обчислення, фінтех, роздрібна торгівля. Варто зазначити, що більшість компаній визнають важливість даних у розробці штучного інтелекту та охоче інвестують у цю область, ніж раніше. ШІ працює з усіма типами даних, включаючи великі дані,

малі дані, великі дані та швидкі дані. Edge AI, не покладаючись на хмару, забезпечує такі функції, як миттєвий зворотний зв'язок, захист конфіденційності та гнучке налаштування. В даний час розробка Edge AI перейшла від рівня чіпів ШІ до алгоритмів ШІ, що обробляє та аналізує дані, що генеруються або збираються терміналами або мережами на периферії та на пристроях. У зв'язку з виникненням проблем сталого розвитку, зростає прагнення скоротити час навчання та вимоги до ресурсів (такі як обчислювальна потужність, час і дані) моделей ШІ, щоб досягти розподіленої роботи з низькими вимогами до ресурсів. Оскільки обсяг даних продовжує зростати, глибоке навчання (DL) справляється з обробкою великих обсягів неструктурованих даних.

Відтак постає очевидним, що генеративний ШІ практично створює різні можливості як у реальному, так і у віртуальному світі. В даний час генеративний ШІ може обробляти текст, мова, звук, зображення, музику, відео та фізіологічні. Він може писати статті, створювати оповідання, віртуальних персонажів, аудіовізуальний контент, займатися цифровим дизайном, розширенням даних та програмуванням. Він також може розробляти різні цифрові інструменти та швидко породжує нові ринки застосування, такі як інтелектуальна медична візуалізація, розробка нових ліків, віртуалізація фізичних товарів, симулятори роботів та популярний в даний час метавсесвіт [63].

В архітектурі екосистеми метавсесвіту ШІ платформа, що інтегрує апаратне та програмне забезпечення, може сприяти розвитку метавсесвіту у стратегічній перспективі. ШІ може одночасно виявляти свої можливості як в апаратному, так і програмному забезпеченні. Чіпи ШІ відповідають за підтримку різних обчислювальних потреб, а алгоритми ШІ пов'язують конкретні сценарії застосування, – від збору даних з датчиків та когнітивного навчання до побудови моделей та їх обслуговування. ШІ є мозком метавсесвіту і стане його менеджером. Однак ключовим моментом є здатність розробляти взаємозамінні чи засновані на співпраці інструменти або стандарти ШІ. У той же час, у світі віртуальної та фізичної інтеграції необхідно зосередитися на залученні алгоритмів. К. О'Ніл у роботі «Зброя математичного знищення: Як великі дані

посилують нерівність і загрожують демократії» відмічає, що «Алгоритми не є нейтральними – вони вбудовують цінності та впливають на соціальні результати» [201].

У логіці мережевої епохи надійний ШІ стає рушійною силою появи нових рішень у галузі штучного інтелекту чи інструментів перевірки. «Чорний ящик» штучного інтелекту – одна з болючих точок у його розвитку. У міру поширення додатків ШІ компанії починають оцінювати проблеми, пов'язані з його впровадженням, такі як кібербезпека, особиста безпека, законність, зрозумілість, захист конфіденційності, упередженість даних, справедливість, різноманітність та негативний вплив на навколишнє середовище. Усе це стосується категорії «довіреного ШІ».

На міжнародному рівні з 2018 року ШІ еволюціонував від «пояснюваного ШІ» до «відповідального ШІ» і, нарешті, до «довіреного ШІ». Європейські та американські країни, а також міжнародні організації розробили стандарти в галузі ШІ. Крім того, з широким поширенням додатків ШІ зросли і пов'язані з ними ризики, що спричиняє побоювання та технічні перешкоди для компаній при впровадженні ШІ. Тому з 2020 року питання про «довірений ШІ» змістився з етичної та моральної точки зору у бік практичної та технологічної реалізації. Це, з одного боку, може побічно прискорити розширення ринку додатків ШІ за рахунок підвищення готовності до його впровадження, а з іншого, є новою бізнес-можливістю. Ми помітили, що великі міжнародні компанії та стартапи розробляють різні інструменти та рішення для забезпечення довіри до ШІ, що також формує новий ринок для додатків ШІ. Стійкий розвиток за допомогою ШІ сприяє ефективному та всеосяжному скороченню викидів вуглецю до нуля.

Таким чином, можна стверджувати, що підходи до ШІ мають бути інтегровані зі стійким ШІ. У глобальному масштабі інструменти на основі ШІ необхідні для сприяння ефективному та всебічному скороченню викидів вуглецю та двосторонньої трансформації у напрямку «зеленої» та цифрової трансформації. Однак використання ШІ потребує цифрового обладнання та великої інфраструктури даних. Тому тільки розвинені країни, що розвиваються,

мають можливість в повній мірі використовувати ШІ. Країни Європи, Америки та Східної Азії мають багаті високотехнологічні людські ресурси, дані та технології, які можуть бути використані для сприяння впровадженню ШІ. В даний час ШІ в цій галузі в основному використовується для сприяння точному виробництву, підвищення ефективності бізнес-операцій та автоматизації процесу [20; 49].

Варто зазначити, що стала упроваджуватися філософія двоосьової трансформації ШІ, яка полягає у розумінні двох сторін розвитку ШІ, а саме, у здатності оцінювати позитивні та негативні наслідки використання ШІ, щоб ефективно застосовувати ШІ у поєднанні з двоосьовими стратегіями інновацій та трансформації, заснованими на принципах ESG. Згідно з аналізом опитування ООН, ШІ позитивно впливає майже на 80% зі 134 показників ЦУР, особливо в п'яти сферах застосування: інтелектуальне виробництво, інтелектуальне сільське господарство, розпізнавання супутникових знімків, моніторинг навколишнього середовища та розумні міста. З іншого боку ШІ, може мати деякі негативні наслідки, такі як посилення цифрового розриву, спотворення даних, що веде до дискримінації, загроза заміни робочої сили, необхідність великих обчислювальних ресурсів для передового ШІ, дефекти та неправомірне використання моделей, маніпулювання суспільною думкою та загрози демократії та правам людини.

Згідно з цифровим дискурсом штучний інтелект у контексті цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку – це багатогранна сфера, що стикається з різними проблемами на різних рівнях, включаючи мікросхеми, алгоритми, великі дані, інфраструктуру та бізнес-моделі. До цих проблем належать: досягнення низького енергоспоживання на пристрої або периферії без шкоди обчислювальної потужності; розробка інструментів або платформ для відстеження або контролю спотворень, спричинених даними, у моделях управління; використання генеративного ШІ для створення синтетичних даних з метою вирішення проблеми дефіциту даних; та застосування розподілених архітектур для запобігання нераціональному використанню обчислювальних або

передавальних ресурсів. Сама технологія ШІ все ще перебуває на стадії розвитку, і різні проблеми, з якими вона стикається, також приховують можливості для інновацій та потенційні можливості для бізнесу, сприяючи в цілому сталому розвитку. «Сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби сучасності, не підриваючи здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [96].

З позиції теоретичного узагальнення соціально-філософська модель цифрової податкової системи постає не лише як технократичний інструмент адміністрування доходів держави, а як цілісна парадигма переосмислення відносин між державою, суспільством і особистістю в умовах повоєнного відновлення України, що наочно демонструє зсув парадигми у сучасній податковій системі. У рамках пост-некласичної методології ключова трансформація у розумінні та побудові податкової системи відображається у наступних аспектах: 1. Переосмислення суспільного договору: від «суб'єктно-об'єктної опозиції» до «інтерсуб'єктивності» Традиційні механізми фіскального тиску ґрунтуються на бінарній опозиції між державним збором податків та пасивними платежами населення. Новий суспільний договір, однак, базується на інтерсуб'єктивності, підкреслюючи взаємне визнання і діалог між державою та її громадянами. ресурсів. 2. Трансформація ролі громадянина: громадяни перестали бути просто пасивними «об'єктами регулювання» та платниками податків, а стали співавторами економічної та соціальної реальності, активно формуючи майбутній напрямок розвитку країни за допомогою участі в оподаткуванні та соціальній практики. 3. Цифровізація та прозорість: технологічне зміцнення механізмів довіри Довіра – наріжний камінь суспільного договору. Цифрові технології внесли безпрецедентну прозорість і об'єктивність у податкову систему – це децентралізація та контроль в режимі реального часу, технології блокчейн та аналізу великих даних роблять потоки та використання податкових надходжень прозорими, ефективно знижуючи прагнення до отримання ренти та ризик корупції. витрат і навіть брати участь у прийнятті деяких рішень про розподіл бюджету, тим самим зміцнюючи свою довіру до країни та готовність виконувати її зобов'язання. 4. Адаптивність та гнучка логіка

управління У постійно змінюючу епоху глобалізації та цифрової економіки жорсткі податкові системи не пристосовані для вирішення складних соціальних проблем. Податкові системи поступово стають більш гнучкими у реагуванні на економічні коливання та соціальні потреби. Наприклад, введення екологічних податків відображає адаптацію податкової системи до екологічних і технологічних змін, як стратегічну інвестицію у майбутнє сталий розвиток.

5. Взаємозв'язок справедливості, довіри та відповідальності. Справедливість перестала бути абстрактним набором догм і реалізується за допомогою прозорих і гнучких систем у вигляді конкретних взаємних обов'язків. Податкова система націлена на подолання розриву між багатими та бідними, забезпечуючи, щоб перерозподіл соціального стану, взаємної відповідальності формував замкнутий цикл між податковими зобов'язаннями громадян та державними послугами. Коли громадяни бачать, що їхні податки перетворюються на високоякісні суспільні блага та добробут, то формується культура добровільного дотримання податкового законодавства, що сприяє сталому розвитку суспільства [120]. Адже ще Ж.-Ж. Руссо відмічав, що «Держава ґрунтується на суспільному договорі, який визначає взаємні зобов'язання громадян і влади» [111].

У філософському вимірі така модель відображає синтез цифрового гуманізму, інституційної раціональності та етики сталості. Цифровізація податкової системи формує нову онтологію державності, в якій ключовими стають не лише матеріальні ресурси, а й дані як форма соціального капіталу. Дані, зібрані та оброблені у цифрових податкових екосистемах, набувають статусу стратегічного ресурсу, що забезпечує ефективне управління, прогнозування ризиків і формування політик, орієнтованих на інклюзивне зростання. Водночас ця онтологія вимагає нової аксіології – системи цінностей, у якій пріоритетами стають прозорість, цифрова довіра, захист приватності, алгоритмічна справедливість та екологічна відповідальність. «Податкова дисципліна значною мірою залежить від довіри до держави та сприйняття справедливості податкової системи» [188].

З позицій міждисциплінарного аналізу повоєнне відновлення України актуалізує необхідність переходу до такої моделі, оскільки традиційні інститути часто виявляються недостатньо гнучкими для реагування на комплексні виклики реконструкції, інтеграції до європейського простору та забезпечення соціальної згуртованості. У гносеологічній площині цифрова податкова система у цьому сенсі виступає як інфраструктура довіри, що знижує транзакційні витрати, мінімізує корупційні ризики та створює передумови для формування інноваційної економіки. Вона інтегрує різні сектори – державний, бізнесовий, громадянський – у єдину цифрову екосистему, де податкові потоки відображають не лише економічну активність, а й соціальні пріоритети, екологічні обмеження та стратегічні цілі розвитку. Інноваційність запропонованої моделі полягає у переході від реактивного до проактивного оподаткування, де використання штучного інтелекту, великих даних та блокчейн-технологій дозволяє не лише фіксувати фінансові операції, а й формувати поведінкові стимули для суб'єктів економіки. Як відмічає О. Дольська, у цифрових процесах на перший план виходить взаємозв'язок змін та культури, де цифрові зміни мають бути гармонійно інтерговані у вже сформовану систему відносин [45; 47].

За результатами міждисциплінарного дискурсу, податкова система стає інструментом м'якого управління, що сприяє розвитку соціально відповідального бізнесу, підтримці інновацій, екологічній трансформації та зменшенню соціальної нерівності. Вона набуває характеру динамічної системи, здатної до самонавчання та адаптації в умовах невизначеності. Соціально-філософська модель цифрової податкової системи є концептуальною основою для формування держави сталого розвитку нового покоління – держави, що поєднує технологічну ефективність із гуманістичними цінностями, економічну раціональність із соціальною справедливістю, національні інтереси з глобальними викликами. Її реалізація в Україні може стати не лише інструментом відновлення, а й драйвером якісної трансформації суспільства, формування нової культури взаємодії та зміцнення демократичних інститутів в

умовах цифрової трансформації держави. «Цифровий уряд – це не просто переведення послуг в онлайн, а фундаментальне переосмислення функціонування держави в умовах суспільства даних» [120].

Практичні рекомендації для України підтверджено соціокультурною практикою, до якої повинна прагнути Україна та включати наступні позиції.

Створення єдиної цифрової податкової платформи як інтегрованої екосистеми, що об'єднує всі податкові сервіси, реєстри та аналітичні інструменти на основі відкритих стандартів і сумісності з європейськими системами. Експоненціальне зростання ключових ресурсів до 2030 року сприятиме розвитку передового ІІІ (обчислювальна потужність, алгоритмічні технології, дані тощо), що є технічно доцільним [106].

Важливим напрямом залишається інтеграція принципів сталого розвитку у податкову політику, включаючи податкові стимули для екологічно відповідального бізнесу, інноваційних стартапів та соціальних підприємств.

Використання блокчейн-технологій для підвищення довіри до податкових процесів, зокрема для фіксації транзакцій, контрактів і розподілу бюджетних ресурсів.

Гармонізація податкового законодавства з нормами ЄС, що сприятиме інтеграції України у європейський економічний простір та підвищенню інвестиційної привабливості [80].

Розробка етичних стандартів використання даних і алгоритмів, що забезпечують баланс між ефективністю управління та захистом прав людини.

Підтримка інноваційних фінансових технологій (FinTech) як інструменту розширення податкової бази та підвищення доступності фінансових послуг.

Створення механізмів громадської участі у формуванні податкової політики, включаючи цифрові платформи для консультацій, зворотного зв'язку та спільного прийняття рішень.

Соціально-філософська модель цифрової податкової системи постає як новий тип взаємодії держави, суспільства та економіки, в якому податок перестає бути лише інструментом фіскального примусу і трансформується у механізм

узгодження інтересів, довіри та сталого розвитку. Крізь призму постмодерної критики цифровізація податкового адміністрування означає не просто впровадження технологій, а зміну самої філософії державності, в основі якої перехід від контролюючої до сервісно-партнерської моделі, де платник податків розглядається як активний учасник суспільного договору [59]. Податкове адміністрування 3.0 є концептуальним втіленням цієї трансформації, що базується на інтеграції великих даних, штучного інтелекту, автоматизованих рішень і прозорих цифрових платформ, які забезпечують ефективність, справедливість і передбачуваність податкових процесів. У контексті концепції податкового адміністрування 3.0 «Дані – це новий стратегічний ресурс, цінність якого визначається не обсягом, а ефективністю їх управління та використання» [195].

У контексті практичної онтології податкове адміністрування 3.0 передбачає створення єдиного цифрового середовища, де всі податкові операції відбуваються в режимі реального часу, мінімізуючи людський фактор і корупційні ризики. Така система функціонує на основі принципу «невидимого оподаткування», коли облік доходів, нарахування податків і їх сплата здійснюються автоматично, без надмірного втручання з боку платника. Це формує нову культуру податкової поведінки, де добровільність і відповідальність стають результатом не примусу, а довіри до системи. Водночас цифрова податкова система здатна оперативно реагувати на економічні зміни, забезпечуючи гнучке регулювання та підтримку інноваційного підприємництва. «Модель податкового адміністрування 3.0 передбачає безшовне, інтегроване в бізнес-процеси оподаткування в режимі реального часу» [138].

У перспективі постмодерної антропології соціально-філософський вимір цієї моделі полягає у переосмисленні ролі держави як цифрового модератора суспільних процесів, який забезпечує баланс між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю. Податкова система в такому розумінні стає інструментом реалізації цінностей сталого розвитку, сприяючи перерозподілу ресурсів, підтримці соціально вразливих груп

і стимулюванню екологічно орієнтованої економіки. Вона також виступає механізмом формування цифрової довіри – ключового ресурсу сучасного суспільства, без якого неможливе ефективне функціонування державних інституцій. Дж.Роулз відмічав, що «Справедливість є першою чеснотою суспільних інституцій» [110].

З позицій системного підходу інноваційність цієї моделі полягає у поєднанні технологічного та аксіологічного вимірів: цифрові інструменти не лише оптимізують процеси, а й змінюють ціннісні орієнтири суспільства, формуючи нову етику взаємодії між державою і громадянином. Податкове адміністрування 3.0 стає платформою для розвитку цифрового громадянства, де кожен учасник економічної діяльності усвідомлює свою роль у забезпеченні колективного блага. Без економічної справедливості, надійних незалежних регульованих органів і без відновлення соціальної справедливості люди не будуть довіряти системам ШІ.

Таким чином, соціально-філософська модель цифрової податкової системи як основа сталого розвитку у контексті податкового адміністрування 3.0 відображає глибинну трансформацію держави крізь призму символічної взаємодії – від ієрархічної структури до мережевої екосистеми, де ключовими принципами стають відкритість, взаємодія, адаптивність і довіра. Її практична реалізація вимагає не лише технологічних інновацій, а й формування нової управлінської культури, орієнтованої на людину, розвиток і гармонізацію суспільних інтересів [69; 70; 147].

Таким чином, можна стверджувати, що реалізація цих рекомендацій дозволить Україні сформувати не лише ефективну податкову систему, а й нову філософію державності, в якій цифрові технології служать інструментом досягнення соціальної справедливості, економічної стабільності та сталого розвитку.

У філософії цифрової модерності соціально-філософська модель цифрової податкової системи як філософії держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України полягає у переході від традиційно інструментального

розуміння податків як суто фіскального механізму до їх інтерпретації як ціннісно-нормативної архітектури суспільного договору. Вона інтегрує економічну раціональність, соціальну справедливість та цифрову трансформацію в єдину онтологію державного суспільного розвитку. У площині когнітивної множинності цифрова податкова система постає не лише як технологічна інфраструктура адміністрування, а як метасистема, що формує новий тип взаємодії між державою, громадянином і бізнесом на засадах прозорості, довіри та коеволюції [72; 135].

Філософсько-інноваційний вимір цієї моделі за умов відкритості смислових горизонтів виявляється у поєднанні принципів цифрового гуманізму, мережевої раціональності та адаптивного управління, що дозволяє осмислити податкову систему як динамічний організм, здатний до саморегуляції в умовах невизначеності та посткризового відновлення. Штучний інтелект – це не просто нова технологічна революція, а й революція у соціальному житті та довірі. Він приносить не лише технологічні інновації та зручність, а й різні інтелектуальні ризики, а також перерозподіл та рекомбінацію політичних сил. Впровадження алгоритмів змінює як довірчі відносини для людей і машинами, а й перебудовує соціальні довірчі відносини людей. У перспективі, з часом і розвитком технологій, обчислювальна політика, керована інтелектуальними алгоритмами, ставатиме дедалі складнішою, її все важче буде контролювати.

У цьому контексті цифровізація забезпечує не просто автоматизацію процедур, а трансформацію самої природи податкових відносин – від примусу до партнерства, від формального виконання до усвідомленої участі.

На аксіологічному рівні велике значення має інтеграція аксіологічного виміру, де податкова система мислиться як інструмент реалізації суспільних цінностей сталого розвитку та розглядається крізь призму постструктуралістської рефлексії – екологічної відповідальності, соціальної інклюзії, міжпоколіннєвої справедливості. Через механізми «розумного оподаткування» (smart taxation) держава отримує можливість стимулювати

інновації, зелену економіку та соціально відповідальний бізнес, що є критично важливим для відновлення України у поствоєнний період.

Отже, доходимо висновку, що запропонована соціально-філософська модель репрезентує якісно новий рівень осмислення податкової системи у світлі дискурсивної площини філософії сталого розвитку, де цифрові технології, етичні принципи та стратегічне бачення поєднуються у цілісну концепцію, здатну забезпечити не лише економічну стабілізацію, але й формування нової культури взаємодовіри та відповідальності в українському суспільстві. Наукова новизна полягає в осмисленні цифрової податкової системи як соціально-філософської моделі держави сталого розвитку в умовах поствоєнного відновлення України. Цифровізація податкового адміністрування розглядається не лише як технічний інструмент, а як механізм формування нових інституційних, соціальних та ціннісних відносин у суспільстві.

Нами запропоновано філософську інтерпретацію цифрової податкової системи як прояву концепції держави, що поєднує ефективність управління, прозорість і соціальну справедливість. Виявлено, що така модель сприяє формуванню цифрової культури взаємодії між державою і громадянами, інтеграції в глобальний інформаційний простір та забезпеченню стійких принципів сталого розвитку.

3.2 Напрями оптимізації цифрової податкової системи як втілення моделі суспільного договору між державою та громадянином

Поставлено завдання – репрезентувати напрями оптимізації цифрової податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою та громадянином.

З огляду на філософську рефлексію цифровізація податкової системи змінила «новий суспільний договір» між державою та її громадянами, підвищивши ефективність, прозорість та справедливість. Цифрові інструменти

(такі як податкові перевірки з використанням штучного інтелекту та електронні рахунки) знижують адміністративні витрати та ухилення від сплати податків, підвищують податкову справедливість та створюють у громадян впевненість у тому, що їхні податкові зобов'язання ефективно виконуються за допомогою державних послуг, тим самим зміцнюючи їхню довіру до уряду. Ж.-Ж. Руссо писав: «Кожен із нас віддає себе цілком під верховенство загальної волі» [98]. Проте у цифрову епоху «загальна воля» може набувати форм алгоритмів і цифрових рішень [111].

У контексті соціально-філософського аналізу цифровізація податкової системи у сучасному світі постає не лише як інструмент технічної модернізації управління, але як глибинна трансформація самого смислу взаємодії між державою та громадянином. У філософському вимірі цей процес можна розглядати як становлення нової форми суспільного договору, що переосмислює класичні уявлення про владу, обов'язок, довіру та справедливість. Якщо у традиційній політико-філософській думці, зокрема у працях Т. Гоббс, Дж. Локк та Ж.-Ж. Руссо, суспільний договір ґрунтувався на передачі частини індивідуальної свободи державі в обмін на безпеку і порядок, то у цифрову епоху цей обмін набуває принципово нових характеристик. Держава дедалі більше постає не як ієрархічна структура примусу, а як цифрова платформа, що організовує, обробляє та інтерпретує дані, забезпечуючи функціонування складних соціально-економічних систем.

Філософсько-правова конструкція взаємної легітимації держави та громадян полягає в тому, чи люди будуть довіряти цифровим податковим організаціям. Цифрова довіра в епоху ШІ – це не просто технічна проблема, а проєкт управління, що вимагає участі всього суспільства. ШІ трансформується з суто технічної спільноти на «двигун середовища довіри», прагнучи створити цифрову екосистему, якій люди готові довіряти. Побудова цифрової довіри має починатися із трьох рівнів. По-перше, це «технічний» аспект стійкості інфраструктури, впровадження заходів запобігання зловживанням DNS та забезпечення безпеки доменних імен; по-друге, «управлінський» аспект

нормативного проектування, пошук балансу між штучним інтелектом та контролем контенту; по-третє, «соціальне співробітництво». Довіра може бути побудована тільки тоді, коли всі готові будуть до діалогу, що в цілому сприятиме соціальній стабільності та сталому розвитку.

Когнітивно-мережева структура соціальних відносин породжує низку фундаментальних філософських проблем [199]. Насамперед виникає питання співвідношення свободи та контролю. Цифрові технології, з одного боку, спрощують виконання податкових зобов'язань, мінімізують бюрократію та знижують рівень корупції, але з іншого – створюють передумови для безпрецедентного рівня моніторингу економічної діяльності громадян. Таким чином, цифрова податкова система опиняється на межі між інструментом емансипації та засобом тотального контролю, що актуалізує необхідність етичного осмислення меж допустимого втручання держави у приватне життя.

Цифрова онтологія довіри націлена на широке застосування алгоритмів податкової системи та відіграє позитивну роль підвищення ефективності управління та якості послуг. У децентралізованій системі досягнення цієї мети необхідно насамперед для того, щоб вирішити проблему суспільної довіри до алгоритмів, яка інноваційно інтегрує три виміри: технологію, організацію та культуру для всебічного формування механізму суспільної довіри до застосування державних алгоритмів. Модель підкреслює ключову роль культурних факторів, включаючи технологічні цінності, довіру до уряду, соціальні норми та етичні міркування, забезпечуючи нову основу міжкультурних досліджень. У цифровій екосистемі вона розкриває складний механізм формування суспільної довіри, підкреслюючи взаємодію технологічних, організаційних та культурних факторів, а також те, як довіра спільно формується технологічними факторами (ефективність, прозорість), організаційними (участь громадськості, нагляд та підзвітність) та культурними (технологічні цінності, довіра до уряду).

Удосконалення цифровізації податкової системи у цьому контексті має розглядатися не лише як технічне завдання, а як процес формування нової етики

взаємодії між державою та громадянами. Йдеться про необхідність забезпечення прозорості алгоритмів, інклюзивності цифрових сервісів, захисту прав людини та створення механізмів зворотного зв'язку, які дозволяють громадянам брати участь у формуванні податкової політики. Такий підхід сприяє переходу від моделі «держави-наглядача» до моделі «держави-партнера», у якій довіра стає не декларативною цінністю, а результатом ефективної та етично обґрунтованої цифрової взаємодії. Л. Флоріді відмічав, що «ми живемо в інфосфері, де межа між онлайн і офлайн зникає», тому податкова система стає частиною цієї інфосфери [149].

Алгоритмічно опосередкована модель управління суспільними процесами детермінує цифровізацію податкової системи, що розглядається як втілення нової форми суспільного договору і є складним і багатовимірним процесом, що поєднує технологічні інновації, викликані глибокими трансформаціями. Система фіскальної взаємодії та перерозподілу ресурсів змінює не лише інструменти адміністрування податків, але й саму логіку відносин між державою та громадянами, переводячи їх у площину цифрової взаємодії, де довіра формується на перетині права, етики та технології. Саме тому розвиток цифрової податкової системи супроводжується не лише технічними інноваціями, але й системним філософським осмисленням, спрямованим на збереження балансу між ефективністю, свободою та справедливістю у просторі цифрової взаємодії між платником податків і державою.

Слід відмітити, що прояв цифровізації податкової системи у нових соціальних договорах сприяє: 1) підвищенню справедливості та прозорості, так як цифровізація робить податкові перевірки більш точними, ускладнюючи ухилення від сплати податків при транскордонній електронній комерції та транзакціях у сфері цифрових послуг, тим самим забезпечуючи податкову справедливість; 2) оптимізації ефективності збору податків, в основі яких використання інформаційних технологій (ІКТ), що може ефективно оптимізувати податкову систему, знизити витрати на державний аудит та скоротити час сплати податків платниками податків; 3) відновленню довіри до

сплати податків, яка відбувається завдяки прозорій цифровій платформі, так як платники податків можуть чітко розуміти, куди йдуть їхні податкові гроші, що зміцнює їхню довіру до раціональності використання податкових надходжень державою, – зауважує Ф. Фукуяма [128].

У ситуації зростання прозорості економіки уряди країн переглядають старі правила та створюють такі податкові структури, що відповідають потребам часу, викликані цифровізацією оподаткування. Цей зсув перетворює оподаткування не лише у фінансове зобов'язання, а й в основу довіри, що забезпечує участь громадян у національному управлінні та сталому розвитку на цифрову. Інституційний механізм соціальної легітимації цифрового податку – це новий вид податку, що стягується з цифрових компаній, що надають цифрові послуги. Він є оподаткування державою доходів, одержуваних цифровими компаніями від цифрових послуг, таких як пошукові системи та онлайн-реклама. Цифрові податки є податковим правилом, запровадженим Європейським союзом для великих компаній, що упроваджуються через призму цифровізації податкових процесів. Цифровізація податкової системи – це тенденція, що зростає серед сучасних компаній. Під впливом пандемії багато підприємств все частіше звертаються до цифрових інструментів, які підвищують ефективність роботи та скорочують участь людини. Особливо після пандемії цифрова економіка стала процвітати, і чинне податкове законодавство вже не справляється з різними проблемами цифрових транзакцій, що виникають. Тому уряди по всьому світу послідовно вивчають способи оподаткування таких моделей транзакцій цифрового оподаткування, що стало викликом для національних податкових органів у всьому світі в умовах цифрової економіки. Мета праці «Епоха наглядного капіталізму», розробити концепції та підходи, які дають можливість вивчати засоби щодо змін поведінки людини за нових умов, перш за все, цифровізації суспільства [208, с. 58].

З 2015 року Організація міжнародного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробляє систему оподаткування цифрових доходів, прагнучи встановити стандарт збору та оцінки цифрових податків. У 2019 р. було випущено перший

компонент системи міжнародного оподаткування [186]. Ця система охоплює доходи, отримані за допомогою цифрових транзакцій, тим самим перерозподіляючи повноваження з оподаткування великих багатонаціональних цифрових компаній у різних ринкових юрисдикціях. Це змінює попередні методи оподаткування, розширення сфери застосування, включивши до неї залучення споживачів, маркетингову цінність, нематеріальні активи та ступінь кореляції між значимою економічною діяльністю та прибутком [183]. Глобальні методи оподаткування транскордонних транзакцій у сфері цифрових послуг постійно переглядаються та вдосконалюються. Система оподаткування цифрової економіки та глобальна система оподаткування розподілу прибутку включають безліч складних нормативних деталей.

Трансформаційна модель цифровізації соціальних інститутів в останні роки стає дедалі складнішою, багатонаціональні корпорації аналізують розбіжності у національних податкових системах та недосконалості міжнародного податкового законодавства для коригування свого податкового планування та розподілу прибутку з метою мінімізації податкового навантаження. Однак це призвело до підриву податкової бази різних країн, вплинувши на оподаткування та податкову справедливість, а також привело до значного зниження довіри громадськості до корпоративного податкового планування. В умовах нестабільного міжнародного ділового середовища компанії очікують від своїх податкових фахівців надання актуальної інформації та консультацій щодо операційних стратегій. Для корпоративних податкових фахівців дуже важливо швидко реагувати на очікування податкових органів, громадськості та самої компанії, зміцнюючи довіру із внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами. Як відмічають вітчизняні науковці Т. Бутченко і О. Сорокіна, «наявна технологічна модель штучного інтелекту не забезпечує людину можливістю рівних, паритетних соціальних відносин. Навпаки, вона оформлює виникнення нової цифрової форми соціальної нерівності, в якій фіксується прірва між лідерами галузі та рештою суспільства» [43, с. 27].

Податкові цифрові технології відіграють вирішальну роль у відновленні цифрової суспільної довіри у контексті впровадження цифровізації податкових процесів. Для сучасних податкових фахівців використання технологій для проведення податкової реформи має важливе значення, охоплюючи не лише цифровізацію оподаткування, а й геополітичні тенденції, бізнес-моделі, що розвиваються, трансформацію податкових функцій. Отже, податкові фахівці повинні використовувати передові технології, щоб пересмислити способи надання допомоги компаніям у відновленні суспільної довіри. М. Фуко зазначав, що «Влада стає ефективною тоді, коли вона невидима, але постійно діє» [127]. Це актуально для цифрової доби, у контексті якої цифрова податкова система виступає як форма «м'якого нагляду».

У контексті цифрових реформ оподаткування податкові технології відіграють ключову роль у наступних областях:

1) встановлення довірчих відносини із громадськістю. Податкові органи у різних країнах почали інвестувати ресурси у цифрову трансформацію. Технології дозволяють податковим органам у режимі реального часу перевіряти податкові стратегії та податкові декларації платників податків, що спрощує податкове адміністрування та аудит, підвищує якість обслуговування податкових органів та тим самим зміцнює довіру до громадськості;

2) податкові органи постійно змінюють свої методи аудиту, тепер покладаючись на платників податків у демонстрації прозорості політики податкового управління та податкових декларацій. Підприємства можуть використовувати технології для більш ефективного забезпечення та перевірки дотримання податкового законодавства, пояснення того, як вони сплачують свою справедливую частку податків та зміцнення довіри з боку громадськості;

3) необхідно надавати точні аналітичні дані та інформацію для розробки операційних стратегій підприємства, адже податкова політика подібна до «загадкової чорної скриньки» Н. Талеба [200]. Хоча технології не можуть вирішити всі податкові проблеми, вони можуть допомогти податковим фахівцям швидко реагувати на питання податкових органів, для чого керівники організацій

повинні зробити внутрішні процеси подання податкової звітності прозорими, підвищити готовність до аудиту та спільно розробляти стратегії податкового управління у межах цифрової парадигми оподаткування;

4) податкові органи використовують технологічні інструменти для доступу до інформації в режимі реального часу та аналізу даних з різних точок зору, наприклад, з використанням звітів по окремих країнах, щоб визначити достовірність відповідних даних та пов'язаних з ними факторів ризику, тим самим контролюючи та знижуючи податкові ризики;

5) податковим органам необхідно використовувати технологічні інструменти для виявлення податкових ризиків, щоб уникнути податкових штрафів для підприємств, а також постійно підтримувати високий рівень готовності до перевірок, щоб оперативно та точно реагувати на запити та вимоги податкових органів. У процесі використання податкових технологій для оптимізації та підвищення ефективності внутрішніх операцій керівництву необхідні комунікативні навички та систематичні професійні компетенції для планування процесів податкового управління та дотримання податкового законодавства за допомогою великих даних та автоматизації;

6) відновлення довіри шляхом запровадження нових технологій. Тенденція до централізації податкових функцій у транснаціональних корпораціях сприяла автоматизації податкових процесів та впровадженню моделей міжвідомчої співпраці, що сприяє просуванню цифрової трансформації корпоративних податкових операцій. Впровадження таких передових технологій, як обробка природної мови (NLP) та машинне навчання (MLM), дозволяє оптимізувати механізми аудиту різних податкових операцій. Технологія блокчейн може використовуватися для безпечного управління інформацією про транзакції, підвищення ефективності адміністративних процесів, а смарт-контракти – для автоматичного збирання податків, що сприяє зміцненню довіри за рахунок більш надійних операційних процедур [137].

Отже, дослідження довіри до державних алгоритмів по суті є переосмисленням легітимності управління в цифрову епоху. Концепція ТОС

(Total Operations Control) виявляє багатогранний механізм взаємодії, вказуючи на те, що суперечність між технологічною раціональністю та раціональністю цінностей не може бути вирішена в рамках одного виміру. Це вимагає виходу за межі традиційного бінарного мислення «інструмент-інститут» та побудови більш інклюзивної парадигми управління. На тлі прискореного розвитку технологій ШІ алгоритмічні системи еволюціонували із засобів прийняття рішень в автономні структури управління, що призвело до зрушення у структурі управління від «людина-уряд» до «людина-алгоритм-уряд», породивши тристоронню структуру управління «суспільність-алгоритм-уряд», що сприяло формуванню податкової системи як суспільного явища. Водночас, прозорість алгоритмів стикається з подвійними проблемами: технологічними вузькими місцями та суспільною раціональністю, тому необхідно створити систему «багаторівневої прозорості», розробивши диференційовані механізми отримання інформації про алгоритми для різних груп.

Дослідження проблеми цифровізації податкової системи засвідчило, що умовах швидкої інтеграції до глобального податкового середовища підприємства стикаються з більш жорсткими вимогами до дотримання законодавства. Традиційна модель податкових операцій, заснована в основному на ручних процесах та індивідуальній електронній подачі документів, поступово замінюється повністю цифровою, заснованою на даних у режимі реального часу та платформною екосистемою. Податкові органи різних країн поступово скорочують інформаційний розрив із підприємствами за допомогою цифровізації, звітності в режимі реального часу та систем транскордонного обміну даними, що робить прозорість даних та можливість аудиту новими фундаментальними вимогами [175].

В умовах цифровізації компанії, які продовжують працювати за старими моделями, зіткнулися з великими ризиками при перевірках, порівнянні даних та змінах міжнародних стандартів. Навпаки, завдяки плануванню наперед, інтеграції систем, створенню логіки управління даними, впровадженню податкових технологій та одночасному коригуванню організаційних та кадрових

можливостей, вони можуть перетворити зовнішній тиск на можливості для проривів у внутрішньому управлінні та конкурентоспроможності в рамках нового порядку податкового адміністрування 3.0. З позицій цифрової парадигми оподаткування у сучасних умовах трансформаційного розвитку України цифровізація податкової системи набуває не лише інструментального, але й глибоко світоглядного значення, виступаючи своєрідним маркером переходу від пострадянської моделі державності до відкритого цифрового суспільства європейського типу. Сучасне податкове адміністрування 3.0 має на меті зробити процес податкового адміністрування безперебійним, необтяжливим та здійснюваним у режимі реального часу, а також досягти більшої ефективності та дотримання податкового законодавства за рахунок цифровізації та системної інтеграції [120].

М. Кастельс у роботі «Мережеве суспільство» зазначав: «Влада у мережевому суспільстві ґрунтується на контролі над потоками інформації» [78]. Сьогодні податкова цифровізація – це управління потоками фінансових і інформаційних даних. Серед цифрових трансформацій у сфері оподаткування слід виділити інноваційність такого підходу, яка полягає у переосмисленні самої природи податку як соціального явища: з обов'язкового платежу, що сприймається як тягар, він трансформується у форму участі громадянина у спільному творенні публічного блага. У цьому контексті цифрові технології виконують роль не лише інструментів ефективності, але й медіаторів довіри, які здатні мінімізувати історично сформовану дистанцію між державою та суспільством. Водночас український контекст, позначений досвідом недовіри до інституцій, корупційними ризиками та викликами воєнного часу, надає цій трансформації особливої складності та водночас унікальності. Саме тому цифровізація податкової системи в Україні має розгортатися як етично орієнтований процес, у якому технологічні рішення узгоджуються з принципами справедливості, людської гідності та соціальної солідарності. Тому важливо для цифрових податкових систем як простору комунікації держави і громадян, – відмічається в авторському дослідженні [42, с. 353-354].

У просторі використання великих даних у податковому адмініструванні філософсько-інноваційний вимір цього процесу виявляється також у зміні статусу громадянина: він перестає бути пасивним об'єктом фіскального контролю і стає активним учасником цифрової взаємодії, співтворцем нової податкової реальності. Така трансформація відкриває можливості для формування партисипативної моделі управління, де рішення ґрунтуються не лише на адміністративній доцільності, а й на комунікації, зворотному зв'язку та цифровій взаємодії. Водночас постає необхідність критичного осмислення ризиків, пов'язаних із надмірною алгоритмізацією влади, збереженням приватності та потенційною залежністю суспільства від технологічних систем. Н. Луман відмічав, що «Довіра є механізмом зниження складності соціального світу» [168], а у сучасну епоху цифровізація податків – це спосіб спростити складні відносини через довіру до систем.

Отже, для України цифровізація податкової системи є не просто етапом модернізації, а стратегічним шляхом до формування нової парадигми держави у межах глобальної цифровізації економічних і податкових систем – держави довіри, партнерства і цифрової відповідальності. Успіх України визначатиметься не лише рівнем технологічного розвитку, але й здатністю інтегрувати ці технології у гуманістичний вимір суспільного розвитку, де центральним залишається не алгоритм, а людина. Саме у цьому поєднанні інноваційності та філософської рефлексії відкривається можливість для України сформувати унікальну модель цифрового суспільного договору, яка може стати не лише внутрішнім досягненням, але й прикладом для інших держав у пошуку балансу між ефективністю, свободою та довірою. Ш. Зубофф відмічала, що «Технології перетворюють людський досвід на дані для контролю та прогнозування», а основі чого можна помітити критику ризиків цифрового контролю у державних системах [208].

Сучасне податкове адміністрування 3.0 за умов запровадження електронних податкових сервісів означає перехід від інституційно-бюрократичної та контрольної моделі фіскальних відносин до *інтегрованої*

цифрово-комунікативної системи, у якій податки постають не лише як економічний обов'язок, а як форма взаємної відповідальності, довіри та співучасті між державою і громадянином у межах нового типу суспільного договору. У цьому вимірі податкове адміністрування 3.0 репрезентує якісно новий етап еволюції державності, де традиційна логіка примусу, характерна для класичних моделей, описаних Т. Гоббсом, трансформується у логіку партнерства та комунікативної взаємодії [57]. Водночас воно зберігає функцію регуляції, але реалізує її через цифрові інструменти, що забезпечують прозорість, автоматизацію та передбачуваність податкових процесів. Як справедливо відмічають вітчизняні науковці В. Глазунов, О. Краснокутський, О. Масюк, «Особливість процесу трансформації глобального управління полягає у тому, що зазначені міжнародні комерційні організації утворюють сірі зоні «штучного хаосу», які доволі складно контролювати за допомогою традиційних інструментів. Подібні зміни прийнято називати переходами, які забезпечують нову конфігурацію контролю стратегічних ресурсів життєдіяльності [55, с. 38].

Соціально-філософський зміст цієї трансформації полягає у зміні онтологічного статусу держави, яка перестає бути виключно владною інстанцією і набуває рис цифрової платформи, яка організовує взаємодію, обробляє дані та забезпечує баланс інтересів за умов підвищення прозорості податкових процесів через цифрові інструменти. У такій системі довіра формується не лише через правові норми чи моральні зобов'язання, а через ефективність і прозорість алгоритмів, що регулюють податкові відносини. Це відповідає уявленням Н. Луман про довіру як механізм зменшення соціальної складності, оскільки цифрові системи дозволяють спростити складні фіскальні взаємодії та зробити їх більш передбачуваними [168]. Водночас податкове адміністрування 3.0 виявляє амбівалентність цифрової модернізації. З одного боку, воно сприяє зниженню корупції, мінімізації людського фактору та підвищенню ефективності державного управління. З іншого – породжує нові ризики, пов'язані з посиленням контролю, накопиченням персональних даних та потенційною залежністю суспільства від алгоритмічних рішень, що перегукується з

критичними застереженнями М. Фуко щодо трансформації форм влади у напрямі «невидимого нагляду» [127].

В умовах цифрової трансформації податкової системи податкове адміністрування 3.0 слід розуміти як інноваційно-філософську модель організації податкових відносин, у якій поєднуються технологічна раціональність, етичні принципи та соціальна довіра. Воно відкриває можливість формування нової парадигми взаємодії між державою та громадянами – парадигми цифрового суспільного договору, де ефективність управління узгоджується з повагою до свободи, приватності та гідності людини. У практичному вимірі податкове адміністрування 3.0 реалізується через поєднання технологічних рішень, інституційних реформ і етичних принципів. Насамперед йдеться про створення єдиної цифрової податкової екосистеми, де всі процеси – від реєстрації платника до подання звітності – автоматизовані та інтегровані. Це формує довіру та змінює сприйняття податку як «примусу» на усвідомлену участь у розвитку держави. Водночас необхідно впроваджувати жорсткі стандарти захисту персональних даних і цифрової безпеки, щоб уникнути ризиків надмірного контролю.

Ідея, сформульована Міністерством цифрової трансформації України як концепція «держави як сервіс» (paperless, «Дія»), у філософсько-інноваційному вимірі означає радикальну трансформацію природи державності, у якій держава перестає бути замкненою бюрократичною системою і постає як відкрита цифрова платформа, орієнтована на потреби людини. Нові технології, такі як хмарні обчислення та блокчейн, можуть значно покращити прозорість даних та безпеку у сфері дотримання податкового законодавства. Ці технології допоможуть створити основу для довіри у питаннях дотримання податкового законодавства, скоротити кількість податкових спорів та сприяти співпраці між бізнесом та державою. Цифрова система податкової відповідності в Україні відкриє нову еру подання податкових декларацій, більш ефективно покращуючи діалог та комунікацію між урядом та бізнесом [120].

У цьому контексті цифрові технології виступають не просто інструментами оптимізації, а медіаторами нової соціальної реальності, в якій взаємодія між державою і громадянином набуває характеру безперервного, прозорого та взаємно орієнтованого процесу. Загалом штучний інтелект повинен дотримуватись правил конфіденційності та захисту даних, працювати безпечно, надійно, прозоро та відповідально, а також прагнути до зниження упередженості та дискримінації. В повоєнному розвитку України потрібен прозорий штучний інтелект, що заслуговує на довіру, дозволяючи керівникам приймати обґрунтовані рішення та захищати основні права людини, забезпечуючи постійну присутність належного людського контролю у цьому процесі.

Через призму цифрових технологій у податковому адмініструванні трансформація потребує глибокого етичного осмислення, оскільки разом із підвищенням ефективності зростають ризики цифрової залежності, втрати приватності та надмірної алгоритмізації управління. Тому філософсько-інноваційний підхід до концепції «держава як сервіс» полягає у пошуку балансу між технологічною раціональністю та гуманістичними цінностями, де центральним залишається не система, а людина, її свобода, гідність і право на довіру. Ключовим елементом є також залучення громадян до формування податкової політики з огляду на цифрові інструменти зворотного зв'язку, що відповідає ідеї партисипативної держави [137].

Партисипативна держава у цьому контексті означає таку організацію влади, де участь громадян не обмежується періодичним голосуванням, а інтегрується у щоденні цифрові практики взаємодії з державою. Концепція «держава як сервіс» створює технологічні умови для цього, перетворюючи державні інституції на відкриті платформи, через які громадяни можуть не лише отримувати послуги, а й впливати на їхню якість, зміст і розвиток. Таким чином, участь стає не епізодичною, а постійною, вбудованою у цифрову інфраструктуру [208]. Соціально-філософський аналіз свідчить, що це означає перехід від моделі представницької демократії до моделі цифрової співучасті, що резонує з ідеями, у контексті яких легітимність влади формується через

постійний діалог і досягнення згоди. У цифровій державі цей діалог опосередковується технологіями: електронними петиціями, онлайн-опитуваннями, зворотним зв'язком у сервісах, аналізом поведінкових даних користувачів, держава не лише надає послуги, а й «слухає» громадянина, адаптуючи свою політику до його потреб [53, с. 7-20].

За умов реформування податкової системи в цифрову епоху інноваційність такого підходу полягає у поєднанні сервісної логіки та демократичної участі. Якщо сервісна держава орієнтована на ефективність і зручність, то партисипативна – на включеність і вплив. Їх синтез формує нову модель – цифрову партисипативну державу, де громадянин виступає одночасно користувачем, співрозробником і оцінювачем державних рішень. Цифрова партисипативна держава – це модель управління, де влада та суспільство функціонують як єдина екосистема. Вона перетворює громадянина з пасивного отримувача послуг на активного користувача (отримання послуг), співрозробника (краудсорсинг рішень) та оцінювача (е-голосування, петиції та опитування) державних політик. Тому партисипативна держава у межах концепції «держава як сервіс» потребує не лише технологічної, а й етичної та соціальної збалансованості. Отже, крізь призму цієї концепції партисипативна держава постає як інноваційна форма цифрової демократії, у якій участь громадян стає невід'ємною частиною функціонування держави, а довіра формується через постійну взаємодію, відкритість і співвідповідальність. У ситуації впровадження електронних сервісів це не просто новий інструмент управління, а новий тип суспільного договору, в якому держава і громадянин взаємодіють як рівноправні партнери у спільному конструюванні соціальної реальності [115].

У підсумку зазначимо, що у контексті глобальної цифровізації економіки практична реалізація цієї моделі передбачає не лише технологічну модернізацію, а й зміну управлінської культури – від адміністративного тиску до сервісної взаємодії. Розшифрування поняття партисипативної держави здійснюється через призму електронного адміністрування податків та крізь призму концепції

«держава як сервіс», що реалізується Міністерством цифрової трансформації України, дозволяє побачити глибоку трансформацію ролі громадянина у системі публічного управління [115]. У традиційній моделі держава функціонувала як ієрархічна структура, де громадянин виступав переважно об'єктом управління, підпорядкованим нормам і процедурам. Натомість у межах цифрової парадигми, зокрема через інструменти на кшталт Дія, формується новий тип державності, в якому громадянин набуває статусу активного учасника, співтворця управлінських рішень і партнерського суб'єкта взаємодії, – відмічається в авторських статтях [19; 32].

Таким чином, нами обґрунтовано напрями удосконалення цифровізації податкової системи як форми реалізації нового суспільного договору, що відображає трансформацію онтологічних і ціннісних засад взаємодії між державою та громадянами, передбачає перехід від ієрархічно-контрольної моделі до мережевої, партнерсько-сервісної взаємодії, опосередкованої цифровими технологіями. В українських реаліях все це набуває особливого значення в умовах цифрової трансформації державного управління, розвитку електронних сервісів податкових органів та відновлення інституційної довіри, забезпечуючи становлення довіри як фундаментального принципу легітимації публічної влади через прозорість, підзвітність і відкритість податкового адміністрування в умовах цифрової держави.

3.3 Цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи як детермінанти сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України

Поставлено завдання – обґрунтувати цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як детермінанти сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України.

У сучасному світі безпрецедентні зміни прискорюються, глобальний політичний, економічний та соціальний ландшафт розвитку зазнає глибоких потрясінь, а також породжує нові можливості для розвитку. Наразі цифровізація податкової системи стала найважливішою силою, що прискорює соціально-економічний розвиток, розвивається безпрецедентними темпами та глибоким впливом. Вона призводить до глибоких змін у методах виробництва, способі життя та управлінні, стаючи ключовою рушійною силою в реорганізації глобальних ресурсів, переформуванні глобальної економічної структури та зміні глобального конкурентного ландшафту. Прискорення цифровізації податкової системи України стало основною національною стратегією на новому етапі розвитку та вирішальним заходом для створення нових національних конкурентних переваг.

Наразі цифрова трансформація проникла в усі галузі, розмиваючи межі між галузями; революційні інновації продовжуватимуть зростати експоненціально, надаючи компаніям необмежені можливості для зростання. Компанії, побудовані на цифровій основі, керовані своєю місією, здатні до стійкої роботи та зосереджені на людському досвіді, є справді орієнтованими на майбутнє та стійкими підприємствами; вони переможуть в епоху «комплексної корпоративної реструктуризації». За нових внутрішніх та міжнародних обставин ми ще більше переконані, що цифрова трансформація є неминучим та сталим еволюційним процесом для підприємств, і все більше компаній перейдуть від «необхідності трансформації» до «активного прагнення трансформації». Для України «цифровізація – це засіб, трансформація – це мета». Технології та інфраструктура, такі як 4G, великі дані та штучний інтелект, розвивалися та вдосконалювалися протягом останніх років, тоді як нові технології, такі як метавсесвіт, блокчейн та квантові обчислення, також швидко розвиваються. Концептуалізація цивілізаційної готовності передбачає її розуміння як інтегральної здатності суспільства, держави та економіки до впровадження цифрових податкових практик, що ґрунтуються на принципах прозорості, довіри, відповідальності та технологічної раціональності. Вона охоплює

інституційну зрілість державного управління, рівень цифрової культури громадян, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а також готовність до інноваційних змін у фіскальній політиці. Як зазначає М. Фуко, «влада і знання безпосередньо пов'язані між собою» [127, с. 28], що особливо проявляється в умовах цифровізації податкової системи. Водночас, за Ж. Дерріда, «немає нічого поза текстом» [65, с. 159], що дозволяє трактувати цифрові дані як основу сучасної соціальної реальності.

Завдяки широкому поширенню інтернет-додатків, цифрова економіка стрімко розвивається, спираючись на такі основи, як інтернет, широкопasmові мережі, мобільні програми, інформаційні технології, а також апаратне та програмне забезпечення. Вона не тільки проникла у всі сектори світової економіки, ставши ключовим двигуном глобального економічного зростання, а й справила глибокий вплив і трансформувала суспільство в цілому, а також економічну, соціальну та трудову поведінку людей. Її програми можна класифікувати зі створення «інформаційних» операцій, розробки «віртуалізованих» продуктів та послуг та просування «цифрових» та «електронних» методів ведення бізнесу у фінансових операціях. Впровадження цифрових інноваційних технологій у різні галузі підвищує цінність цифрової економіки. В умовах цифрової економіки не лише скоротилася відстань між учасниками глобального ринку, що призвело до появи нового типу економічної системи, а й глобальні галузі стали розвиватися у напрямі міжпоколінського, транскордонного, міжгалузевого та міжвіртуального/міжсвітового розвитку. Цифрова економіка, згадана у цьому плані, буде заснована на визначеннях цифрової економіки, даних ОЕСР та урядом Великобританії. «Цифрова економіка включає економічну діяльність, що рухається цифровими галузями, а також інноваційну діяльність з використанням цифрових технологій у процесі цифровізації галузей, таку як нові бізнес-моделі і нові моделі споживання» [61].

Завдяки стрімкому розвитку нових ІКТ-технологій, широкому поширенню хмарних, мобільних та персоналізованих сервісів, а також поширенню портативних мобільних пристроїв, повсякденне життя поступово

трансформується в стан «постійної доступності». Захоплення онлайн-соціальним життям, використання месенджерів та соціальних мереж, участь у публічних дискусіях та онлайн-шопінг стають важливими аспектами життя людини. У цю нову епоху, де сходяться хмарні технології, мобільні пристрої, соціальні мережі та величезні масиви даних, хмарні технології стали новим ядром обчислювальної техніки. Люди підключають мобільні пристрої, мобільні програми та соціальні мережі через мобільний широкосмуговий доступ, наприклад, 4G, генеруючи величезні обсяги даних, які можна аналізувати та використовувати повторно. Це ще більше змінює спосіб життя людей у соціальному, економічному та екологічному аспектах, а також створює сприятливу основу для розвитку цифрового уряду в суспільстві онлайн. Представник постфеноменології Д. Айд заявляє, що «Технології не є нейтральними, вони формують спосіб, у який ми сприймаємо світ» [157].

Серед ключових характеристик цивілізаційної готовності варто виокремити: 1) інституційну спроможність – здатність державних органів ефективно впроваджувати цифрові рішення у податковому адмініструванні; 2) цифрову довіру – рівень легітимності цифрових сервісів і готовність громадян взаємодіяти з ними; 3) технологічну адаптивність – здатність швидко інтегрувати нові цифрові інструменти; 4) нормативно-правову узгодженість – відповідність законодавства викликам цифрової економіки; 5) ціннісно-аксіологічний вимір – орієнтацію на етичні принципи використання технологій. Як зазначає М. Кастельс, «інформація стає ключовим ресурсом влади в мережевому суспільстві», що особливо актуально в умовах цифровізації податкової системи [73].

Місце і роль цифровізації податкової системи в структурі поствоєнного відновлення України є стратегічним, оскільки вона виступає не лише інструментом фіскальної ефективності, а й механізмом формування нового суспільного договору між державою і громадянами. Через цифрові технології відбувається трансформація податкових відносин у напрямі більшої відкритості, автоматизації та персоналізації, що сприяє зниженню корупційних ризиків і

підвищенню рівня податкової дисципліни. Особливе місце у цьому процесі післявоєнного відновлення України займає штучний інтелект як ключовий драйвер цифрової трансформації. Роль ШІ полягає у: автоматизації процесів податкового адміністрування (обробка декларацій, аналіз транзакцій); виявленні податкових ризиків і шахрайства на основі великих даних; прогнозуванні бюджетних надходжень і моделюванні фіскальної політики; персоналізації податкових сервісів для платників податків; підвищенні ефективності прийняття управлінських рішень. Штучний інтелект докорінним чином змінює моделі національного управління. Соціальна філософія цієї трансформації знаменує собою скачок від традиційної бюрократичної ієрархії до «розумної держави», в у контексті якого логіка управління повністю поміщається у сторону сучасної системи управління, заснованої на підходах, керованих даних, алгоритмічної оптимізації та цифрової взаємодії. Водночас це породжує нові виклики, пов'язані з етикою алгоритмів, захистом персональних даних, цифровою нерівністю та необхідністю забезпечення гуманістичного характеру цифрових реформ. Б. Латур вважає, що «Технології є повноцінними учасниками соціальних відносин» [164].

Таким чином, цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи виступає фундаментальним чинником сталого розвитку, оскільки поєднує технологічний прогрес із соціальною довірою, інституційною ефективністю та ціннісною орієнтацією на справедливість і прозорість. У поствоєнному контексті вона набуває особливої ваги як інструмент відновлення економіки, зміцнення державності та інтеграції України у глобальний цифровий простір.

Цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи у вимірі поствоєнного відновлення може бути розкрита через систему взаємопов'язаних концептів, що формують цілісну філософсько-інноваційну рамку осмислення трансформаційних процесів. європейською інтеграцією. Цифрова трансформація – це процес, який спирається на інновації та широке застосування цифрових технологій для стимулювання системних змін у

технологіях, економіці, суспільстві та інституціях. Через відмінності в аналітичних перспективах цифрова трансформація інтерпретується як побудова цифрового або інформаційного суверенітету, сприяння реформі цифрового управління або досягнення комплексної цифровізації. На основі законів технологічної еволюції більшість досліджень визначають цифрову трансформацію як системну цивілізаційну основу з великим стратегічним наративом. Цифрова трансформація податкової системи – це стратегія цифрового розвитку, що базується на місцевих цінностях та орієнтована на формування європейського суверенітету. Його мета полягає в активному дослідженні та повному використанні формуючої функції цифрової трансформації в політичній, економічній та культурній сферах, консолідації та поглибленні процесу європейської інтеграції шляхом технологічного розширення можливостей.

В основі цифровізації податкової системи в Україні «розвиток», спрямований створення міцного фундаменту, в основі якого інновації, спрямовані на їх впровадження у цифрову економіку; управління, спрямоване формування розумної нації та інклюзивність, що включає врахування інтересів громадянського суспільства. Все це сприяє модернізації, яка розрахована на активне удосконалення інфраструктури широкосмугової цифрової конвергенції, створює сприятливе середовище для цифрових інновацій та просуває заходи підтримки для зміцнення основ цифрової нації. Ці заходи включають: створення сприятливого правового середовища, розвиток передових цифрових технологій, підготовку міждисциплінарних цифрових талантів, що сприяє інноваціям та підприємництву, розвиток цифрової економіки, розширення цифрової комерції та підтримку високоприбуткового розвитку цифрових галузей. С. Легард підкреслює, що «суспільства контролю приходять на зміну дисциплінарним», що відображає трансформацію механізмів управління у цифрову епоху [162, с. 45].

Не менш важливим є концепт податкової довіри як соціального капіталу, який у цифрову епоху трансформується з морально-нормативної категорії у технологічно опосередковану практику. Довіра більше не лише передумова

взаємодії, а й результат функціонування цифрових систем, що демонструють свою надійність, відкритість і справедливість. У цьому сенсі цифровізація податкової системи виступає механізмом відновлення довіри в умовах поствоєнної реконструкції, де легітимність держави безпосередньо пов'язана з ефективністю її цифрових сервісів.

Концепт алгоритмічного врядування окреслює нову парадигму прийняття рішень, у якій ключову роль відіграють алгоритми, аналітика великих даних та системи штучного інтелекту. Податкова система у такій моделі перестає бути виключно адміністративним інститутом і перетворюється на динамічну, самоадаптивну систему, здатну до прогнозування, самонавчання і мінімізації ризиків. Алгоритмічне управління – це модель управління, яка широко застосовує алгоритми до правових норм, правоохоронної діяльності та загальних суспільних послуг, передбачає використання алгоритмів для встановлення стандартів, моніторингу та зміни поведінки [180].

Концепт технологічної суб'єктності держави відображає здатність держави виступати активним агентом цифрових трансформацій, а не пасивним споживачем технологій. Це передбачає формування власних цифрових інфраструктур, розвиток національних інноваційних екосистем, а також інтеграцію штучного інтелекту у стратегічне управління податковою системою. У такій перспективі держава набуває рис «інтелектуального суб'єкта», що діє на основі даних, моделей і прогнозів. В епоху швидкого науково-технічного розвитку трансформація, спричинена технологіями III, приносить багато можливостей та ризиків. Чи то робототехніка, великі дані, Інтернет речей чи штучний інтелект, ці нові технології створять нові галузі промисловості та нові виклики. Вживання та розвиток податкових систем опинилися під загрозою через військові дії, спричинені війною [92]. Україна має всі можливості використати нові технології, щоб розкрити величезну силу цифровізації податкової системи. Тому в сучасному швидкорозвиненому технологічному світі нам потрібна багатостороння співпраця, щоб забезпечити більш справедливу користь для всіх від переваг глобалізації та технологічного прогресу. Ми повинні

зміцнювати міжнародну співпрацю, ефективно використовувати нові технології та спільно створювати процвітаюче та стабільне майбутнє. ШІ дозволяє інтегрувати різноманітні дані, виявляти приховані закономірності, оптимізувати податкові процеси та формувати інтелектуальні сервіси для громадян. Водночас його впровадження вимагає осмислення нових ризиків – від алгоритмічної упередженості до втрати людського контролю над управлінськими рішеннями.

Таким чином, сукупність цих концептів формує цілісну філософсько-інноваційну модель, у межах якої цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи постає як процес синтезу технологічного розвитку, соціальної довіри, інституційної ефективності та етичної відповідальності. У поствоєнному контексті ця готовність набуває статусу не лише технічної передумови реформ, а й глибинного цивілізаційного вибору, що визначає траєкторію розвитку держави у глобальному цифровому світі. Виступати з ініціативою щодо просування управління оподаткуванням на новий етап цифровізації, інтелектуального аналізу та сценарного підходу.

Раніше зали податкового обслуговування податкового управління завжди був повні людей, тепер же зал податкового обслуговування, що працює в «хмарному» середовищі, стає все більш завантаженим, тоді як фізична зала поступово «остигає». Ця зміна наочно відображає прискорений перехід податкового управління до цифровізації, інтелектуальних та сценарно-орієнтованих підходів у процесі поглиблення реформи збору та управління податками [95].

У межах соціально-філософського осмислення цифрової трансформації податкової системи доцільно виокремити ключові детермінанти оптимізації, що визначають її перехід від інструментально-фіскальної функції до цивілізаційної моделі сталого розвитку. Для даного дослідження детермінанти означають системоутворюючі чинники, що визначають характер, спрямованість і логіку трансформаційних процесів [199].

1. Інформаційна детермінанта. З технологічним прогресом та розвитком Інтернету доступ до інформації стає все більш зручним. Завдяки

бурхливому розвитку науки і технологій, датчики різних функцій і типів стають все більш складними та мініатюрними. Використовуючи можливості Індустрії 4.0, дані стають цінною інформацією.

2. *Технологічна детермінанта*. Фундаментальною рушійною силою економічного зростання завжди були технологічні інновації. Кожна з них породила нові хвилі взаємодоповнюючих інновацій та можливостей.

3. *Ціннісно-нормативна детермінанта* відображає зміну аксіологічних орієнтирів: від примусу до партнерства, від контролю до відповідальності, від фіскального тиску до сервісної держави.

5. *Соціально-комунікативна детермінанта* забезпечує інтеграцію громадян у цифрову податкову екосистему через електронні сервіси, цифрову ідентичність та участь у формуванні податкової культури.

6. *Цивілізаційно-стратегічна детермінанта* визначає податкову систему як інструмент довгострокового розвитку, що сприяє економічній стійкості, відновленню держави та інтеграції у глобальний цифровий простір.

У своїй сукупності ці детермінанти репрезентують багатовимірну матрицю трансформації податкової функції, в якій цифрові технології, цінності, інститути та соціальні практики синтезуються у нову цивілізаційну модель управління, засновану на даних. матриця трансформації податкової функції постає як складно організована система взаємопов'язаних вимірів, у межах яких відбувається перехід від традиційного фіскального адміністрування до цивілізаційної моделі управління, заснованої на даних.

1. *Технологічний вимір*. Завдяки застосуванню великих даних та створенню інфраструктури 4.0 зручність та широка доступність Інтернету вивели традиційні виробничі галузі на передній план нової розумної економіки та управління. Оскільки Інтернет речей починає змінювати конкурентний ландшафт, компанії повинні вирішити, як і де інвестувати в нові технології та визначити, які технології принесуть найбільшу користь їхній організації, щоб визначити своє місце в екосистемі нових технологій.

2. *Аксіологічний вимір (value layer)* формує ціннісну основу нової моделі. Трансформація податкової функції супроводжується переорієнтацією від примусу до довіри, від контролю до партнерства, від закритості до прозорості. У цьому контексті податки постають не лише як обов'язок, а як етично легітимований механізм солідарності, що відображає новий суспільний договір між державою і громадянином.

3. *Інституційний вимір (institutional layer)* охоплює трансформацію державних інституцій, їх функцій та взаємодії. Податкова система еволюціонує у напрямі мережевої, сервісно-орієнтованої моделі, де інститути стають платформами взаємодії, а не лише органами контролю. Виникає феномен «платформної держави», що інтегрує різні рівні управління через цифрові екосистеми.

4. *Соціально-практичний вимір (practice layer)* відображає зміну поведінкових патернів платників податків і державних службовців. В. Нікітенко, М. Грамчук відмічають, що цифровізація стимулює формування нових практик – від електронного декларування до автоматизованої сплати податків, від індивідуального комплаєнсу до колективної податкової культури. Тут відбувається інтеріоризація податкової етики як елементу цифрового громадянства [197].

5. *Когнітивно-епістемологічний вимір (knowledge layer)* пов'язаний із трансформацією знання про податки. Дані стають ключовим ресурсом, а аналітика – способом пізнання економічної реальності. Податкова функція переходить у площину data-driven governance, де знання генерується в режимі реального часу, а управління базується на безперервному аналізі.

6. *Нормативно-правовий вимір (regulatory layer)* відображає адаптацію правових норм до цифрової реальності. Формується нова регуляторна логіка – гнучка, адаптивна, орієнтована на ризики. З'являються цифрові правові режими, смарт-контракти, автоматизоване правозастосування, що трансформують саму природу юридичної відповідальності.

Синергетичний ефект матриці полягає в тому, що всі ці виміри не існують ізольовано, а взаємодіють, утворюючи цілісну систему. Саме в їх перетині виникає нова якість – податкова функція як інтелектуально-цифровий механізм координації суспільного розвитку, що поєднує технологічну ефективність із соціальною легітимністю. Таким чином, багатовимірною матриця трансформації є не просто сукупністю змін, а онтологічною реконфігурацією ролі податків: від інструменту наповнення бюджету – до ключового елемента цивілізаційної архітектури сталого розвитку, де дані, довіра і технології виступають базовими детермінантами нової державності [157].

Керівникам податкових відділів корпорацій зазвичай доводиться докладати значних зусиль і витратити значні кошти на комунікації, щоб отримати бюджети та дозвіл від вищого керівництва на впровадження реформ, спрямованих на підвищення ефективності оподаткування, та поглиблення податкових функцій. Однак це залишається невідкладною проблемою, яку необхідно враховувати під час планування та реалізації інвестиційних планів компанії.

Для узагальнення практичного досвіду та стратегій KPMG щодо впровадження перетворень даних, слід виділити наступні вектори розвитку цифровізації податкової системи [177].

Вектор 1. Починаючи зі стандартизованої моделі даних. Спираючись на досвід KPMG, корпоративні податкові відділи повинні інтегрувати та стандартизувати операційні процеси, а також створити загальну модель даних для досягнення безперервної трансформації. Ця модель даних може організовувати дані з різних джерел та в різних форматах у стандартизовану структуру та спільно використовувати їх у різних системах, додатках та ресурсах для задоволення потреб довкілля та внутрішнього управління. В даний час існує безліч інформаційних технологій, що підтримують цю потребу та вирішують проблеми з даними. Корпоративні податкові відділи повинні використовувати ці технології для створення ефективної та уніфікованої системи управління даними.

Вектор 2. Ефективно використовувати можливості оновлення системи ERP. Щоб відповідати міжнародним нормам і вимогам до фінансової звітності, що швидко змінюються, компанії збільшують інвестиції в ERP-системи. Впровадження або модернізація ERP-системи надає оптимальну можливість для оптимізації податкових даних та операційних процесів. Багато відомих постачальників програмного забезпечення переходять на хмарні платформи, що надає корпоративним податковим відділам різні способи доступу та інтеграції необхідних даних, дозволяючи їм планувати та отримувати більш швидкі та економічні податкові рішення. Аналізуючи реакції суспільства на цифровий контроль у податковій сфері, можна зауважити словами М. Фуко, що «Там, де є влада, там є і спротив» [127, с. 7].

Вектор 3. Розширення можливостей у галузі ESG за допомогою аналізу даних. Податкове середовище та потреби бізнесу у сфері сталого розвитку все більше збігаються, що вимагає від компаній розкриття більшого обсягу інформації про свої податкові стратегії та бізнес-моделі для забезпечення впровадження принципів ESG. За допомогою моделювання та імітації сценаріїв компанії можуть підвищити податкову прозорість та виконати вимоги до звітності ESG, дотримуючись при цьому своїх податкових стратегій. Крім того, аналіз даних у режимі реального часу може покращити податкові моделі та планування, ще більше підвищивши їхню здатність досягати цілей у галузі ESG.

Вектор 4. Впровадження інтелектуальної автоматизації. В умовах тиску на податкові органи з метою скорочення операційних витрат підприємства переорієнтують свої ІТ-витрати на нові технології. Інтелектуальна автоматизація надає значні переваги для нових податкових функцій та вимог відповідності, допомагаючи економити час та кошти та дозволяючи податковим інспекторам зосередитися на важливіших стратегічних завданнях. Завдяки впровадженню функцій інтелектуальної автоматизації, таких як покращений зір, голос та мова, вона може усувати розриви між системами та імітувати ручні дії, що виконуються людьми, тим самим знижуючи обсяг ручної роботи.

Вектор 5. «Управління даними» та «трансформація як послуга» – це нові вимоги у податковій сфері, особливо для багатонаціональних корпорацій, які співпрацюють та працюють практично у всьому світі. Це дозволяє податковим органам розбивати процеси, залишаючи всередині компанії лише найцінніші види аналізу даних. Таким чином, податкові фахівці можуть зосередитися на аналізі даних та надавати експертні податкові висновки. Адже згідно з П. Рікером, «Інтерпретація – це робота думки, яка полягає в розкритті прихованого змісту» [192, с. 18].

Вектор 6. Трансформація, орієнтована людини. Податкові органи повинні зосередитися на цілісному та необхідному характері операційних змін, що охоплюють персонал, ролі та обов'язки, культуру та результати послуг. Зрештою, перетворення податкової служби на більш стратегічного ділового партнера потребує більшого, ніж просто нові інструменти чи панелі моніторингу. Податкові департаменти, які свідомо, систематично та всебічно збільшують свої інвестиції у технології та дані, відчують результати [26].

Таким чином, цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку в умовах поствоєнного відновлення проявляється у синтезі технологічних, ціннісних, інституційних, соціально-практичних та нормативно-правових детермінант, які утворюють багатовимірну матрицю трансформації податкової системи. Вражаюче зростання ІІІ відкриває нові перспективи для розвитку інтелектуальних систем, зокрема автономних систем, призначених для заміни людських агентів у складних податкових організаціях, як це передбачає промисловий Інтернет речей. Деякі технічні досягнення, такі як інтелектуальні датчики, механізми прогнозування/ аналізу та інтелектуальна допомога в експлуатації та технічному обслуговуванні, підвищили рівень промислової автономії. Настання цифрової та інтелектуальної ери створює величезні технічні та наукові виклики, не в останню чергу пов'язані з поєднанням ІІІ з традиційною цифровою системною інженерією, оскільки системи ІІІ потрібно інтегрувати в промислові системи, для яких ми визначили вимоги до гарантії надійності. Загальновідомим обмеженням систем штучного

інтелекту є те, що важко гарантувати їхню безпеку та обмежити ризики, пов'язані з їх використанням. Всі країни повинні мобілізуватися колективно та солідарно, щоб активно сприяти дослідженням та інноваціям у передових технологіях, щоб подолати розрив та досягти цифрового інтелекту в усіх промислових секторах і, зрештою, успішно вирішувати глобальні виклики та робити внесок у добробут людства [136].

Україна демонструє достатньо високий рівень передумов для такої трансформації. Насамперед це пов'язано з уже сформованою цифровою інфраструктурою державного управління, активним розвитком електронного урядування та впровадженням цифрових сервісів, що значною мірою змінюють традиційні моделі взаємодії платника податків і держави. Сформована екосистема цифрових рішень, орієнтованих на прозорість, спрощення процедур і мінімізацію корупційних ризиків, свідчить про перехід від бюрократичної до сервісно-орієнтованої держави. Поствоєнне суспільство, яке пережило масштабні виклики, виявляє підвищену чутливість до справедливості, прозорості та ефективності державної політики. Саме тому цифровізація податкової системи може стати каталізатором нової суспільної угоди, заснованої на принципах відкритості, підзвітності та партнерства. Б. Латур відмічає, що «Соціальне не існує окремо від мереж взаємодій», що пояснює та поглиблює роль технологій у податковій системі [164]. 2 липня 2024 року Європейська комісія опублікувала свою другу «Доповідь про стан цифрового десятиліття», де всебічно розглядається поточний стан «Програми політики цифрового десятиліття до 2030 року» (DDPP). Примітно, що цього року доповідь вперше включає «Національні стратегічні дорожні карти цифрового десятиліття», запропоновані державами-членами ЄС, в яких викладено заходи, дії та фінансування, які планується інвестувати у цифрову трансформацію.

Щоб спонукати держави-члени до більш активних дій щодо сприяння економічному процвітання та зміцненню соціальної згуртованості, Європейська комісія у своїй доповіді висунула дві основні рекомендації. *По-перше*, щодо цифрової інфраструктури та бізнесу у доповіді наголошується, що високоякісне

покриття мереж 5G наразі охоплює лише 50% території ЄС. У відповідь держави-члени та Комісія мають працювати разом над створенням справжнього Єдиного цифрового ринку. Крім того, показники впровадження штучного інтелекту, хмарних обчислень та великих даних європейськими компаніями значно нижчі від цільового показника 75%, встановленого в рамках DDPP. Для досягнення цифровізації бізнес-сектору слід заохочувати впровадження інноваційних цифрових інструментів у малі та середні підприємства, а також активно інвестувати у стартапи з високим потенціалом зростання. По-друге, щодо цифрових навичок та державних послуг, зазначається, що орієнтований на людину підхід залишається ключовим принципом у процесі соціально-економічної цифрової трансформації. Проте в даний час лише 55,6% населення ЄС мають базові цифрові навички, і державам-членам слід застосовувати різноманітні методи для підвищення рівня освіти на всіх рівнях шкільної освіти. Крім того, для підвищення рівня цифровізації державних послуг державам-членам слід прагнути до надання основних державних послуг та електронних медичних карток в режимі он-лайн для зручного використання приватними особами та підприємствами. Зрештою, держави-члени ЄС мали переглянути та скоригувати свої «Національні стратегічні дорожні карти цифрового десятиліття» до 2 грудня 2024 року відповідно до цілей, викладених у Плані дій у цифрову епоху. Крім того, Європейська комісія відстежує та оцінює виконання рекомендацій, що містяться у звіті, і слідкує за прогресом у «Звіті про стан цифрового десятиліття», опублікований у 2025 році [148].

Важливо також враховувати, що цифровізація податкової системи в Україні відбувається в умовах синхронізації з європейськими стандартами, що підсилює її цивілізаційний вимір. Інтеграція до єдиного цифрового ринку, гармонізація податкового адміністрування та впровадження міжнародних практик цифрового контролю створюють підґрунтя для сталого економічного зростання та інституційної стійкості. У цьому сенсі цифровізація виступає не лише інструментом відновлення, але й механізмом стратегічного розвитку [34].

Разом з тим, рівень готовності України не є однорідним і завершеним. Залишаються виклики, пов'язані з нерівномірністю цифрової грамотності населення, кібербезпековими ризиками, необхідністю подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та забезпечення інклюзивності цифрових сервісів.

Отже, цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи може бути оцінена як достатньо висока, але така, що перебуває у стані динамічного становлення. Вона ґрунтується на поєднанні технологічних досягнень, інституційних реформ та ціннісних зрушень, які разом формують нову модель державності. Значення цього процесу для України є стратегічним, так як цифровізація податкової системи не лише сприятиме ефективному наповненню бюджету та прозорості економічних відносин, але й стане фундаментом для сталого розвитку, соціальної стабільності та успішної інтеграції у глобальний цифровий світ у поствоєнний період. Отже, цивілізаційна готовність України до цифровізації податкової системи в умовах поствоєнного відновлення визначається комплексом взаємопов'язаних факторів: технологічним розвитком, інституційною спроможністю, рівнем довіри в суспільстві та готовністю до сприйняття інновацій. У дискурсі сталого та резильєнтного (гнучкого та адаптивного) розвитку цифровізація виступає не лише інструментом підвищення ефективності податкового адміністрування, але й важливим чинником забезпечення сталого розвитку, сприяючи економічній стабільності, соціальній справедливості та інтеграції України у глобальний цифровий простір. «ДПС України дбає про те, щоб сервісні, адміністративні та інші послуги були доступними, зрозумілими та зручними для кожного платника податків» [96].

Феномен цивілізаційної готовності України до цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку в умовах поствоєнного відновлення поєднує технологічні, інституційні та соціокультурні виміри, виявляє подвійний характер цифровізації як інструменту підвищення ефективності державного управління та трансформації соціального контролю, формуючи нову цифрову культуру

взаємодії між державою і громадянами. Цифровізація постає не лише як технологічний процес, а як механізм формування нових владних і соціальних відносин з позицій техно-соціальної синергії. Розкрито подвійний характер цифрових інструментів, що одночасно підвищують ефективність державного управління і трансформують соціальний контроль. Виявлено, що цифровізація сприяє формуванню нової цифрової культури взаємодії між державою і громадянами, інтеграції у глобальний інформаційний простір та зміцненню інституцій сталого розвитку.

Висновки до третього розділу

1. Сформовано цілісну соціально-філософську модель цифрової податкової системи, яка інтегрує економічні, соціальні та ціннісні компоненти розвитку держави. Модель базується на концептах цифрового гуманізму, інклюзивності та справедливого розподілу ресурсів, що відповідають цілям сталого розвитку. Обґрунтовано, що цифрова податкова система має функціонувати не лише як інструмент наповнення бюджету, а як механізм регулювання соціальної рівноваги та стимулювання інноваційної економіки. Визначено ключові елементи моделі: цифрова інфраструктура управління податками; інституційна довіра; етичні стандарти використання даних; адаптивність до кризових умов. Доведено, що у контексті повоєнного відновлення така модель сприяє мобілізації внутрішніх ресурсів, залученню інвестицій та формуванню стійкої економічної системи. Сформовано соціально-філософську модель цифрової податкової системи як складової філософії держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України, яка, на відміну від наявних економіко-інструментальних моделей, поєднує аксіологічний, інституційний та технологічний виміри. Запропонована модель ґрунтується на принципах цифрового гуманізму, інклюзивності, соціальної справедливості та стійкості, і передбачає функціонування податкової системи як механізму не лише фіскальної мобілізації, а й відновлення соціального капіталу,

стимулювання інновацій та забезпечення довгострокової економічної стабільності.

2. Репрезентовано напрями модернізації цифровізації податкової системи, що передбачають трансформацію традиційної фіскальної моделі у модель партнерської взаємодії між державою та платниками податків. Обґрунтовано необхідність переходу від адміністративно-контрольної парадигми до сервісно-орієнтованої, заснованої на принципах прозорості, підзвітності та відкритості даних. Визначено, що цифрові технології (Big Data, штучний інтелект, Blockchain) виступають інструментами реалізації нового суспільного договору, в якому держава забезпечує ефективне управління ресурсами, а громадяни – добровільну податкову дисципліну. Доведено, що цифровізація сприяє зниженню транзакційних витрат, мінімізації корупційних ризиків і підвищенню рівня довіри до державних інституцій. вперше репрезентовано напрями удосконалення цифровізації податкової системи як втілення нової форми суспільного договору, що базується на трансформації відносин між державою та громадянами від фіскально-контрольної до сервісно-партнерської моделі. На відміну від існуючих підходів, запропоновано розглядати цифрову податкову систему не лише як інструмент адміністрування, а як інституційний механізм формування довіри, що інтегрує технологічні рішення (штучний інтелект, Big Data, Blockchain) із ціннісними принципами прозорості, підзвітності та взаємної відповідальності.

3. Обґрунтовано, що Україна демонструє високий рівень цивілізаційної готовності до цифрової трансформації податкової системи, що проявляється у розвитку цифрової інфраструктури, впровадженні електронного урядування та зростанні цифрової компетентності населення. Проаналізовано вплив таких факторів, як інституційна спроможність держави, рівень довіри до цифрових сервісів, інтеграція до європейського цифрового простору та досвід функціонування електронних платформ державних послуг. Визначено, що цифровізація податкової системи виступає важливим інструментом забезпечення прозорості економічних процесів, підвищення ефективності

адміністрування податків і формування сприятливого інвестиційного клімату. Доведено, що за умови належної кібербезпеки, нормативно-правового забезпечення та етичного регулювання використання даних цифровізація стає стратегічним ресурсом сталого розвитку України у повоєнний період. Дістало подальшого розвитку положення щодо ролі цифровізації податкової системи у формуванні інституційної довіри та соціальної відповідальності, де обґрунтовано, що впровадження цифрових технологій сприяє не лише підвищенню ефективності адміністрування податків, а й трансформації податкової поведінки громадян у напрямі добровільної податкової дисципліни та партнерської взаємодії з державою. Удосконалено наукові підходи до обґрунтування цивілізаційної готовності України до цифровізації податкової системи, які, на відміну від традиційних технократичних оцінок, враховують комплекс соціокультурних, інституційних та ціннісних чинників. Доведено, що рівень цифрової зрілості держави визначається не лише розвитком технологічної інфраструктури, але й довірою до інституцій, цифровою культурою суспільства, інтеграцією до європейського цифрового простору та здатністю до адаптації в умовах криз. Це дозволяє розглядати цифровізацію податкової системи як стратегічний ресурс сталого розвитку та ефективного повоєнного відновлення України.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано еволюцію історико-філософських передумов осмислення оподаткування як чинника сталого розвитку, у контексті якої виявлено, що податки завжди були не лише фінансовим інструментом держави, а й виразником соціальної справедливості, політичної легітимності та ціннісних пріоритетів суспільства. Від класичних концепцій соціального контракту та ідеї «справедливого податку» у мисленні Дж. Локка і Ж.-Ж. Руссо до сучасних філософських осмислень сталого розвитку, податкові системи розглядалися як механізми балансу між інтересами держави та індивіда. В умовах поствоєнного відновлення України цей аналіз дозволяє усвідомити, що цифровізація податкової системи є продовженням цієї цивілізаційної традиції, але з урахуванням нових технологій і викликів цифрової епохи. Філософське осмислення показує, що оподаткування сьогодні здатне виступати не тільки економічним, а й культурно-смісловим чинником, формуючи нову етику взаємодії держави і громадян у вимірі цифрової відповідальності та підзвітності.

2. Удосконалено поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як осмислення нових форм справедливості й довіри в епоху цифрової держави. Виявлено, що у сучасних умовах цифрова податкова система потребує нових концептів і категорій в екосистемі цифрової парадигми, які б дозволяли поєднати технічну ефективність з соціально-філософською цінністю алгоритмічного врядування. Агрегація даних є необхідним кроком до створення потужного ІІІ. поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи як пошук нових форм справедливості й довіри в епоху цифрової держави, у межах якого цифровізація податкової системи концептуалізується як соціально-філософський процес трансформації державної влади та податкових відносин через пошук нових форм справедливості та довіри, поєднуючи її із технологічною модернізацією адміністрування. Запропоновано авторське визначення категорії «цифрова податкова довіра» як нового виду інституційної довіри, що виникає через алгоритмічне опосередкування владних рішень і

забезпечує легітимацію цифрової державності. Розкрито поняття «алгоритмічна справедливість» як філософсько-етичну категорію, що трансформує принцип рівності оподаткування в умовах автоматизованого адміністрування. Доведено, що цифровізація призводить до функціональної трансформації податкової системи від фіскально-контрольної до сервісно-аналітичної моделі, а також розроблено концептуальну модель, що показує вплив цифровізації на податкову дисципліну через механізми формування довіри як соціально-філософського ресурсу стабільності та сталого розвитку держави. Філософське підґрунтя цього підходу дозволяє інтегрувати ідеї мережевого суспільства, інформаційної етики та теорії сталого розвитку у концептуальну модель цифрової держави.

3. *Розроблено методологію соціально-філософського аналізу цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку.* Доведено, що методологія соціально-філософського дискурсу спрямована на комплексне осмислення цифровізації податкової системи через призму технологій, інституцій, культури та цінностей. Загальні висновки дискурсу показують, що цифровізація податкової системи може стати інтегрованим механізмом сталого розвитку, поєднуючи економічну ефективність, соціальну справедливість і культурно-смыслову трансформацію держави у післявоєнному відновленні України. Використано методологію цифровізації податкової системи: від діалектичного до синергетичного, постструктуралістського й постмодерного, а також міждисциплінарного з елементами цифрової гуманітаристики, що дозволяє концептуалізувати цифровізацію податкової системи як соціально-філософський феномен, у якому технологія стає інструментом формування нових моделей алгоритмічно опосередкованої справедливості та довіри.

4. *Зясовано міжнародний досвід використання ШІ у системі цифровізації податкової служби.* Показано, що у світовій практиці цифровізація податкових систем через штучний інтелект з урахуванням гібридно-віртуалізованої реальності реалізується різними моделями, що поєднують технологічну ефективність, прозорість і соціальну легітимність. Дослідження показують, що в усьому світі цифровізація податкових систем за допомогою ШІ

в поєднанні з гібридною технологією віртуальної реальності була впроваджена в системі цифровізації податкової служби, яка поєднує технологічну ефективність, прозорість та соціальну легітимність. Цифровізація податкової системи розкриває нові горизонти взаємодії між державою і суспільством, де технології стають носіями цінностей і стандартів справедливості.

5. *Досліджено ризики цифровізації податкової системи в умовах становлення цифрової цивілізації* та визначено, що цифровізація податкової системи у логіці мережево-алгоритмічного суспільства породжує комплекс ризиків, які виявляються на різних рівнях: гносеологічному – виникає питання про об'єктивність знання, що формується алгоритмами, і здатність людини інтерпретувати великі масиви даних; онтологічному – змінюється сама природа податкового процесу, який стає частково автономним, керованим штучним інтелектом, а людина перетворюється на «об'єкт даних»; аксіологічному – постають проблеми справедливості, рівного доступу та етичного використання технологій. Філософське осмислення цих ризиків підкреслює, що цифровізація є не тільки технічним явищем, а глибинною трансформацією соціальної реальності і ціннісної структури держави. Використання ШІ у податкових процесах потребує глибинного осмислення ризиків на гносеологічному, онтологічному та аксіологічному рівнях, оскільки трансформація знання і процесів впливає на соціальні та культурні структури.

6. *Систематизовано сучасні концепції цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку*, що визначають цифровізацію податкової системи як інтегративний феномен у фокусі датоцентричної трансформації, який поєднує економічну ефективність, соціальну справедливість і культурно-смислову трансформацію суспільства. Виявлено підходи, які базуються на теорії мережевого суспільства, постструктуралізмі, постфеноменології та actor-network theory, що дозволяють аналізувати цифровізацію не тільки як технологічний процес, а як цивілізаційний феномен. Систематизація показує, що цифровізація податкової системи є ключовим чинником сталого розвитку, здатним формувати нові інституційні моделі, підвищувати довіру громадян і забезпечувати

інтеграцію у глобальний цифровий простір. Цивілізаційні концепції цифровізації демонструють, що цифрова податкова система здатна стати механізмом сталого розвитку, інтегруючи економічну ефективність, соціальну відповідальність і культурно-смыслову консолідацію суспільства.

7. Сформовано соціально-філософську модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України, яка інтегрує технологічні, інституційні та ціннісно-смыслові аспекти цифровізації податкової системи, розглядаючи її як філософське втілення ідеї сталого розвитку держави. Ця модель поєднує ефективність адміністрування, прозорість, справедливість і культуру цифрової взаємодії між державою та громадянами. Вона підкреслює подвійний характер цифровізації: з одного боку, оптимізація управлінських процесів, а з іншого – формування нових структур довіри та відповідальності у соціальному просторі. Модель слугує концептуальною основою для трансформації державного управління з позицій інклюзивної та людиноцентричної цифровізації, визначаючи цифрову податкову систему як інструмент цивілізаційної модернізації. Соціально-філософська модель цифрової податкової системи поєднує ефективність управління, прозорість, справедливість і цифрову культуру взаємодії, формуючи філософію держави сталого розвитку.

8. Репрезентовано напрями удосконалення цифровізації податкової системи як втілення нової моделі суспільного договору між державою і громадянином та доведено, що вони трансформують традиційний суспільний договір, поєднуючи технологічну ефективність із соціальною легітимністю та довірою. Цифрова податкова трансформація – це не просто технологічна зміна, а й потребує відповідних коригувань організаційної структури та процесів. Тому, окрім надання податкових рішень на основі ШІ, слід сприяти оптимізації механізмів алгоритмічного управління. Це включає, серед іншого, організаційну реструктуризацію, оптимізацію робочих процесів та навчання персоналу для забезпечення безперебійної реалізації інтелектуальної податкової трансформації. Цифровізація податкової системи у вимірі інституційно-

цифрової довіри виступає не лише технічним процесом, а соціально-філософським феноменом, що трансформує взаємини держави і громадян, реалізуючи нову форму суспільного договору.

9. *Обґрунтовано цивілізаційну готовність України до цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України* та доведено, що цивілізаційна готовність України формується через поєднання технологічної інфраструктури, правової культури, соціальної зрілості та рівня довіри громадян до державних інституцій. Виявлено, що успішна цифровізація податкової системи в умовах платформенно-мережевої реальності потребує інтеграції гносеологічних, онтологічних та аксіологічних підходів, що дозволяють оцінювати не лише ефективність процесів, а й зміни в соціальній реальності та ціннісних структурах. Цивілізаційна готовність виступає ключовим чинником забезпечення сталого розвитку, відновлення економічного потенціалу та інтеграції України у глобальний цифровий простір. Цивілізаційна готовність України визначає здатність держави адаптувати технології для підвищення довіри, формування інституційної стабільності та забезпечення поствоєнного відновлення. Поєднання технологічних, соціальних і ціннісних аспектів цифровізації створює інноваційну платформу для забезпечення сталого розвитку та модернізації управління. Запропоновано розглядати цифровізацію податкової системи як чинник поствоєнної модернізації України, що сприяє відновленню економічного потенціалу, інтеграції у глобальний цифровий простір та формуванню стійких інституцій розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аквінський Ф. Сума теології. Львів: Свічадо, 2010. 336 с.
2. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність. Київ : Дух і Літера, 2009. 430 с.
3. Аристотель. Політика / пер. з давньогрец. Київ : Основи, 2003. 239 с.
4. Б'юкенен Дж. Межі свободи: між анархією і Левіафаном / пер. з англ. Київ : Основи, 2001. 350 с.
5. Бекон Ф. Новий Органон / пер. з лат. Київ : Основи, 2000. 320 с.
6. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія : хрестоматія* / упоряд. В. Лях. Київ : Либідь, 1996. С. 194–250.
7. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
8. Бостром Н. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин / пер з англ. Антон Ящук, Антоніна Ящук. Київ: Наш формат, 2020. 480 с.
9. Браян К., Гріффітс Т. Життя за алгоритмами. Як робити раціональний вибір / пер. з англ. Катерина Дика. Київ : Наш формат, 2020. 376 с.
10. Бріньолфссон Е., Макафі Е. Друга епоха машин: робота, прогрес та процвітання в часи надзвичайних технологій. Київ : FUND, 2016. 236 с.
11. Бугайчук О. Соціально-філософський аналіз цифровізації економіки. *Humanities studies: Collection of Scientific Paper*. Publishing house «Helvetica», 2025. 22 (99). С. 18–25. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-02>
12. Бурашнікова О. Екологічне оподаткування підприємств в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали V-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 травня 2024 року* / За заг. редак. проф. Ткаченко А.М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 355-357. URL: <https://surl.li/dpnrms> (дата звернення: 01.10.2024).

13. Бурашнікова О. Інноваційна політика впровадження «цифрового податку» епохи цифрової економіки. *Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good – Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys*. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С. 11-12. URL: <https://lnk.ua/gL1xKgckh> (дата звернення: 01.02.2024).

14. Бурашнікова О. Нові можливості та виклики для управління податками в умовах цифровізації. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts*, 14th–15th of May. Virtual Conference. Kaunas, Lithuanian Sports University, 2024. С. 36. URL: <https://lnk.ua/s1pboF3b3> (дата звернення: 15.09.2024).

15. Бурашнікова О. Податкові системи країн Азії: структура, особливості та тенденції розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. Т. 5. С. 94. URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf (дата звернення: 10.08.2025).

16. Бурашнікова О. С. Екологічний податок у Китаї як основа зеленої системи оподаткування, охорони довкілля та формування екологічно орієнтованої економіки. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 228-232 URL: <https://lnk.ua/yGX53Ntzp> (дата звернення: 15.08.2025).

17. Бурашнікова О. С. Концепція цифрової податкової системи як підґрунтя держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 63, С. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.5>

18. Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід побудови цифрових та інтелектуальних податкових сервісів та систем. *Vectors of the development of*

science and education in the modern world : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 46-66. <https://doi.org/10.51587/9798-9866-95976-2023-014-46-66>

19. Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід цифровізації у податковій сфері. *Humanities studies. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2023. № 14 (91). С. 148-157. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17>

20. Бурашнікова О. С. Особливості оподаткування в розвинених країнах Азії: порівняльний аналіз. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 квітня 2025 р. у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. Т. 1. 587 с. URL: <https://surl.li/baccdq> (дата звернення: 16.10.2025).*

21. Бурашнікова О. С. Податкова система медичної галузі в країнах Європейського союзу. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. Матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 281-283. URL: https://mphu.edu.ua/upload/razdel/240405_zb.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

22. Бурашнікова О. С. Принципи оподаткування як чинники сприяння економічному розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т.5. С. 204-206. URL: <https://surl.li/dcvprk> (дата звернення: 01.10.2024).

23. Бурашнікова О. С. Світоглядні передові моделі цифровізації податкової системи в контексті глобальних викликів. *Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 листопада 2025 року / ред.-упорядники: д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкова, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів.*

Торунь : Liha-Pres, 2025. С.180-185. URL: <https://lnk.ua/vlhTNRR3a> (дата звернення: 01.12.2025).

24. Бурашнікова О. С. Синергетична парадигма податкової сфери. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції* [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. здоб. вищ. освіти і мол. вчених, 26 квітня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 135-141. URL: <https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi/> (дата звернення: 15.08.2025).

25. Бурашнікова О. С. Соціально-філософський аналіз цифровізації податкової системи як втілення нової форми суспільного договору. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 62, С. 24-34. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.3>

26. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби: теорія і сучасна практика. *The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (August 25-27, 2022). CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. Р. 410-419. URL: <https://surl.li/itkcgf> (дата звернення: 10.10.2024).

27. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби (на прикладі Запорізького регіону). *Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 13-14 жовтня 2022 року*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 62.

28. Бурашнікова О. С. Сучасний стан та креативні цифрові технології у податковій сфері (міжнародний досвід). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах»* (5-6 грудня 2023р., м. Запоріжжя)/за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2023. С. 338-340. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/19174/1/0057006.pdf>

29. Бурашнікова О. С. Трансформація податкової системи в умовах цифрової економіки. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023. С. 253-257. URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf7/zbirnyk_23.pdf (дата звернення: 05.06.2024).*

30. Бурашнікова О. С. Феномен податкової системи медицини та «здоров'я як суспільного блага». *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 лютого 2026 року)*. Запоріжжя: ЗДМФУ, 2026. С. 63-65. URL: https://mphu.edu.ua/p_4060.html (дата звернення: 05.06.2024).

31. Бурашнікова О. С. Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2025. № 55. С. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.2>

32. Бурашнікова О. С. Філософія цифровізації податкової системи у контексті державності та сталого розвитку. *Humanities studies. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica»*, 2025. 24(101). С. 9–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-01>

33. Бурашнікова О. С. Формування новітньої парадигми податкової системи у країнах ЄС. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р. Електронне видання у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 40-44. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44750/1/TEZY.pdf>. (дата звернення: 05.06.2025).

34. Бурашнікова О. С. Цифрова податкова система як чинник сталого розвитку: міжнародні податкові правила. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 грудня 2024 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 259-260. URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/sprofeupi25/zbirnyk.pdf (дата звернення: 05.06.2025).*

35. Бурашнікова О. С. Цифрові технології в податковій системі: можливості, виклики та перспективи *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі: матеріали VI-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2025 року. / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 199-200. URL: <https://surl.li/dpngrms> (дата звернення: 08.12.2025).*

36. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Зарубіжний досвід цифровізації податкової служби у країнах ЄС. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України».* Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2022. С. 97-100. URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf2/zbirnyk_22.pdf (дата звернення: 08.12.2025).

37. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Нововведення у сфері оподаткування в умовах сучасних викликів: зарубіжний досвід. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (09–10 травня 2024 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 899-903. URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf10/zbirnyk_24.pdf (дата звернення: 08.12.2025).*

38. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Соціально-філософські засади цифрової податкової культури як маркера суспільства: між технологією та відповідальністю. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 170-172. URL: <https://surl.li/txygdh> (дата звернення: 20.12.2025).

39. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Цифрові технології медицини у країнах ЄС. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 лютого 2023 року)*. Запоріжжя : ЗДМУ, 2023. С. 47-49. URL: <https://lnk.ua/JGRk30LEt> (дата звернення: 20.12.2025).

40. Бурашнікова О. Синергетична методологія аналізу податкової системи. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2023 року / Наукові редактори: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова, д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. Львів: Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 269-275. URL: <https://surl.li/odvguq> (дата звернення: 20.08.2024).*

41. Бурашнікова О. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби. *Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2022 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова. Львів: Liga-Pres, 2022. С. 35-42. URL: <https://surl.li/zvlalb> (дата звернення: 20.08.2024).*

42. Бурашнікова О. Технології інформаційного забезпечення (ІТ) у менеджменті податкової системи (досвід країн ЄС). *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024»*.

Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т. 5. С. 353-354.
URL: <https://surl.lt/hefdhu> (дата звернення: 20.08.2024).

43. Бутченко Т., Сорокіна О. Актуалізація філософських засад інформаційної свідомості як виклик сучасності. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 18 (95). С. 24-31. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-03>

44. Валлерстайн І. Світ-системний аналіз: вступ. Київ: Темпора, 2011. 304 с.

45. Ванг Дечонг, Дольська О.О. Цифрова культура: особливості та її основні характеристики. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2023. № 41. С.15–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v041.2023.3>

46. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. О. Погорілий. Київ: Наш Формат, 2018 216 с.

47. Вей Сунь, Дольська О. О. Про інтелектуальні зрушення в історії людства(мислення для інформаційного простору). *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія : *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. Харків : НТУ «ХПІ», 2023. № 2. С. 30-38.

48. Верлос Н.В., Коломоець Т.О., Воронкова В.Г., Нікітенко В. Цифрова безбар'єрність як правовий інструмент реалізації конституційного принципу рівності та протидії цифровій дискримінації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 601-605. URL: http://lsey.org.ua/4_2025/147.pdf (дата звернення: 20.01.2025).

49. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід податкових систем світу: податкова система у Сінгапурі. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» 17-20 жовтня 2023 року Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 528-529. URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf6/zbirnyk_23.pdf (дата звернення: 25.08.2024).*

50. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів ефективного функціонування податкової системи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2024. Вип. 1(10) С. 60-66. DOI: 10.33930/ed.2019.5007.47(12)-6

51. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с.

52. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Фурсін О. О., Коломєць І. В., Фурманова О. В, Грамчук М. О., Бурашнікова О. С. *Цифрова трансформація екологічного менеджменту: гуманізм, урбанізм, туризм і право в контексті сталого розвитку. Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки та бізнесу* / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н. Г.: Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 71-141. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-542-9-2>

53. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Кивлюк О.П. Ноосферне право та ноосферна етика у філософському дискурсі сучасності. *Educational discourse : collection of scientific papers*. Kyiv : LLC «Scientific Information Agency «Science-technologies-information», 2025. Volume 54(5-6). С. 7-20. DOI 10.33930/ed.2019.5007.54(5-6)-1

54. Гадамер Г.-Г. Істина і метод : у 2 т. / пер. з нім. Олександр Мокровольський. Київ : Юніверс, 2000. Т. 1: Основи філософської герменевтики. 464 с.

55. Глазунов В., Краснокутський О., Масюк О. Модель глобального управління: соціально-філософський аналіз. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. 18 (95). С. 32–41. Doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-04>

56. Глобальні модерності. За редакції М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; Пер. з англ. Т. Цимбала. Київ.: Ніка-Центр, 2013. 400 с.

57. Гоббс Т. Левіафан / пер. з англ. Київ. : Дух і Літера, 2000. 600 с.
58. Горбуля М. А., Воронкова В. Г. Філософія ризику та антикрихкості фінансово-економічних систем як нова форма мислення у добу турбулентності (на основі праць Нассіма Талеба). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 56. С. 32-40. DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.6>
59. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. Київ: ППС-2002, 2006. 282 с.
60. Гудмен М. Злочини майбутнього: усе взаємопов'язане, усі вразливі і що ми можемо з цим зробити / пер з англ. І. Мазарчук, Я. Машико. Київ : Вид-во Ранок: Фабула, 2019. 592 с.
61. Гупта С. Цифрова стратегія. Посібник із переосмислення бізнесу / пер. з англ. І. Ковалишеної. Київ: Вид-во КМ-БУКС, 2020. 320 с.
62. Гідденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.
63. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Віртуальність у соціальному середовищі: просторовий модус. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2021. № 1 (48). С. 34-50. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224377>
64. Декарт Р. Начала філософії. Київ: Основи, 2001. 360 с.
65. Дерріда Ж. Про граматику / пер. з франц. Київ: Основи, 2004. 512 с.
66. Дідро Д. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1984. 558 с.
67. Дольська О., Гончаренко Є. Феномен посткапіталізму (за матеріалами роботи Ш. Зубофф «The age of surveillance capitalism: the fight for a human future at the new frontier of power»). *Humanities Studies : Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 24 (101). С. 52–61. Doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-05>
68. Дольська О.О., Міщенко В.І. Технологічна сингулярність як закінчення історії homo sapiens: чи можливо запобігти? *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія : Актуальні проблеми розвитку

українського суспільства : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2024. № 2. С. 25-33.
DOI: <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.03>

69. Дука Ю. В. Оподаткування як соціальна проблема сучасної України. *Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. Дніпропетровськ. 2000. №4 (12). С. 43-46.

70. Дука Ю. В. Оподаткування: проблема гармонізації інтересів особи та держави. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, ЗДІА, 2001. №5. С. 122-132.

71. Дюркгейм Е. Про поділ суспільної праці / пер. з франц. Київ : Основи, 1998. 368 с.

72. Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки, металургії та бізнесу / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н. Г. : Львів-Торунь : Liha-Pres, 2025. 742 с.

73. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / пер. з англ. Київ : Ваклер, 2006. 230 с.

74. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, процента і грошей / пер. з англ. Київ : Основи, 1999. 656 с.

75. Кивлюк О. Філософія штучного інтелекту через призму методологічної еkleктики: порівняльно-аналітичний вимір *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 26(103). С. 40-46 Doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-04>

76. Коломoeць І. В., Воронкова В. Г. Цифровий гуманізм як філософія технологічної епохи та практичний орієнтир сучасного суспільства. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу*2, 15-17 квітня 2026 р. : [у 2-х т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик] ; Національний університет «Києво-Могилянська академія» [та ін.]. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2026. Т. 2. С. 88-91.

77. Коломоєць Т., Верлос Н., Нікітенко В., Воронкова В. Цифрові права в умовах розвитку штучного інтелекту та глобалізації: виклики та можливості. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2024. 20 (97). С. 207–217. doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-24>

78. Кравченко А. А., Кизименко І. О., Красільнікова О. В., Гусєва Н. Ю. Етика в цифровому суспільстві: виклики та перспективи. *Культурологічний альманах*. 2025. № 1. С. 215–232. DOI: 10.31392/cult.alm.2025.1.24.

79. Кривонос О. М., Козловець М. А. Використання генеративного штучного інтелекту під час інтелектуальних змагань та конкурсів: етичні аспекти. *Humanities Studies : Collection of Scientific Papers* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2026. № 26 (103). С. 47–54. DOI: 10.32782/hst-2026-26-103-05.

80. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 236 с.

81. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун ; пер. з англ. О. Васильєва. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.

82. Латковський О. П. Філософсько-правовий аналіз податкового адміністрування в умовах цифровізації : дис. ... д-ра філософії : 081 Право / Латковський Олександр Петрович. Київ, 2024. 236 с.

83. Латковський О. П. Цифровізація податкового адміністрування в Україні: основні надбання та проблеми. *Економічна теорія та право*. 2024. № 4(59). С. 58–78. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-58>

84. Лі К.-Ф. Наддержави штучного інтелекту. Китай, Кремнієва долина і новий світовий лад / пер. з англ. Вячеслав Пунько. Київ : Форс Україна, 2020. 303 с.

85. Лі К.-Ф., Цюфань Ш. Штучний інтелект 2041: 10 передбачень для майбутнього : пер. з англ. Київ : BookChef, 2022. 464 с.

86. Ліотар Ж. Стан постмодерну. *Філософська і соціальна думка*. 1995. Вип. 5–6. С. 15–38.
87. Локк Дж. Два трактати про правління / пер. з англ. Київ : Основи, 2001. 400 с.
88. Людина в цифровому суспільстві: сучасні тренди : монографія / [Т. С. Гиріна, М. А. Козловець, С. В. Куцепал та ін.]; Аналіт. Центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 234 с. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178617523>.
89. Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату. Доповідь Римському клубу / пер. з англ. Катерина Гуменюк та Яна Сотник. Київ : Паламбум, 2017. 320 с.
90. Мар'єнко В. Онтологія інформаційно-комунікаційних технологій як чинник впливу на людину і суспільство: модуси цифрової глобалізації. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2025. 22 (99). С. 68-80. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-08>
91. Маркс К. Капітал. Т. 1 / пер. з нім. Київ : Політвидав України, 1989. 768 с.
92. Масюк О. П. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на цифровізацію суспільства в умовах російсько-української війни. *Humanities Studies : Collection of Scientific Papers* / ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. Vol. 21 (98). Р. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-21-98-07>
93. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому / під наук. ред. Віктора Вовка. Київ: Пабулум, 2018. 464 с.
94. Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє / пер. з англ. Наталія Мочалова. Київ: Наш формат, 2019. 360 с.
95. Метью Б. Метавсесвіт. Як він змінить нашу реальність / пер. з англ. Сергія Стеця. Київ : АРТБУКС, 2023. 512 с.

96. Національна стратегія – цифрова трансформація ДПС. URL: <https://km.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/997193.html> (дата звернення: 15.04.2026).

97. Наше спільне майбутнє / Комісія ООН з навколишнього середовища і розвитку (Комісія Брундтланд). Київ. : Основи, 1991. 383 с.

98. Нікітенко В., Воронкова В., Тупахіна О., Сорокіна О. Європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed.V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishinghouse «Helvetica», 2024. 18 (95). С. 52-64. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-06>

99. О'Райлі Т. ХЗ. Хто знає, яким буде майбутнє / пер. з англ. Ю. Кузьменко. Київ : Наш формат, 2018. 448 с.

100. Олейнікова Л. Г. Створення умов та сприяння добровільній сплаті податків як елемент удосконалення податкової політики України. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 4(8). С. 273–278.

101. Олтрейд Д. Нове мислення. Від Айнштейна до штучного інтелекту: наука і технології, що змінили світ / пер. з англ. І. Возняка. Харків : Віват, 2021. 368 с.

102. Пігу А. Економіка добробуту / пер. з англ. Київ : Основи, 2000. 480 с.

103. Платон. Держава / пер. з давньогрец. Київ: Основи, 2000. 355 с.

104. Податковий кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.04.2026).

105. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2026).

106. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року та затвердження плану заходів щодо її

реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80> (дата звернення: 10.04.2026).

107. Рікардо Д. Начала політичної економії та оподаткування. Київ: Основи, 1993. 512 с.

108. Роджерс Е. Дифузія інновацій / Пер. з англ. Василя Старка. Київ : Вид-во «Києво-Могилянська академія», 2009. 591 с.

109. Росс А. Індустрії майбутнього / пер. з англ. Наталія Кошманенко. Київ : Наш формат, 2017. 320 с.

110. Роулз Дж. Теорія справедливості / пер. з англ. Київ: Основи, 2001. 822 с.

111. Руссо Ж.-Ж. Суспільний договір, або принципи політичного права / пер. з фр. Київ: Основи, 2004. 180 с.

112. Скаско О., Могила І-Л. Теоретичні засади податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі. *Вісник економіки*. 2023. № 3. С. 83–96. DOI: 10.35774/visnyk2023.03.083.

113. Скіннер К. Людина цифрова. Четверта революція в історії людства, яка торкнеться кожного / пер. з англ. Г. Якубовська. Харків : Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020, 272 с.

114. Спенс М. Нова конвергенція. Майбутнє економічного зростання в багатоплановому світі. Київ: Темпора, 2017. 352 с.

115. Стадвелл Дж. Чому Азії вдалося. Успіхи і невдачі найдинамічнішого регіону світу / пер. з англ. Олександра Цехановська. Київ: Наш формат, 2017. 448 с.

116. Стратегія 2030. Україна – Learning Nation [Електронний ресурс] / Український інститут майбутнього. 2019. URL: <https://www.uifuture.org/events/past/24923-nons/presentatsii/ukraine/learning/nation> (дата звернення: 10.04.2026).

117. Тегмарк М. Життя 3.0 Доба штучного інтелекту/ пер. з англ. Зорина Корабліна. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.

118. Тепскотт Д., Тепскотт А. Блокчейн революція. Львів: Літопис, 2019. 492 с.
119. Тоффлер Е. Третя хвиля / пер. А. Євс. Київ: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
120. Трансформація ДПС: міжнародна підтримка та нова архітектура бізнес-процесів [Електронний ресурс]. Державна податкова служба України. 2026. 9 березня. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/989211.html> (дата звернення: 10.04.2026).
121. Утюж І., Коноваленко О. Екзистенційні смисли соціальної сингулярності. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica», 2024. 20 (97). Р. 131–139. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-15>
122. Утюж І., Коноваленко О. Сутність, атрибути та модуси соціальної сингулярності. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers*. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2024. Вип. 21 (98). С. 131-140. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-21-98-16>
123. Флорида Р. Homo creatives. Як новий клас завойовує світ / пер. з англ. М. Яковлев. Київ : Наш формат, 2018. 432 с.
124. Форд М. Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього / пер. з англ. Володимир Горбатько. Київ : Наш формат, 2016. 400 с.
125. Фостер П., Том Ф. Data science для бізнесу. Як збирати, аналізувати і використовувати дані. Київ : Наш формат, 2019. 400 с.
126. Фрідмен М. Капіталізм і свобода / пер. з англ. Київ : Основи, 2002. 320 с.
127. Фуко М. Наглядати і карати: народження в'язниці / пер. з франц. Київ. : Основи, 2003. 392 с.
128. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ : Наш формат, 2019. 608 с.

129. Харарі Ю. Н. Sapiens: Людина розумна. Коротка історія людства / пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 543 с.
130. Чайка І., Вишневецький Р., Павловський В. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers*. Запоріжжя, 2024. Вип. 18 (95). С. 78-99. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-08>
131. Чайка І., Цокур Є., Кравченко Р. Внутрішньоорганізаційні цінності як чинник ефективності міжкультурних комунікацій в транснаціональних економічних організаціях: соціально-філософський аналіз. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica»*, 2025. № 24 (101). С. 168–175. Doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-17>
132. Череп А. В., Воронкова В. Г., Череп О. Г. Штучний інтелект як драйвер цифрової трансформації підприємств. *Science and Education: Paths to Progress : Proceedings of the 1st International Scientific and Professional Conference (Held in Los Angeles, California, USA | March 3–5, 2026) / Compiled by: V. Shpak, Chairman of the Editorial Board: S. Tabachnikov. Sherman Oaks, CA: GS Publishing Services*, 2026. С. 200-213. DOI: 10.51587/9798-9917-51988-2026-26-200-212
133. Шваб К. Четверта промислова революція, Формуючи четверту промислову революцію. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 426 с.
134. Atkinson A. B. *Inequality: What Can Be Done?* Cambridge, MA ; London : Harvard University Press, 2015. IX, 384 p.
135. Babina S., Kravchenko A., Krasilnikova O., Krokhmal N., Horpynych O. Metamorphoses of personality in the information society: education, culture, identity. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. 14/01-XXXIX. P. 73-78. DOI: 10.33543/1401397378
136. Bauman Z. *Does the Richness of the Few Benefit Us All?* Cambridge : Polity Press, 2013. 104 p.
137. Benkler Y. *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven ; London : Yale University Press, 2006. 515 p.

138. Berners-Lee T. Information Management: A Proposal. Geneva : CERN, 1989. 15 p.
139. Bostrom N. Transhumanist Values. *Journal of Philosophical Research*. 2005. Vol. 30. Supplement. P. 3–14.
140. Buchanan J. M., Tullock G. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy. Ann Arbor : University of Michigan Press, 1962. 361 p.
141. Butchenko T., Dodonov R., Dodonova V. The right to philosophical education: The democratic model of implementation for Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. T. Volume 54. № Issue 4. P. 1-12.
142. Castells M. End of Millennium. 2nd ed. Oxford ; Malden, MA : Blackwell Publishers, 1998. 448 p.
143. DeepSeek-AI. DeepSeek-V2: A Strong, Economical, and Efficient Mixture-of-Experts Language Model. Technical Report. Beijing : DeepSeek Artificial Intelligence, 2024. 33 p.
144. Deleuze G. Postscript on the Societies of Control. *October*. Cambridge, MA : MIT Press, 1992. No. 59. P. 3–7. DOI: 10.2307/778828.
145. Dijk J., van. The Digital Divide. Cambridge: Polity Press, 2020. 188 p.
146. Dunleavy P., Margetts H., Bastow S., Tinkler J. Digital Era Governance: IT Corporations, the State, and E-Government. Oxford : Oxford University Press, 2006. 306 p.
147. Eco U. Theory of Semiotics. USA : Indiana University Press, 1976. 354 p.
148. European Commission. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2019. 41 p. DOI: 10.2759/346720.
149. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere Is Reshaping Human Reality. Oxford : Oxford University Press, 2014. XVI, 248 p.
150. Goldman Sachs Research. The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth [Electronic resource]. New York : Goldman Sachs,

2023. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/articles/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent> (дата звернення: 15.12.2023).

151. Haken H. *Information and Self-Organization: A Macroscopic Approach to Complex Systems*. 2nd ed. Berlin ; Heidelberg : Springer, 2000. 222 p.

152. Haken H. *Synergetics : An Introduction. Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics*. USA : Chemistry and Biology, 1977. 325 p.

153. Hassan R. *The Condition of Digitality: A Post-Modern Marxism for the Practice of Digital Life*. London: University of Westminster Press, 2020. 212 p.

154. Hobbes T. *Leviathan* / ed. by R. Tuck. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1996. 519 p.

155. Hood C., Dixon R. *A Government That Worked Better and Cost Less? Evaluating Three Decades of Reform and Change in UK Central Government*. Oxford : Oxford University Press, 2015. 248 p.

156. Husieva N., Kravchenko A., Kyzymenko I., Krasilnikova O., Razitskyi V. Soft Skills in the Digital Age: Challenges, Opportunities and Development Prospects. *Sociología y Tecnociencia*. 2025. Vol. 15, No. 2. P. 25–47. DOI: 10.24197/zh3w0s88.

157. Ihde D. *Postphenomenology and Technoscience: The Peking University Lectures*. Albany, NY : State University of New York Press, 2009. 92 p.

158. Ihde D. *Technology and the Lifeworld: From Garden to Earth*. Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press, 1990. 244 p.

159. Koyré A. *Metaphysics and Measurement: Essays in Scientific Revolution*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1973. 165 p.

160. Kravchenko A., Lipin M., Krasilnikova O., Husieva N., Kyzymenko I. The Digital Era as a New Stage of Sociocultural Transformation: A Philosophical View on Changing Values. *International Journal on Culture, History, and Religion*. 2025. 7(SI1), 717–744. <https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.337>

161. Kumar K. *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World*. Oxford : Blackwell Publishers, 1995. 272 p.

162. Lagarde C. Economic Inclusion and Financial Integrity: An Address to the Conference on Inclusive Capitalism [Electronic resource]. London, 27 May 2014. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp052714> (дата звернення: 15.12.2021).
163. Lasswell H.D. The Structure and Function of Communication in Society. Bryson L. (ed.). *The Communication of Ideas*. New York : Institute for Religious and Social Studies. USA : Harper & Brothers, 1948. P. 37-51.
164. Latour B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. USA: Oxford University Press. 304 p.
165. Lepskyi M., Masiuk O., Skvorets V., Kudinov. Decision-making attractors in the conditions of war (the modern Russian-Ukrainian war example). *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(61), P. 193–201. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.20> (дата звернення: 15.03.2024).
166. Levi M. *Of Rule and Revenue*. Berkeley ; Los Angeles ; London : University of California Press, 1988. 248 p.
167. Li C. *The Confucian Philosophy of Harmony*. London ; New York : Routledge, 2014. 250 p.
168. Luhmann N. *Die Wissenschaft der Gesellschaft*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1990. 666 p.
169. Lyotard J.-F. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984. XXIV, 110 p.
170. Machlup F. *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1962. 436 p.
171. Masiuk O., Bilikopytova N., El Guessab K., Sorokina O., Zaika O. Homo Deus and His Way to Happiness: Humanistic and Intercultural Dialogue. *Agathos. An International Review of the Humanities and Social Sciences*. 2023. Vol. 14. Issue 2. P. 41-50. URL: <https://www.agathos-international-review.com/issues/2023/27/Agathos27.pdf> (дата звернення: 05.02.2024).
172. Masuda Y. *The Information Society as Post-Industrial Society*. Washington, D.C. : World Future Society, 1981. 171 p.

173. Merton R. K. Social Theory and Social Structure. Rev. and enl. ed. New York : The Free Press, 1968. 702 p.
174. Morin E. Seven Complex Lessons in Education for the Future. Paris : UNESCO Publishing, 2001. 93 p.
175. Mumford L. The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects. New York : Harcourt, Brace & World, 1961. 657 p.
176. Murphy J. Taxation and Justice: A Philosophical Inquiry. Oxford : Oxford University Press, 2019. 240 p.
177. Musk E. Posts on Artificial Intelligence and Technological Singularity. X (formerly Twitter), 2025. URL: <https://x.com/elonmusk/status/1875651867159300000> (дата звернення: 26.12.2025).
178. Negroponte N. Being Digital. New York : Alfred A. Knopf, 1995. 243 p.
179. Ninet A. A. Protecting the «Homo Digitalis». Naveiñ Reet: *Nordic Journal of Law and Social Research*. 2019. No. 9. P. 153–170. URL: <https://tidsskrift.dk/njlsr/article/download/122156/169405/255386> (дата звернення: 05.07.2023).
180. Nora S., Minc A. The Computerization of Society: A Report to the President of France. Cambridge, MA ; London : MIT Press, 1980. 208 p.
181. Nowotny H., Scott P., Gibbons M. Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty. Cambridge : Polity Press, 2001. 278 p.
182. Nussbaum M. C. Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2017. 192 p.
183. O'Neil C. Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York : Crown, 2016. 272 p.
184. OECD. How's Life? 2020: Measuring Well-being. Paris : OECD Publishing, 2020. 236 p. DOI: 10.1787/9870c393-en.
185. OECD. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2019: Thriving in a Digital World. Paris : OECD Publishing, 2019. 316 p.
186. OECD. Tax Policy Reforms 2023: OECD and Selected Partner Economies. Paris : OECD Publishing, 2023. 80 p. <https://doi.org/10.1787/d8bc45d9-en>

187. Pasquale F. *New Laws of Robotics: Defending Human Expertise in the Age of AI*. Cambridge, Massachusetts : The Belknap Press of Harvard University Press, 2020. 344 p.
188. Polanyi M. *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. Chicago : University of Chicago Press, 1958. XIV, 428 p.
189. Porat M. U. *The Information Economy: Definition and Measurement*. Special Publication OT-SP-77-12 (1). Washington, D.C. : U.S. Dept. of Commerce, Office of Telecommunications, 1977. xv, 157 p.
190. Poster M. *The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context*. Cambridge: Polity Press, 1990. 188 p.
191. Reckwitz A. *Die Gesellschaft der Singularitäten*. Berlin : Suhrkamp, 2017. 365 p.
192. Ricoeur P. *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth : Texas Christian University Press, 1976. 107 p.
193. Rudenko V. Tax strategy of Ukraine as a tool for achieving sustainable development goals. *Social Economics*. 2026. № 73, P. 183-198. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2026-73-15>
194. Rule J., Besen Y. The once and future information society. *Theory & society*. Dordrecht, 2008. Vol. 37. № 4. P. 317-342.
195. Shannon C. *The Mathematical Theory of Communication*. USA : University of Illinois Press, 1949. 117 p.
196. Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Edited by Edwin Cannan. Chicago : University of Chicago Press, 1976. 1092 p.
197. Sorgner A. The Automation of Jobs: A Threat for Employment or a Source of New Entrepreneurial Opportunities? *Foresight and STI Governance*. 2017. Vol. 11, No 3. P. 37–48. DOI: 10.17323/2500–2597.2017.3.37.48
198. Stiegler B. *Technics and Time, 1: The Fault of Epimetheus*. Stanford, CA : Stanford University Press, 1998. 316 p.

199. Synergy of digital technologies and green development and their impact on achieving a sustainable environment in the conditions of instability [Voronkova V., Nikitenko V., Metelenko N., Silina I., Popova A., Slyusar M., Burashnikova O., Afonov R.]. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Collective monograph Edited by Tetiana Cherniavska. Tallinn Estonia. P.73-111. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch3>

200. Taleb N. N. Antifragile: Things That Gain from Disorder. New York : Random House Publishing Group, 2012. 544 p.

201. Tararoev J., Horodyska O., Dolska O. From Universe to Society : Developing a Methodological Approach. *Philosophy and Cosmology*. 2025. Vol. 34. P. 93-108.

202. Toffler A. Future Shock. USA : Publisher : Random House, 1970. 505 p.

203. Trynyak M., Rudenko S. Intersubjectivity by J. Habermas and solidarity by R. Rorty from the comparative perspective of the postmetaphysical discourse. *Humanities studies* : collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house «Helvetica». 2023. Iss. 16 (93). P. 77-83. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-08>

204. Turing A. M. Computing machinery and intelligence. *Mind*. 1950. № 59(236), P. 433–460.

205. UNESCO. Global education monitoring report, 2020: Inclusion and education: All means all. 2020. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718> (дата звернення: 15.08.2024).

206. Utiiuzh I. G., Sajtarly I. A., Pavlenko N. V. The idea of sociogenesis of affective structures in modern philosophy and its psychoanalytic premises. *Agathos : An International Review of the Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol.11, Issue 2 (21). P. 31-45.

207. Utiiuzh I., Konovalenko O., Volkova V. The analysis of social singularity in the digital era: A socio-philosophical aspect. *AGATHOS*. 2025. Volume 16, Issue 1 (30), pp. 17-28. DOI 10.5281/zenodo.15162721

208. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism. USA: PublicAffairs, 2019. 704 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Публікації у наукових фахових виданнях України з філософських наук:

1. **Бурашнікова О. С.** Міжнародний досвід цифровізації у податковій сфері. *Humanities studies. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2023. 14 (91). С. 148-157.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17>

URL: <http://humstudies.com.ua/article/view/277865/272613>

2. **Бурашнікова О. С.** Філософія цифровізації податкової системи у контексті державності та сталого розвитку. *Humanities studies. Zaporizhzhia*: Publishing house «Helvetica», 2025. № 24(101). С. 9–21.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-01>

URL: <https://humstudies.com.ua/article/view/340853/328845>

3. **Бурашнікова О. С.** Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2025. № 55. С. 12-18.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.2>

URL: https://apfs.nuoua.od.ua/archive/55_2025/4.pdf

4. **Бурашнікова О. С.** Соціально-філософський аналіз цифровізації податкової системи як втілення нової форми суспільного договору. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 62, С. 24-34.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.3>

URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/62_2025/5.pdf

5. **Бурашнікова О. С.** Концепція цифрової податкової системи як підґрунтя держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 63, С. 45–55.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.5>

URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/63_2025/7.pdf

Стаття, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

6. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів ефективного функціонування податкової системи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2024. Вип. 1(10) С. 60-66.

DOI: 10.33930/ed.2019.5007.47(12)-6

URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/301/287>

Розділи зарубіжних монографій:

7. **Бурашнікова О. С.** Міжнародний досвід побудови цифрових та інтелектуальних податкових сервісів та систем. *Vectors of the development of science and education in the modern world* : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 46-66.

<https://doi.org/10.51587/9798-9866-95976-2023-014-46-66>

URL: <https://surl.li/pnxago>

Розділи монографії в закордонному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus:

8. Voronkova V., Nikitenko V., Metelenko N., Silina I., Popova A., Slyusar M., **Burashnikova O.**, Afonov R. Synergy of digital technologies and green development and their impact on achieving a sustainable environment in the conditions of instability. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Collective monograph Edited by Tetiana Cherniavska. Tallinn Estonia. P. 73-111.

DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch3>

URL: <https://monograph.route.ee/rout/catalog/book/978-9916-9850-6-9>

Розділи монографій у вітчизняному виданництві

9. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Фурсін О. О., Коломоєць І. В., Фурманова О. В, Грамчук М. О., **Бурашнікова О. С.** *Цифрова трансформація екологічного менеджменту: гуманізм, урбанізм, туризм і право в контексті сталого розвитку. Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки та бізнесу* / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н. Г.: Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 71-141.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-542-9-2>

URL: <https://surl.li/swwxjv>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби: теорія і сучасна практика. *The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (August 25-27, 2022). CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 410-419.

URL: <https://surl.li/itkcgf>

11. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Зарубіжний досвід цифровізації податкової служби у країнах ЄС. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2022. С. 97-100.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf2/znirbyk_22.pdf

12. Бурашнікова О. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби. *Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2022 року* / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова. Львів: Liga-Pres, 2022. С. 35-42.

URL: <https://surl.li/zv1alb>

13. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби (на прикладі Запорізького регіону). *Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 13-14 жовтня 2022 року*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 62.

15. Мар'єнко В. Ю., **Бурашнікова О. С.**, Грамчук М. О. Технології інформаційного забезпечення менеджменту як нового наукового напрямку XXI століття. *XI наукова конференція «Наукові підсумки 2022 року»: збірка наукових праць* (20.12.2022 р.). Харків : Технологічний центр, 2022. С. 66.

URL: <https://lnk.ua/EEMrQzvTj>

15. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Цифрові технології медицини у країнах ЄС. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 лютого 2023 року)*. Запоріжжя : ЗДМУ, 2023. С. 47-49.

URL: <https://lnk.ua/JGRk30LEt>

16. Бурашнікова О. С. Принципи оподаткування як чинники сприяння економічному розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т.5. С. 204-206.

URL: <https://surl.li/dcvprk>

17. Бурашнікова О. Інноваційна політика впровадження «цифрового податку» епохи цифрової економіки. *Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good – Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys*. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С. 11-12.

URL: <https://lnk.ua/gL1xKgckh>

18. Бурашнікова О. С. Трансформація податкової системи в умовах цифрової економіки. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023. С. 253-257.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf7/zbirnyk_23.pdf

19. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід податкових систем світу: податкова система у Сінгапурі. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» 17-20 жовтня 2023 року Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 528-529.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf6/zbirnyk_23.pdf

20. Бурашнікова О. Синергетична методологія аналізу податкової системи. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2023 року / Наукові редактори: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова, д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. Львів: Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 269-275.*

URL: <https://surl.li/odvgyq>

21. Бурашнікова О. С. Сучасний стан та креативні цифрові технології у податковій сфері (міжнародний досвід). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (5-6 грудня 2023р., м. Запоріжжя)/за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2023. С. 338-340.*

URL: <https://dSPACE.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/19174/1/0057006.pdf>

22. Бурашнікова О. С. Формування новітньої парадигми податкової системи у країнах ЄС. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р.* Електронне видання у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 40-44.

URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44750/1/TEZY.pdf>.

23. Бурашнікова О. Нові можливості та виклики для управління податками в умовах цифровізації. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts*, 14th–15th of May. Virtual Conference. Kaunas, Lithuanian Sports University, 2024. С. 36.

URL: <https://lnk.ua/s1pboF3b3>

24. Бурашнікова О. Екологічне оподаткування підприємств в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали V-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 травня 2024 року* / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 355-357.

URL: <https://surl.li/dpnrms>

25. Бурашнікова О. С. Податкова система медичної галузі в країнах Європейського союзу. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. Матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 281-283.

URL: https://mphu.edu.ua/upload/razdel/240405_zb.pdf

26. Бурашнікова О. С. Синергетична парадигма податкової сфери. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції* [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. здоб. вищ. освіти і мол. вчених, 26 квітня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 135-141.

URL: <https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi/>

27. Бурашнікова О. Технології інформаційного забезпечення (ІТ) у менеджменті податкової системи (досвід країн ЄС). *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т.5. С. 353-354.

URL: <https://surl.lt/hefdhu>

28. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Нововведення у сфері оподаткування в умовах сучасних викликів: зарубіжний досвід. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (09–10 травня 2024 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 899-903.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf10/zbirnyk_24.pdf

29. Бурашнікова О. С. Екологічний податок у Китаї як основа зеленої системи оподаткування, охорони довкілля та формування екологічно орієнтованої економіки. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 228-232.

URL: <https://lnk.ua/yGX53Ntzip>

30. Бурашнікова О. С. Цифрова податкова система як чинник сталого розвитку: міжнародні податкові правила. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 грудня 2024 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 259-260.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/sprofeupi25/zbirnyk.pdf

31. Бурашнікова О. С. Особливості оподаткування в розвинених країнах Азії: порівняльний аналіз. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 квітня 2025 р. у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. Т.1. 587 с.*

URL: <https://surl.li/baccdq>

32. Бурашнікова О. Податкові системи країн Азії: структура, особливості та тенденції розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025».* Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. Т.5. С. 94.

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

33. Бурашнікова О. С. Вплив податкового контролю на функціонування криптовалют і блокчейн-технологій: регуляторні механізми та виклики прозорості. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (15–16 травня 2025 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 755-760.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/2025/4zbirnik_konfer_2025.pdf

34. Бурашнікова О. С. Цифрові технології в податковій системі: можливості, виклики та перспективи *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі: матеріали VI-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2025 року. / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 199-200.*

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

35. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Соціально-філософські засади цифрової податкової культури як маркера суспільства: між технологією та відповідальністю. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання*

суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки». Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 170-172.

URL: <https://surl.li/txygdX>

36. Бурашнікова О. С. Світоглядні передові моделі цифровізації податкової системи в контексті глобальних викликів. *Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 листопада 2025 року / ред.-упорядники: д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкова, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко.* Львів. Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 180-185.

URL: <https://lnk.ua/vlhTNRR3a>

37. Бурашнікова О. С. Феномен податкової системи медицини та «здоров'я як суспільного блага». *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 лютого 2026 року).* Запоріжжя: ЗДМФУ, 2026. С. 63-65.

URL: https://mphu.edu.ua/p_4060.html

Основні теоретико-методологічні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на методичних та наукових семінарах та засіданнях кафедри управління та адміністрування, філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету, висвітлювалися у виступах і доповідях низки міжнародних, всеукраїнських та університетських конференцій, зокрема: The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects» (Tokyo, Japan, August 25-27, 2022); II Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України (м. Запоріжжя, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції «Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства (м. Запоріжжя, 23–

24 листопада 2022 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Запоріжжя, 13–14 жовтня 2022 р.); XI науковій конференції «Наукові підсумки 2022 року» (Харків, 20 грудня 2022 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2023 р.); Науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023» (м. Запоріжжя, 17–22 квітня 2023 р.); International Scientific-Practical conference «Managerial, social and technological innovations—the basis of the public good» (Marijampolė, Lithuania, 30–31 may 2023); Міжнародній науково-практичній конференції «Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України» (м. Запоріжжя, 25–26 травня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми управління економічним потенціалом регіонів» (м. Запоріжжя, 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» (17–20 жовтня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації» (м. Запоріжжя, 23–24 листопада 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (м. Запоріжжя, 5–6 грудня 2023 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 17–19 квітня 2024 р.); International Scientific-Practical Conference: «Theory and Practice: Problems and Prospects» (Kaunas, Lithuania, 14th–15th of May, 2024); V Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (м. Запоріжжя, 16–17 травня 2024 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині) (м. Запоріжжя, 28–29 лютого 2024 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції» (м. Харків, 26 квітня 2024 р.); Науково-технічній конференції студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024» (м. Запоріжжя, 17–22 квітня 2024 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потєбні (м. Запоріжжя, 09–10 травня 2024 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 16–18 жовтня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії» (м. Запоріжжя, 5–6 грудня 2024 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.); Науково-технічній конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025» (м. Запоріжжя, 14–18 квітня 2025 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Інженерні інновації та розбудова національної економіки» (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2025 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі» (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2025 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки» (м. Запоріжжя, 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення (м. Запоріжжя, 21–22 листопада 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини» (м. Запоріжжя, 26–27 лютого 2026 р.).